T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

GÖÇMEN AHISKALILARDA AİLE
(BURSA ÖRNEĞİ)

Yunus ŞİRİNOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Hayri ERTEN

Konya 2019

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
KONYA		NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Yunus ŞİRİNOĞLU
	Numarası	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	
	Tezin Adı	GÖÇMEN AHISKALILARDA AİLE (BURSA ÖRNEĞİ)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan GÖÇMEN AHISKALILARDA AİLE (BURSA ÖRNEĞİ) başlıklı bu çalışma 05/07/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Hayri ERTEN	[imza]
2	Dr. Öğr. Üyesi	Mustafa Özdemir	[imza]
3	Dr. Öğr. Üyesi	Arif KORKMAZ	[imza]

KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yunus ŞİRİNOĞLU	
	Numarası	118102061021	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X
		Doktora	
	Tezin Adı	GÖÇMEN AHISKALILARDA AİLE (BURSA ÖRNEĞİ)	

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Yunus ŞİRİNOĞLU

ÖZET

Öğrencinin			
	Adı Soyadı	Yunus ŞİRİNOĞLU	
	Numarası	118102061021	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X
		Doktora	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Hayri ERTEN	
	Tezin Adı	GÖÇMEN AHISKALILARDA AİLE (BURSA ÖRNEĞİ)	

Aile toplumun en küçük birimi ve temel yapı taşıdır. Aile ilk insanla başlayarak günümüze kadar varlığını devam ettiren kadim bir kurumdur. Kendi içinde birçok sosyal bileşenleri barındıran aile her toplumda kendisine özgü yapılarla varlığını sürdürmektedir. Bizde bu çalışmada aileye Göçmen Ahıska Türkleri özelinden bakacağız. Ahıska malum eski bir Türk yurdudur. Ahıskalılar kendilerini her zaman Türk aile grubundan görmüşlerdir. Taşıdıkları özellikler bakımından da Türk aile yapısı ve özelliklerini taşımaktadırlar. Bölgeye daha sonra Osmanlıların gelişiyle halk inanç olarak İslam dinini seçerek Müslüman kimliğine kavuşmuştur. Ahıskalılar tarihsel süreçte hiç yüzü gülmeyen toplum grubundandır. Tarihin her devresinde baskı, zulüm ve onca trajik olaylar yaşamışlardır. Bunlardan en korkunç olanı hayatları pahasına koruyup gözettikleri vatanlarından hiçbir neden olmaksızın sürgüne gönderilmeleri olmuştur. Bu esnada vefat eden on yedi bin masum insan, sürgün edildikleri yerlerdeki zorlu yaşam koşulların esnasında binlerce Ahıskaların canlarını kaybetmelerle sonuçlanmıştır. Sürgün edildikleri Ahıska ve çevre bölgelerden hala dönemeyen, dönmelerine müsaade edilmeyen halk bugün dünyanın birçok yerinde haytalarını idame ettirmekteler. Ahıskalılar bulundukları ülkelerde yerel hakla uyumlu yaşam sürmüşlerdir. Onları ayrıcalıklı kılan sürgün sonrasında kendilerine özgü geleneksel aile yaşamlarından ve kültürel özelliklerinden taviz vereden sürdüre gelmiş olmalarıdır. Bunu kendi iç disiplinleriyle ve dışa kapalı olarak sürdürmüşlerdir.

Bu çalışma Göçmen Ahıskalılarda aile üzerinde teorik ve uygulamalı olarak üç bölümden oluşmaktadır. Aile yapıları geleneksel özellikleri ve şimdiye kadar sürdürdükleri yaşam biçimlerine sosyolojik araştırma yöntemleriyle ele alınacaktır. Tarihsel olarak Ahıskalılar çalışılmıştır. Uygulama bölümünde ise Bursa ilinin merkezi ilçeleri Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl ilçesinde yaşayan Ahıskalı katılımcılar ile Ahıskalıların aile yapıları geleneksel özellikleri geniş aileden çekirdek aileye dönüşümü ve aileyi oluşturan evlilik özellikleri üzerinde çalışmıştır

Bunları tespit etmeye yönelik mülakat yöntemi gerçekleştirilişţir. Bu mülakatlar otuz beş kişi ile yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri geniş aile, çekirdek aile, evlilik, boşanma, göç, kültür

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Yunus ŞİRİNOĞLU		
	Student Number	118102061021		
	Department	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Sosyolojisi		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Hayri ERTEN		
	Title of the Thesis/Dissertation	FAMILY IN MIGRANT AHISKANS (EXAMPLE OF BURSA)		

Family is the smallest and basic unit of the society. The family is an old institution that firstly starts with human and continues its existence to the present day. The family which contains many social components within itself, continues to exist in every society with its own structures. In this study we will look on the family structure of Immigrant Meskhetian Turks. Meskhetian Turks are the old nation who have always seen themselves as the group of Turkish family. Even characteristics which Meskhetians carry are similar to the Turkish family. Later, with the arrival of Ottomans the community chose İslam as the religion. İn the historical process Meskhetians belong to the group of society whose faces never laugh because of tragical events and oppression with which they faced. The most terrible one was that without any reasons they were exiled from their homeland. During the period of exile seventeen thousand innocent Meskhetians were died and thousands were died during the hard adoptation of people to the new places. Meskhetians who were exiled and still have not return to their homeland, are spread all around the world. They live in a harmony with the local people. The thing that have made them priveleged is that even after the exile, they succeed to continue to keep alive their traditional family structure and culture. They succeed it by internal discipline and close outward.

This study is based on the family structure of Immigrant Meskhetians and consists of three parts which are theoretical and practical. İt looks from the sociological research method on the traditional features of family structures and life styles that Meskhetians have

survived so far. In the historical part it has been studied Meskhetians. The practical part of this study has been studied transformation of family structure of Meskhetians with general traditional features from large families to nuclear families and the marital characteristics that make up the family. To determine this transformation was used interview method which was done with the thirty five Meskhetians who live in central districts of Bursa like Yıldırım, Kestel, Nilüfer and İnegöl.

Key words: Meskhetian Turks large family, nuclear family, marriage, divorce, migration, culture

KISALTMALAR

a.g.d.	:	Adı geçen dergi
a.g.m.	:	Adı geçen makale
age	:	Adı geçen eser
ATACC	:	Amerika Ahıska Türkleri Derneği
Çev.	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Edit	:	Editör
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
ss.	:	Sayfalar
TÜGİAD	:	Türkiye Genç İşadamları Derneği
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
vb.	:	Ve benzeri
Yay.	:	Yayınlar
yy.	:	Yüz yıl

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İKİNCİ BÖLÜM

AHISKA VE AHISKA TÜRKLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ARAŞTIRMASI VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖNSÖZ

Bugün dünyanın ondan fazla ülkesinde yaşamlarını sürdüren Göçmen Ahıska Türkleri güncel şartlarda ulus ötesi toplum konumunu taşımaktadır. Ahıskalılar sürgünlere zorunlu yaşam şartlarına rağmen bulundukları ülkelerde kendi kimlik ve geleneksel aile yaşamlarını muhafaza etmişlerdir. Aile yapılarındaki geleneklerinin koruma ve sonraki nesillere aktarmalarını adeta şiar edinmiştir. Ahıska Türkleri Kapalı tolum yaşamı sürmeleri kendi geleneklerini yaşatmalarındaki en önemeli etken olmuştur. Buna rağmen bulundukları ülkelerde yerler halkla iletişimi iyi ilişkiler kurmuş. Bulundukları yerlerde yerel halkın değerlerine saygı duymuşlardır.

Araştırmada Bursa'nın Yıldırım Kestel, İnegöl ve Nilüfer İlçelerinde yaşayan Ahıska Türkleri ile yapılan görüşmeler neticesinde Ahıska Türklerinin aile özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada konunun belirlenmesinden sonraki süreçlerde her türlü yardım ve desteği sağlayan ve yapıcı eleştirileriyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Hayri ERTEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmanın boyunca her zaman yanımda olan arkadaşım Rahim ŞAKİROĞLU'na ve zorlu süreçte her zaman arkamda olan değerli eşime ve kızıma minnettarım.

GİRİŞ

Ahıska Türklerinin vatanı Ahıska bugün Gürcistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Ahıska kadim bir Türk yurdudur. Ahıska'da yaşayan halkta etnik bağlarını her zaman Türk ırkı olarak görmüş Türk gelenek görenekleriyle yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Tarihi serüvenlerinde Osmanlı öncesi ve Osmanlı sonrası iki serüvende Ahıskaların hayatında önemli değişimler göstermiştir. Osmanlının gelmesiyle Ahıskalıların inançlarında artık İslam inancını görmekteyiz. Din, Ahıska Türker'inde geleneklerin yaşamlarında önemli bir faktör olmuştur.[1] Kendi aile gelenekleriyle Ahıska bölgesindeki Türkler çevre halklarıyla iletişim ve etkileşimi sınırlı tutmuşlardır. Aile geleneklerini koruma yollarında grup içi evliliklere çok önem vermişlerdir. Sürgün sonrasında yaşadıkları zorunlu yaşam şartlarına rağmen geleneksel yaşamlarından ve kültürel özelliklerinden vaz geçmemişledir. Diğer insanlar nezdinde kendi kimliksel varlıklarını sürdüre gelmişlerdir.

Ahıska Türkleri bugün dünyanın birçok ülkesinde meskûn olmaktalar. Türkiye'ye göçü 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanunu" 1992 yılında çıkartmasıyla başlamış ve halen devam etmektedir. Bu kanun Ahıska Türklerinin devlet eliyle iskânlı göçünü kapsadığı gibi serbest göçe de olanak sağlamaktadır. İskânlı göç bir defaya mahsus olmak üzere, yüz elli ailenin Iğdır ve çevresine yerleştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bugün Türkiye'de yaklaşık yetmiş bine yakın Göçmen Ahıska Türkü yaşamakta. Bu göçmenlerin hemen hemen tamamı serbest göç kapsamında ülkeye gelmiş ve yerleşmiştir. Serbest göçle ülkeye göç edenlerin haklarıyla ilgili kanunda son zamanlara kadar herhangi bir düzenleme olmadığı için Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türkleri Türkiye'ye yerleşen yabancılarla aynı muameleye tabiydiler. Bu süreç çok uzun zaman almaktaydı. Ukrayna'da gelişen olaylarda mahsur kalan Göçmen Ahıska Türklerine sahip çıkan Türkiye Cumhuriyeti Ahıskalıları iskânlı kabul etmeye başlamıştır. Bu süreçteki yasalardaki

---

[1] Hayri Erten, Diasporada Dini Yaşamak, Azerbaycan Ahıska Türkleri Örneği, Palet Yayınları, Konya, 2014, s. 159.

düzenlemeler Türkiye’ye serbest göçle gelen diğer Ahıskalılarda bu yasalardan yararlanmaktalar. Yasaların verdiği olanaklarla Ahıskalılar uzun dönem ikamet ve kısa zaman diliminde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık haklarına kavuşmaktalar.

Ahıska Türkler için Türkiye her zaman önemini korumuştur. Türkiye Ahıskalılar için ana vatan olarak görülür değeri bulundukları ülkelerde dahi Türkiye olan sevgisi yeri doldurulmayan konumdadır. Bu sevgi ve bağlılık Ahıskalıları Türkiye’ye göç etmelerine etken olmaktadır. Bu göç yollarında en çok tercih ettikleri yer Bursa şehri demografik yapısı ve iş olanakları olmuştur. Bugün Ahıskalıların en kalabalık oldukları şehirlerden olan Bursa. Ahıska Türkleri üzerine çalışmalara bir fırsat vermektedir. Bizde Ahıska Türklerinin kalabalık olması dolayısıyla araştırma alanımızı Bursa şehrinden yana kullandık.

Bu çalışmamızda Bursa İlinin merkezi ilçelerinden Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl ilçesinde yerleşen Ahıska Türklerinin geleneksel aile özellikleri ele alınmıştır. Bu bağlamda kültür, kültürel çeşitlilik, kültürel kimlik, kavramlarından hareket edilerek Ahıska Türklerinin tarihi ve aile gelenekleri kültürel özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Bursa’nın İlçesinde yaşayan 35 Ahıska Türkü ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu katılımcıların 2’i bizzat sürgünü yaşamış olduğu için sürgünün nasıl gerçekleştiğini, aile hayatları nasıl şekillendiği bu süreçte neler yaşadıklarını ayrıntılı bir şekilde anlatmışlardır. Araştırmamızda gerçekçilik esas alındığı için anlatılanlar olduğu gibi aktarılmıştır.

Bursa’nın merkezi ilçelerinden Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl ilçesinde yerleşen Ahıska Türklerinin üzerine yapılmıştır. Bu çalışmada temel amaç Göçmen Ahıskalılar aile yapısını ve kültürel özelliklerini anlamak amacıyla yaptığımız bu çalışma, Ahıska Türklerinin bugünkü durumlarını da ortaya çıkarması açısından önem arz etmektedir. Hem Ahıska Türklerinin geçmişte ve günümüzde yaşamış oldukları sıkıntılar dile getirilmiş hem de aile geleneklerini ortaya çıkarılarak farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara katkı sağlaması bakımından ve unutulmak istenmeyen Ahıska Türklerinin geleneksel aile yaşamlarını unutulmamalarına destek olunması bakımından önemlidir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu Göçmen Ahıska Türkleri ve geleneksel yaşamları, aile yapısı ve özellikleri çalışılmıştır. Bugün Gürcistan sınırları içinde yer alan Ahıska ve bölgesi orada yaşayan Türk halkı. Daha sonra Osmanlı toprakları içinde yer alarak İslam İnancını seçmişlerdir. Ahıska, 1828 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Rusya'ya bırakılmıştır. Sovyet rejimi Ahıskalıları 1944 yılında Orta Asya'nın farklı bölgelerine sürgün etti. Haksız bir şekilde sürgün edilmiş olan bu halk geçmişin izlemiyle kendilerini her zaman Türk ırkına mensup olarak atfetmişlerdir. Ahıska Türkleri 1992 yılından sonra uzun bir mücadele sonrasında Türkiye'ye kabul edildi. O günden sonra Ahıska Türkleri yavaş yavaş Türkiye'ye gelmeye başladılar ve bugün hâlâ göç devam etmektedir.

Türkiye'nin birçok ilinde yaşayan Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Bursa şehrinde yerleşmişlerdir. Ahıska Türkleri, genel Türk kültürünü yansıtmakla beraber hâkim kültürden farklı kendilerine özgü kültürel özelliklere de sahiptirler. Yetmiş yıl sürgünde yaşamış olan Göçmen Ahıska Türkleri geleneksel yaşamlarını kaybetmemiş, günümüze kadar korumuştur.

Bu araştırmanın konusu; Bursa şehrinde bulunan Göçmen Ahıska Türklerinin Aile yapıları ve kültürel özelliklerinin ele alınmasıdır. Ahıska Türklerinin Müslüman bir halk ve dillerinin de Türkçe olması kültürel kimliklerini yansıtmaktadır. Bu çalışmada Göçmen Ahıska Türklerinin aile yapıları ve özellikleri incelenmiştir.

Araştırmanın Problemi Ahıska Türklerinin Aile yaşamlarının özellikleri ele alındığı bu çalışmada Ahıskalıların sürgün süreçleri, Aile yaşamlarındaki ritüelleri ve sürgünden sonra Aile yaşamlarında meydana gelen değişim ve dönüşümler incelenmiştir. Bu bağlamda Ahıska Türklerinin kendilerine özgü özellikleri incelenmiş ve kendilerini kimlik olarak nasıl tanımladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı, Bursa şehrinde bulunan Ahıska Türklerinin aile özelliklerini anlamaya çalışmaktır. Aynı zamanda Göçmen Ahıska Türklerinin sürgün süreçlerinde Aile yapılarına nasıl korudular. Yaşadıkları onca sıkıntılara rağmen ailedeki, örf adetlerini nasıl uyguladılar ve Türkiye'ye döndükten sonraki durumlarını anlamak da hedeflenmiştir.

Bu araştırma, Bursa'da yaşayan Ahıska Türklerinin ailedeki geleneksel özelliklerinin ortaya çıkarılması, Ahıskalıların aile özelliklerinin anlaşılması, Ahıskalıların geleneksel aile yapılarında meydana gelen değişim ve dönüşümlerin ortaya çıkarılması ve bu konuda çalışma yapacaklara katkıda bulunması açısından önemlidir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışma, Bursa'nın Yıldırım, Kestel, Nilüfer, İnegöl ilçelerinde yaşayan Ahıska Türklerini kapsamaktadır. Ahıska Türklerinin bu ilçelerde sayıca fazla bulunmasından dolayı bu ilçe çalışmaya uygun görülmüştür. Araştırma, Bursa'nın dört farklı ilçesinde yaşayan Ahıska Türkleriyle ve çalışma grubu 35 kişi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın yapılacağı süre 2017-2018 yılları ile sınırlıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi seçilmiş ve verilerin toplanması katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme ve doküman analizi ile sınırlandırılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu çalışmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ayrıntılı bir araştırma yapmak amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırmanın en temel özelliği, üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış açılarıyla araştırılan olay, olgu, norm ve değerleri daha derin incelemeye çalışmasıdır. Bu inceleme sırasında, araştırma yapılan kişilerin oluşturdukları ve kullandıkları özel dil, anlamlar, kavramlar üzerinde durup onları anlamak ve bunların araştırılan kişiler için ne anlam çağrıştırdığını ortaya çıkarmaya çalışmak, çalışma açısından önemli görülmüştür.[2]

Nitel araştırma, kuramları nice araştırma usulü gibi test etmek veya onları geçerli kılmak amacıyla yola çıkmaz. Tersine nitel araştırma kuramların bilgisine sahip olarak yeni kavram veya kuram üreterek bilimsel düşünceye katkıda bulunmayı amaçlayan bir yöntemdir.[3] Nitel araştırmada araştırmacı, araştırma yaptığı ortamın koşullarına, durumuna ve kültürüne duyarlı olmalıdır. Nitel araştırmada, araştırılacak

[2] Durmuş Ekiz, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 3. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013, s. 212.
[3] Hüseyin Bal, Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekli), Sentez Yay. İstanbul, 2016, s. 73.

kişilerin doğal ortamlarına katılarak araştırma yapılır.[4] Nitel araştırmacı verileri toplar, analiz eder ve yorumlar. Bu adımlar arasında gidip gelebilir.[5] Konunun niteliğine göre, veriler içerik analizi, söylem analizi gibi nitel yönteme özgü teknikler ile analiz edilebileceği gibi, genel anlamda yoruma da tabi tutulabilir. Yorumlayıcı yaklaşım gereği çoklu bakış açılarını birlikte anlama önem kazanacağı için, verileri kaydederken ve analiz ederken farklı tekniklerden yararlanılabilir.[6] Yorumlayıcı yaklaşımda birden fazla ortamda derinlemesine görüşmeler, uzun süreli etkileşimlere odaklanılır. Araştırmaya varsayımlarla başlanmaması daha uygundur. İlk önce gözlem yapılıp, sorular sorularak katılımcılar ile etkileşime geçilir.[7] Katılımcılarla sohbet ortamında görüşmelerin yapılması katılımcının rahat olmasını dikkat edilirse ve bundan dolayı daha fazla veri toplanmasını sağlar.

Araştırmada gözlem gerçekleştirilirken hazırladığımız kırka yakın mülakat sorusuyla da konuyla ilgili veriler toplanmıştır.

5. ARAŞTIRMA ETİĞİ

Nitel bir çalışmada araştırmacı ne tür etik sorunların ortaya çıkabileceğini düşünmelidir. Sadece veri toplarken araştırma etiğine dikkat edilmemelidir. Araştırma etiği, çalışmanın tasarlanmasından yayımlanmasına kadar uygulanmalıdır. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yapılıp sonlandırılması için gerekli izinler önceden alınmalı, araştırma ortamında olası kesintilere karşı önlemler alınmalı, gerekli kişiler uyarılmalıdır.[8] Araştırmacı olarak araştırmada uyduğumuz etik kurallar aşağıdaki gibidir:

Araştırmada görüşülen kişilerin kimliğinin açığa çıkarılmamasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle görüşülen kişilerle yapılan mülakatların analizi yapılırken kimlikleri açıklanmamış; görüşülenin cinsiyetini belirtmek üzere kısaltma yapılmış

[4] Ahmet Güler, Mustafa Bülent Hacıoğlu, Serkan Taşğın, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma,2. Baskı, Seçkin Yay., Ankara, 2015, s. 31.

[5] W. Lawrence Neuman, Toplumsal Araştırma Yöntemleri ve Nitel Yaklaşımlar 1, Çev.: Sedef Özge, 7. Basım, Yayınodası Yay., Ankara, 2014, s. 22

[6] Bal, a.g.e., s. 92.

[7] Corrine Glesne, Nitel Araştırmaya Giriş, Çeviri edit.: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu, 2. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013, s. 11.

[8] Creswell, a.g.e., ss. 56-57.

ve yanına yaşı yazılmıştır (Kadın = K, Erkek= E), bazı katılımcılara Ahıskalılara özgü isimlerle takma isimler verilmiştir.

Görüşme sorularının görüşülen kişileri rahatsız edici olmamasına dikkat edilmiştir. Araştırmada gerçeklik esas alınmış ve katılımcıların anlattıkları aynen aktarılmıştır. Araştırma sonuçları herkesin faydalanması için makale olarak yayımlanacaktır.

6. ARAŞTIRMANIN TEMEL PROBLEMİ

Bu araştırmanın temel problemi, Bursa şehrinde bulunan Ahıska Türklerinin Aile yapısındaki kültürel özelliklerinin neler olduğudur.

6.1. Araştırmanın Alt Problemleri

1-Bursa'da yaşayan Ahıska Türkleri Türk kimliğini nasıl tanımlamaktadırlar?

2-Bursada yaşayan Göçmen Ahıska Türkleri kendilerini kültürel kimlik gelenek, görenek, örf, âdet, inanç olarak nasıl tanımlamaktadırlar? Gelenek ve göreneklere bağlılık güçlü müdür?

3-Bursa'da yaşayan Ahıska Türklerinin akrabalarıyla, çevresiyle ve yerel insanlarla ilişkileri nasıldır?

4-Bursa'da yaşayan Ahıska Türkleri Aile değerlerini korumada bir sıkıntı yaşanmakta mıdırlar?

7. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminin etnografik araştırma desenine uygun olarak çalışılmıştır. Göçmen Ahıska Türklerinin aile yapıları ve özellikleri ele alındığı için, bu desen tercih edilmiştir. Etnografik araştırma, kültürel çalışmaları kapsamaktadır. Bir kültür grubunu, bir insan grubunu anlama çalışmasıdır.[9] Etnografik araştırma, bir süreç olarak en fazla katılımlı gözlem yoluyla olmak üzere, araştırmacının insanların günlük yaşamlarının içine girdiği ve grup katılımcılarını gözlemleyip onlarla mülakat yaptığı, gruplara yönelik geniş çaplı gözlemleri içermektedir. Etnografik araştırma yapanlar yani etnograflar, aile yaşamında aynı

---

[9]Bal, a.g.e., s. 104.

kültürün unsurları olması gruplar arasındaki geleneksel yaşam bu süreçte gelenek göreneklerde bir dönüşümün olup olmadığı araştırılmakta.[10]

Etnografik araştırmada, öncelikle araştırma probleminin etnografi desenine uygun olup olmadığına karar verilmelidir. Kendisine özgü kültürel aile yapıları bunun yanı sıra inanç, örf, adet, dil ve davranışları vb. araştırılıyorsa bu çalışma etnografik desene uygun demektir. Grubu araştırmak için konular, temalar belirlenmelidir. Araştırmada hangi etnografi türünün (gerçekçi, eleştirel) kullanılacağına karar verilmelidir.

Araştırmanın amacına uygun katılımcılar bulunmalıdır. Araştırmacı kendini açık bir şekilde tanıtmalı ve araştırmayı niçin yaptığını açık bir şekilde aktarmalıdır. Araştırmacı araştırdığı grubu bulundukları yerde incelemelidir. Araştırmacı topladığı verileri genel bir yorumlama yaparak analiz etmelidir.[11]

Araştırmada, geleneksel aile yapısı çerçevesinde kültürel özelliklerini ortaya çıkarmak amaçlandığı için araştırma etnografi desenine uygundur. Grubu araştırmak için, aile ve aile ilişkileri evlilik ve düğün törenleri, törenleri, geniş aile çekirdek aile gibi kategoriler belirlenmiştir.

Araştırmada gerçekçilik esas alındığı için gerçekçi etnografi türü kullanılmıştır. Katılımcılara araştırmacı olarak kendimizi tanıtmış ve araştırmayı niçin yaptığımız açık bir şekilde ifade edilmiştir. Katılımcılarla görüşmeler bulundukları ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Göçen Ahıska Türklerinin misafirperver olmaları hem kendimin de köken olarak Ahıska türkü olmam dolayısıyla grubun içine girip araştırma yapmak zor olmamıştır. Gözlem ve görüşmelerle toplanan veriler genel olarak değerlendirilip yorumlanmıştır.

---

[10] John W. Creswell, Nitel Araştırma Yöntemleri, Çev.: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, 3. Baskı, Siyasal Kitapevi, 2016, s. 90.
[11] Creswell, a.g.e., ss. 94-95.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çalışma alanımız Göçmen Ahıskalılar üzerine ve geleneksel aile değerlerini araştırmamızdan dolayı hem göç ve aile üzerine kavramlar verilmiştir.

Aile araştırmamızı değişim nedenlerini ortaya çıkarmaya amaçladığımızdan dolayı aile kuramlarında dinamik kuramlara değinilecektir.

1. Göç

Göç, bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırlarının ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketlerini inceler.[12]

İngilizcede 'migration', Arapçada 'hicret' ve Osmanlı Türkçesinde 'muhaceret' kelimeleriyle karşılanan 'göç' kavramının, çoğu birbirine benzer olmakla birlikte, farklı açıları ve çağrışımları da yansıtmaktadır.[13]

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramı, genel olarak, insan ve insan topluluklarının bulundukları bölgelerden, geçici veya sürekli olmak üzere başka bölgelere gitmeleri ve yerleşmeleri suretiyle meydana gelen 'yer değiştirme hareketidir.'[14]

Göç; coğrafi bakımdan bir iskân ünitesinden ayrılan kişilerin, başka bir yerde hayatlarını devam ettirmeye karar vermeleriyle ve bu kararı uygulamalarıyla ortaya çıkan hadisedir.

Göç olayının gerçekleşmesi için, hareket mesafesi olarak iki iskân ünitesi gibi bir mesafe uzunluğu barındırması lazım.[15]

Birey ve grupların ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerden dolayı bir yerden başka bir yere gitmelerine göç denilir ve yahut ta bu olumsuz şartlardan dolayı göç etmelerine bir mecburiyet oluşur.[16]

---

[12] Gordon Marsall, Sosyoloji Sözlüğü, (Çev. Osman Akınbay-Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat yayınları, Ankara, 1999, s. 685.

[13] Arif Korkmaz, *Göç ve Din (İsveç'teki Kululular Örneği),* Çizgi Kitapevi Yay., 2011, s. 7.

[14] Taylan Akkaya, *Göç ve Değişme,* İstanbul, 1979, s. 21-22.

[15] Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856 – 1876),* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 1.

[16] Sezgin Kızılçelik – Yaşar Erjem, *Açıklamalı Sosyal Terimler Sözlüğü,* Konya – 1992, s. 185.

Göç kişinin yeni şartlara daha iyi uyum sağlayabilmek maksadıyla ya da tabii, iktisadi, siyasi ve benzeri mecburiyetler neticesinde yaşadığı cemiyeti ve sosyal çevreyi değiştirmesi, bir başka çevreye, yabancısı olduğu çevre ve insan topluluğuna katılması hadisesidir. Göçü cemiyetteki diğer yer değiştirmelerden ayıran başlıca ölçü, göç edenin eski sosyal ve ekonomik ilişkilerini değiştirmesi ve yeni yerleşim yerinde, yeni sosyal ve ekonomik ilişkileri kurmasıdır. Yâda kendisini kanıtlaması gibi algılaya da biliriz.[17]

Göç kavramı genelde sosyal bilimcilerin az veya çok uğraşı alanlarından biri olmuştur. Fakat bu bilim dallarından coğrafya, göç konusuyla en fazla ilgilenenlerin başında gelir. Ancak coğrafya, göçleri daha ziyade "demografik", sosyoloji ise "sosyal yapı", "sosyal ilişki", "ailede sosyo-kültürel değişme" vb. açılarından inceler.[18] Göç olgusu bu çalışmada sosyolojik bakış açısıyla ele alınmıştır.

Göç edilen yerin toplumsal özellikleri, göç eden grupların sosyo-ekonomik etkenlerini, göç süreci ve göçün nihayetlendiği yer ve bütün bunların yarattığı etkileşim göç olgusunun zengin bileşenlerini ve dinamik boyutunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan göç durağan bir olgu değil, nedenleri ve sonuçları ile birlikte algılanan dinamik bir süreçtir. Zaman ve mekân, neden ve sonuç unsurlarıyla, göç tanımlanma, çözümlenme, açıklanma ve yorumlanma boyutlarıyla karmaşık bir olgu olarak karsımıza çıkmaktadır bunun gibi birçok zorluklar göçmelerde uzun yıllarının kaybolmasına neden olmaktadır.[19]

Göç hareketlerinin ortaya çıkış sebepleri, cereyan ettiği mekânları, katılan insan sayısını dikkate almak suratıyla tasnif edebiliriz. Genel bir ifadeyle göçler bu kısımlara ayrılır; sebebi, mesafesi, süresi, hacmi, yönü ve organizasyonu bakımından büyük farklılıklar gösteren göç türleri olmakla beraber, göçler genellikle " iç göçler" ve " dış göçler" diye ikiye ayrılmaktadır.[20]

İç göçler, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir bölgesinde diğerine yapılması kaydıyla göç mefhumunu kazanmış olur. Göç veren ve göç alan mekânlar bakımından şu kategoriler cereyan etmektedir: 1) Kırlardan şehirlere doğru yapılanlar, 2) Kırlardan kırlara doğru yapılanlar, 3) Şehirlerden şehirlere doğru

[17] Akkayan, *a. g. e.,* s. 23.
[18] Ahmet Türkyılmaz, *a. g. e.,* s. 2.
[19] Ruşen Keles: "Göç", *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü,* 2. Baskı, İmge Yay., Ankara, 1998, s. 58.
[20] Saydam, *a.g.e.,* s. 1.

yapılanlar, 4) Şehirlerden kırlara doğru gibi bu alanı azınlığın yaptığı tercih nedenleri arasında gösterebiliriz.[21] Bazen de ülkenin bazı bölgelerinde gerçekleşen doğal afetler, savaşlar ve yoksulluk gibi değişik sıkıntılar sonrasında zorunlu olarak sıkıntılı bölgeden ülkenin diğer bölgelerine yapılan göçlerde iç göç kısmında değerlendirilir.

Dış göçe gelince uzun süre kalmak, çalışmak ya da yerleşmek amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göç türlerine denir. Bu göçün bir başka anlamı da uluslararası göç olarak ifade edilmektedir. Bir ülkenin sınırlarını aşan nüfus hareketi olarak ta tanımlayabiliriz dış göçleri, ulusal sınırlar dışına yapılan kalıcı veya geçici yerleş meler durumunda bu kapsamda değerlendirilir. Yani "bir ülkedeki kişilerin bir yıla aşkın süreyle veyahut çalışma amacı ile başka ülkelere gitmesidir."[22] Bizim çalışma alanımızı oluşturan Ahıska göçmenlerini bu mevzuda örnek verebiliriz.

Sonuç olarak göç, belli bir zaman ve mekândaki insanların gönüllü, gönülsüz, sosyal veya siyasi şartlardan dolayı bir mekân değişikliğine neden olmaktır. Bu değişikliğin sonucunda sosyo-kültürel değişmelerin meydana gelmesiyle oluşan bir sosyal hareketliliktir.

1.1. Zorunlu Göç

Gönüllü göçlerin tersine zorunlu göçlerde, fertler kendi arzuları dışında çeşitli güçlerin etkisiyle yer değiştirmek zorunda kalırlar. Devletin çeşitli sosyal, ekonomik güvenlik vb. konularda aldıkları kararların tatbikatı (baskının) sonucunda yarattıkları hareketlilik zorunlu göçü oluşturur. Bunun yanında başka baskı gruplarının etkisi altında yapılan göçlerde zorunlu göçlerden biridir. Terör, sürgün, can güvenliğinin olmayışı, deprem ve sel gibi doğal afetler nedeniyle yaşanan göçler, birer zorunlu göçtür.

Göçe sebep olan siyasi ve ekonomik faktörler olduğu gibi ekonomik olmayan zorunlu göçe, despot baskıcı nedenleri sevk eden faktörlerde vardır. Ekonomik olmayan zorunlu göç: işkence, şiddet ve zulüm eşliğinde istenmeyen kişilerin cezai biçimde yurtlarından uzaklaştırılıp başka mekânlara yerleştirilmesi, bu yerleşmelerde

---

[21] Saydam, *a.g.e.*, s. 1.
[22] Keleş, *a.g.e.*, s. 40.

diaspora şeklinde devam etmeleri.[23] Bu tür mekânsal yerleştirmelerin ismi isteğe bağlı olmayan göç türleridir. İsteğe bağlı olmayan göçler, nüfusun yerleşim alanından zorla atılmasıdır. Bu göç harekâtı, sosyoloji bünyesinde "zorlama göç", "zorunlu göç", "mecburi göç" ve "sürgün" baskıcı göçüde bunun gibi isimlerde tanımlanmaktadır.[24]

"Sürgün" kavramının tarifi: toplumda bir kimsenin veya bir zümrenin toplum içinde yalnız bırakılması, yerinden uzaklaştırılması ve toplum dışına çıkarılması demektir. Bu tür eylemlerde, göç kararı, göç edenin kararını dikkate almamaktadır. Dolaysıyla, zor ve şiddete ve trajediye dayalı irade dışı yer değiştirmelerde, göç sayılmama eğilimi mevcuttur. Nitekim sürgün eylemine tabi tutulan Kafkas Halkalarının yaşadıkları buna en açık örnektir: Çeçen, İnguş, Balkar, Kırım Tatarları ve Ahıska Türklerinin 1944 yılından başlayarak Özbekistan-Kazakistan ve Kırgızistan bozkırlarına sürgüne gönderilmesi, halkın iradesi dışındaki yapıldığı için zorunlu göç (sürgün) olarak adlandırılabilir.

Ulusal düzeyde kalan diğer zorunlu göç uygulamaları ise, siyasi veya ekonomik gerekçelerle olabilmektedir. Özellikle gerekli işgücünün temin edilemediği durumlarda zorunlu çalışma uygulamaları göçe sebep olmuştur. Siyasi kaoslar ise bazı kişilerin veya grupların yerleşim yerlerini değiştirmesi şeklinde göçe yol açmıştır. Göçler genellikle savaş ve siyasi krizler sonrası "zorunlu kimlikleriyle" boy göstermektedir. Buraya Almanya'ya giden Türk işçilerini örnek verebiliriz.

Göçler, özellikle de iş göçü kapsamlı olanlar, tarih boyunca zorunlu ve gönüllü olmak üzere iki şekilde ortaya çıkmıştır. Zorunlu göçler, geçmişin bir uygulaması olarak XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyılın ortalarına doğru hızla gerileyerek uygar dünyada tamamen kalkmıştır.

1.2. Gönüllü Göç (Serbest Göç)

Zorunlu göçlerin aksine gönüllü göçlerde, göç edenlerin kendiliğinden göçe istekli olmaları söz konusudur. Aile bütünleşmesi, eğitim veya çalışma amaçlı göçler bu tür göçlerin en çok bilinen örnekleridir.

---

[15] Ali Sayyar, İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri: (Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü), İstanbul, Değişim *Yay., 2007, s. 356-357.*

[24] Şefika Gürbüz, "Kırdan Kente Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları", *8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*, s. 211.

"Kişinin hür iradesine göre menşe ülke, transit ülkesi veya üçüncü bir ülkeye destekli veya bağımsız dönüşü".[25] Kendi istek doğrultusunda yapılan göç çeşididir.

Gönüllü göçleri doğuran temel sebepler ekonomik, sosyal ve kültürel olabilmektedir. Gönüllü göçlerde bireyler göç kararını kendileri vermektedir. Birey kendisine ve ailesine bir gelecek oluşturmak, ekonomik şartlarını düzeltmek ve daha iyi sosyal şartlarda yasamak için kendisi göçmekte, göçeceği yeri de kendisi tercih etmektedir. Gönüllü göçler yenilik yapma, macera arama ya da geleceğini garanti altına alma gibi kişisel isteklerin sonucunda gerçekleşmektedir.[26]

Göç edenler genelde akrabalarının, arkadaşlarının, hemşerilerin yoğun olduğu ve kendisine en uygun gördüğü yerleşim yerlerini tercih etmektedirler. Bu tercih yapılırken, kendisinin ve ailesinin isteklerinin yanında, içinde bulunduğu ve bulunmayı arzu ettiği sosyal ilişkileri belirleyici olmaktadır. Bu nedenledir ki; özellikle büyük kentlerde belli bölgelerde yoğun bir "hemşeri" yoğunluğu vardır. Bunun apaçık örneğini yapmış olduğumuz mülakatın ilk sorusunda görmekteyiz, Bursa'yı tercih etmelerinde ki ana sebebin yakın akraba, çevre ve arkadaş gruplarının değer sebeplerden daha öncülük teşkil etmektedir.

"Gönüllü göçün sosyal politika açısından en önemli özelliği, göç edenlerin temel güdülerinin "istihdam amacı" olmasıdır".[27]Çalışmak ve para kazanmak insanları göçe teşvik etmektedir.

2. Genel Olarak Ailenin Tanımı

Aile sözcüğü, dilimize Arapçadan geçmiştir, Türklerde aile genelde ev, hane kavramlarıyla kullanılagelmiştir. Latince ise "famulus" evcil köle anlamındadır. "Familia" tek efendiye bağlı olan kölelerin tümü, diğer bir ifade ile kandaş ve kayınların topluluğu anlamına gelmektedir. Çünkü aile kurumu toplumdan topluma farklı boyutlarla süreklilik göstermektedir.[28] Ailenin oluşumunda ön şart olarak, "Anne-baba, çocuklardan oluşur bunun yanında kan bağı yoluyla oluşmuş ekonomik

---

[25] "Uluslararası Göç Örgütü", *Göç Terimleri Sözlüğü,* (Çev.: Doç. Dr. Bülent Çiçekli), 2009, s. 23.
[26] "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, Göç", *TÜGAD,* S. 34, İstanbul, 1998, s. 3.
[27] Cahit Talas, *Toplumsal Ekonomi, Çalışma Ekonomisi,* 7. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul,1997, s. 190.
[28] Orhan Hançeroğlu, Felsefe Ansiklopedisi, Remzi Kitabevi Yay., İstanbul, 1976, s.34.

ve toplumsal bir birliktir."[29] Yine farklı boyutlardan biri "Evlilik bağıyla oluşan akrabalık ve sosyal bağlarla birbirlerine bağlanan, birçok role sahip, karşılıklı etkileşimde bulunan, genellikle aynı evde yaşayan bireylerden oluşan, üyelerinin psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan bir birimdir."[30] Aile birimi hakkında ki bir diğer görüş: "içinde insan türünün belli biçimde üretilip, topluma kazanılma sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve anne babalarla çocuklar ve aile yaşamlarına göre yakın çevresi arasında belli ölçüde içtenlik sergileyen ve güven veren ilişkilerin kurulduğu bunun yanında içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur."[31] Sayın ise aileyi: "Biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk kez ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir."[32] Nirun'a göre: "Üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim yönünden sosyal bir grup, sosyal ve ekonomik yönden bir birlik, sosyal yaşamın temel göstergelerinden biri olarak bir örgüt, üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve yürütülmesinde sistematik kuralları bulunan en küçük sosyal yapıdır." Eyce'ye göre: "Aile, ilk başta kan bağıyla oluşan ve evlilikle kurulması tamamlanan asli bir birimdir. Batı toplumlarında aile tanımlarına bakılacak olunursa: Mac Iver ve Page aileyi "Çocuk dünyaya getirmek ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir grup" olarak; Summer ve Keller, "En az iki neslin bir arada bulunduğu kan bağı ile karakterize edilen sosyal bir örgüt"; Kingles Davis ise: "Aralarında kan bağı sebebiyle birbirlerine akraba olan bir grup insan" olarak tanımlamıştır.[33]Amerika Birleşik Devletleri'nde resmî kurumlar aileyi: "Doğum,

---

[29] Birsen Gökçe, Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, Bilimsel Serisi 5/I, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1991, s. 207

[30] Yaşa Günindi & Giren S., Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Konya, 2011, S.31, s.351.

[31] Özer Ozankaya, Toplumbilim, 10. Baskı, Cem Yay.,İsanbul, 1999, s.233

[32]F. Yeşim Ekici, (2014), Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi, The Journal of Academic Social Science Studies, 2014, S:30, ss.209-224.

[33] KASAPOĞLU, Aytül (1990): "Birey-Aile-Toplum", 1. Aile Şurası Bildirileri, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990,s.23

evlilik, evlatlık edinme veya tercih yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu küme" olarak tanımlamışlardır.[34] Hollanda Aile Konseyine göre, "Bir veya birden fazla çocuğun yetiştirildiği her yaşam ünitesine aile denilmektedir."[35] Bu tanım, çocuk merkezli bir aile kavramsallaştırmasıdır. Bir veya birden fazla çocuğun yetiştirildiği her yaşam alanı aile olarak görülmektedir. Bu noktada ailenin oluşumuna dair herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Eşcinsellerin resmî olarak evlilik yapma hakkının bulunduğu bu ülkede, evlatlık edinen eşcinsel eşlerin kurduğu yaşam biçimi bu aile tanımına uygun düştüğü gibi, resmî veya dinî nikâhı olmadan bir arada yaşayan çiftlerde bu tanımın kapsamına girmektedir. Hollanda, "samenleven" (birlikte yaşamak) denilen ikinci yaşam biçimini de yasal olarak aileye denk kabul etmektedir.[36] Aile tanımı birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte; hepsinin ortak noktası toplumun temel biriminin aile olduğunu vurgulamasıdır.

Toplum, tarihsel gelişim içerisinde, aynı toprak parçası üzerinde yaşamakta olan ve ortak bir uygarlığa sahip, yaşamlarını sürdürmek ve birçok temel çıkarlarını gerçekleştirebilmek için işbirliği yapan insanların tümüdür. Bir toplum yapısını oluşturan ve insanlar arası ilişkileri belirleyen belirli toplumsal kurumlardan söz edilebilir. Bu toplumsal kurumların toplumdan topluma değişen rolleri vardır. Aynı toplumsal gruplar içerisinde dahi farklı fonksiyon ve rollere sahiptirler.[37] İnsanın yaşamını sürdürmek için diğer insanlar ile sürekli bir iletişim içinde bulunması insanın sosyal bir varlık olduğunun göstergesidir. İnsanın toplumdan bağımsız bir varlık olmadığı gerçeği, insanın topluluk içinde yaşamasını zorunlu kılar. Aile, içinde yaşadığımız toplumsal birimin en küçük yapı taşı olarak tanımlanabilir; yani toplum, en küçük sosyal birim olarak adlandırılan ailelerin bir araya gelmesinden oluşmuş insan topluluğudur[38] Bireyin doğduğu andan itibaren insan oluşuna doğru yolculuğu için aileye ve topluma ihtiyacı vardır. İnsanın sosyalleşme özelliği kazanabilmesi ve bunun sonrasında beşeri özelliklerini ehlileştirebilmesi ancak diğer insanlarla oluşan

[34] Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, Aile Sosyolojisi: "Aile ve Evlilik Türleri, E. Yıldırım", Açılımkitap Yay., İstanbul, 2011, s.61.
[35] Kadir Canatan, a.g.e.,s.61.
[36] Canatan, a.g.e.s.62
[37] Barlas TOLAN, Sosyoloji,Gazi Kitabevi Yay., Ankara,2005, s. 200
[38] Bilge KÖNEZOĞLU, Aile ve Ailenin Korunması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2006, ss.1-2

bir etkileşim örüntüsü içinde yaşaması ile mümkün kılınabilmektedir. Bu nedenle sosyal bir varlık olmayı kişi, aile ve toplum hayatının etkileşimine borçludur.[39] Aile toplumu oluşturan en temel öğelerden biridir. Sağlıklı bir aile sağlıklı toplumun temellerini oluşturur. Toplum, aile ile sürekli olarak etkileşim ve iletişim içindedir. Aile geçmişten günümüze, tüm toplumlarda varlığını devam ettiren kurumlardan biridir. Bu sebeple ailenin evrensel bir kurum olduğu söylenebilir. Aile yapısı itibariyle toplumdan topluma değişim göstermektedir. Bu yüzden evrensel bir aile tanımı yapılması olanaksızdır.[40] Aile aynı zamanda toplumun ve siyasetin oluşmasını ve devamlılığını sağlayan en temel öğedir. Ailenin içinde birey huzur ve güvende olur. Ayrıca iyi bir aile, iyi bir toplumun ortaya çıkışını güvence altına alır. Bu nedenle İslam düşünürleri bu konunun 4 üzerinde durmuş ailenin erdemli bir toplum inşa etmenin temel taşlarından biri olduğuna değinmişlerdir.[41] Aile genel itibariyle nüfusu yenileyen, milli kültürü gelecek kuşaklara aktaran, çocukları sosyalleştiren, ekonomik ve biyolojik fonksiyonların yanı sıra psikolojik tatmin işlevlerinin yerine gelmesini sağlayan bir kurumdur.[42]

3. Ailenin Özellikleri

Aile, bireylerin birbirlerine doğrudan kan bağıyla bağlı olduğu, yetişkin üyelerin ise çocuklara bakma sorumluluğunun olduğu, aynı zamanda bireyin toplumsallaşma sürecinin ilk aracı kabul edilen insan topluluğudur. Aile, insan türünün devamını sağlayan biyolojik ilişki sonucunda meydana gelen, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, bireyler arası ilişkilerin karşılıklı kurallara bağlandığı, toplumda o güne kadar oluşturulmuş olan gelenek ve görenekleri, kültürel zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan, ekonomik, psikolojik, biyolojik, toplumsal ve hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir kurumdur. Aile her toplumda ortak olarak görülen bir kurumdur. Toplumların oluşmasında önemli

[39] F. Böylü Dikeçligil, Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu. Aile Sosyolojisi Yazıları içinde (13-49), Açılım Kitap Yay., İstanbul, 2014, s.14
[40] Serim Timur, Türkiye'de Aile Yapısı. Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara,1972, s.3
[41] Cevher Şulul, İbni Sina'nın Siyaset Felsefesi. İslami Araştırmalar Dergisi, 27(2), 2016, s. 118.
[42] Mustafa E. ERKAL, "Türkiye'de Boşanmalar ve Bazı Sapma Davranışlar", 1. Aile Şurası Bildirileri, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.35

bir faktör olan aile aynı zamanda nüfusun kaynağı olarak kabul edilmiştir.[43] Aile evrensel bir kurum olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu sebeple aile üzerine yapılan çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Maclver ve Page' e göre, "aile seks ilişkilerine bağlı, çocuk sahibi olma ve sahip olduğu çocukları yetiştirme niteliklerini içinde barındıran bir grup" şeklindedir. Winch' e göre aile, grup kategorisi içinde bulunmaktadır. "Aile nesil ilişkilerine dayalı anne-baba ve çocuktan ortaya çıkan bir sosyal gruptur.[44] Nimkoff'a göre aile, "Anne- baba ve çocuklardan meydana gelen ya da sadece karı-kocadan oluşan ve devamlılık gösteren bir birliktir" Summer ve Keller' e göre ise "Aile en az iki neslin bir arada bulunduğu kan bağıyla ayırt edilen küçük bir sosyal örgüttür". Bazı sosyologlar ise özellikle ilkel gruplarda ve kırsal bölgelerdeki aile tipini toplumsal hayatın ana temalarından biri olan toplulukla birlikte görme eğilimindedirler. Bu aile tipi topluluğun birçok özelliklerini içinde barındırdığı gibi yaptığımız tanımla da uygun düşmektedir. 'Küçük ya da büyük nerede ne şekilde olursa olsun grubun üyeleri yaşantılarını paylaşıyorsa ve bu paylaşım günlük hayatın temel şartlarından ileri geliyorsa bu gruba topluluk denir.' Freyer, aileyi tüm sosyal hayatın özü olarak nitelendirmiş ve "tabiat tarafından yaratılmayan, fakat tabiattan ilham alarak, bütün büyük sosyal yapıların örneğini teşkil eden en küçük gruptur" şeklinde tanımlamaktadır. Wallerstein, aileyi tanımlarken "akrabalık bağlarıyla birbirine bağlı olan ve aynı çatı altında beraber yaşayan, bir tüketim ve bir üreme birimi olarak belirtmiştir". Kıray'a göre, "toplumsal değişmelerde tampon kurum işlevi gören aile, yapısal değişmelerden dolayı ortaya çıkabilecek kopuklukları şekil ve işlev değiştirerek karşılayan bireylerin güvenlik gereksinmelerini farklı biçimlerde yerine getiren sosyal bir kurumdur" ifadesini kullanır. Fındıkoğlu ise aileyi, sosyal kuralların bir sistemi olan sosyal bir kurum kabul etmiş ve aileyi, "sadece, duyguların mahsulü olmayıp, onların da içine girdiği daha karışık ve çözülmesi zor bir adetler ve kaideler yekûnu" olarak tanımlamıştır.[45] Aileyi, sosyal bir kurum olarak nitelendiren Leslie'ye göre "gelecekte toplumda diğer kadınlar gibi evlenebilen ve çocukları yetiştirebilen aynı

---

[43] David L. Brown, (Auartier Cuntury of Trends and Changes in The Demograp-hic Struture of American Families. The Family inRual Society Colorado, 1981,10.
[44] Robert F. Winch, The Modern Family. Holt: Rinehart and Winston.1952, s.84
[45]Feridun Merter, 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay., Ankara,1990, s.3

zamanda onları insan olarak topluma kazandıran insanlığımızı borçlu olduğumuz güçlü bir sosyal kurum" demiştir Aile tanımını genişletmek gerekirse aile, içinde barındırdığı insanın belirli bir biçimde ortaya koymuş olduğu toplumsallaşma sürecinin belirli ölçülerle etkili bir biçimde geçtiği, cinsel ilişkilerin belirlenmiş bir biçimde düzenlendiği, ana-babalar ve çocuklar arasında ölçülü, güven veren, samimi ve sıcak ilişkilerin kurulduğu, toplumsal düzenin de içinde bulunduğu uyumlu bütününe göre ekonomik etkinliklerin az veya çok belirli bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur.[46] Tüm toplumlarda toplumla bütünleşme sürecinin en önemli temsilcisi ailedir. Çünkü bebeklikten yetişkinliğe kadar aileler kültürel ve sosyal değerleri kuşaklara aktarma görevini üstlenmektedir.[47]

Sonuç olarak aile, toplumu besleyen, geliştiren, koruyuculuk görevi üstlenen bir yapıdır. Aile toplumu oluşturan ilk toplumsal bütün olmakla birlikte insanın kendi davranışlarını aktardığı çocukları yetiştirip topluma kazandıran bir kurumdur. Aile bireylerin birbiriyle etkileşim içinde olduğu yerdir. Ailenin bazı özellikleri vardır.

1. Aile evrenseldir. Geçmişten günümüze varlığını sürdürmeye devam eden bir olgu olması ve bugüne kadar her toplumda var olması ailenin evrensel olduğunun en önemli göstergesidir. Yapısında bir takım değişimler meydana gelmiş olsa da her toplumda varlığı devam etmektedir. Aile biçimi bir gruptan diğerine değişiklik gösterse dahi aile evrenseldir.

2. Aile duygusal bir temele dayanır. Doğal yollarla bünyemizde var olan aile kökleri, karmaşık duygularımızla temellendirilmiş olup nesli devam ettirme isteği, ebeveynlik, arkadaşlık, duygularından oluşmaktadır. Toplumsal ilişkilerin sonucunda beliren romantik sevgiden ırk gururuna, eşlerin şefkat duygularından ailenin ekonomik güvenliğine, kişisel ihtiraslardan neslin devamlılığı duygusuna kadar çıkan ve birbirine bağlı ikincil duygularla güçlenmektedir.

3. Aile şekillendirme özelliğine sahiptir. Aile, çocuğun kişilik yapısını geliştirdiği gibi aynı zamanda aile üyeleri tarafından bireyin hem biyolojik hem de zihni alışkanlıklar edinmesi sağlanır. Aile içinde bireyin sosyalleşmesi oluştuğundan ve ailenin çocuk üzerindeki etkileri kişilik gelişmesinin bir parçası olduğundan dolayı hayat boyu yetişkine arkadaşlık edecektir.

[46] Özer Ozankaya, Toplum bilim. İstanbul: Cem Yay.,1991,s. 357
[47] Diana Kendall, Sociology in our Times. USA/ Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2011, s.117

4. Ailenin kapsamı sınırlıdır. Ailenin büyüklüğü sınırlandırılmıştır. Toplumsal yapıların arasında en küçüğü ailedir. Özellikle kentlerde yaygın görülen kent tipi aile için geçerlidir. Çekirdek ailenin yaygın olduğu kentlerde aile en küçük birimdir.

5. Aile üyelerinin sorumlulukları vardır. Aile üyelerinin birbirlerine karşı belirli sorumlulukları vardır. İlk olarak iyi bir ebeveyn olma ve iyi birer çocuk olmadır. Bunun yanı sıra ise ekonomik gereksinimlerin karşılanması, çocukların aile ye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesidir. Çünkü aile üyelerinin sorumlulukları yaşam boyu devam etmektedir.

6. Aile süreklilik gösteren ve aynı zamanda geçici bir tabiata sahip olan bir kurumdur.

Aile kurumu süreklilik ve aynı zamanda evrensellik gösterirken, bir erkek ve bir kadının kurduğu birliktelik olarak ise toplum içindeki diğer örgütler arasında en geçici olanı ve değişkenlik gösterenidir. Mac lver'e göre her aile normal olarak dört aşamalı bir gelişim göstermektedir. Bu aşamalar ise; evliliğe hazırlanma, evliliğin gerçekleşmesi, çocuk yetiştirme, ayrı yaşamaya başlama ya da boşanmanın gerçekleşmesi, eşlerden birinin erken ölümü gibi nedenlerden dolayı da olgunluk evresine ulaşım sağlayamayan aileler vardır. Toplumsal koşullarla ilişkili olarak bu aşamaların süreleri toplumlar arası değişkenlik gösterir. Örneğin Türkiye'de çocuk yetiştirme ve çocuğun evden ayrılma evresi batı toplumlarına oranla daha uzun sürmektedir. Aile kurumunun normal olarak yaşam boyu bu aşamalardan geçişi birey olarak hem kadının hem erkeğin psikolojik ve ruhsal durumlarını yakından etkilemektedir. Özellikle çocukların ve ailenin diğer üyelerinin kişilik gelişimi de bu aşamalı süreç ile yakından ilgilidir. Toplumsal kurumlar arasında aile, toplumunun devamlılığını ve gelişimini sağlayan diğer kurumlara temel teşkil eden önemli bir fonksiyon üstlenmektedir**.**

Ailenin Tarihsel Gelişim Evreleri ve Bu Evreler İçerisinde Üstlendiği Roller Aile kavramına ilişkin ele alınan kuramsal edinimler antropoloji, sosyoloji ve tarih bilimlerinin ortak bir değerlendirme sahası olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda ailenin tarihsel gelişim evreleri irdelenirken ilk aşamada 19. yüzyıla ait evrimsel kuramların kabulü etrafında bir düşünsel zincir oluşturulmuş ve ekonomik altyapıdaki her teknolojik dönüşümün yeni bir aile tipi ya da yapılanma süreci meydana getirdiği tarzında yapılan analizler genel kabul görmüştür. Bu kuramlar;

ailenin kökeninin oluşmasında ileri sürülen cinsel serbesti tezinin zaman içerisinde tek eşli aileye evrildiği şeklinde bir değerlendirme kriteri geliştirmiştir. Bu konuda analizlerde bulunan Morgan'a göre; temelde sayılabilecek her türlü kuralın dışında mutlak cinsel serbestiyle başlanan ilişki ağlarının dört aşama sonunda bugünün tek eşli ailesine ulaştığı ifade edilebilir. Morgan'ın analizine göre bu aşamalar; kandaş aile, ortaklaşa aile, iki başlı aile ve tek eşli aile şeklindedir. Bachofen, insanlık tarihinin ilk aşamada bir cinsel serbesti dönemi yaşadığını bunun ardından ise; kadınların oldukça saygı ve itibar gördüğü bir anaerkil dönem yaşandığı vurgusunu yapmıştı. Briffault ise; ailenin ilk temsili örneklerinin anaerkil dönemde yaşandığı vurgusunu yaparken, süreç içerisinde tarihsel evrimin patriarkal bir dönüşüm yaşadığını ve günümüzün en sık görülen çekirdek aile tiplemesinin 19. yüzyılda beliren en somut örneği olduğunu ifade etmiştir.[48] Lakin bu kuramsal değerlendirmeler, 20. yüzyılın başından itibaren antropologlar ve tarihçiler tarafından eleştirilerek mutlak bir cinsel serbestinin varsayımsal bir olgu olduğu genel bir kabul görmüştür. Bu durum; tüm insanlık tarihi içerisinde birtakım kurallara sahip aile biçimlerinin var olduğunun bugün en geçerli görüş olarak görüldüğünü göstermektedir.[49]

Geleneksel toplumlarda hemen hemen birçok fonksiyonu kendi içsel bünyesinde toplayan ve en az üç kuşağın birlikte yaşadığı, genel olarak ekonomik ve siyasi açıdan bir birlik olarak değerlendirilen geleneksel geniş aile, üyeleri arasında hiyerarşik bir iş bölümü düzenlemesi oluşturmuştur. Bu hiyerarşik sistem içerisinde bireyler, demografik kimliklerine de bağlı olarak birtakım rollerde yer alarak, aile içerisinde farklı konumlarda şekillenmişlerdir. Bireylerin farklı konumlarda konuşlanmasında rol oynayan temel etmenler; cinsiyet, yaş, evlilik durumu, doğurganlık ve genel sağlık koşulları olarak ifade edilebilir. Bu perspektiften bakıldığında; erkek kadından, yaşlı gençten, evli bekârdan, çocuk sahibi olan kısırdan, sağlıklı olan sağlığı zayıf olandan daha üstün bir koşullanmada konumlandırılmıştır.[50] Geleneksel geniş aile içerisinde, en temelde aile kavramı

---

48 Birsen GÖKÇE, Birsen "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", Aile Yazıları 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, (Derleyen: Beylü Dikeçliğil, Ahmet Çiğdem), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara,1991, s.54

49 Kenan Çağan, Ailenin İşlevleri, Aile Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap Yay.,2013,s.98

50 Gökçe, a.g.e. s,61

önemli olup, bireyler ikinci planda yer alır. Sosyal alandaki kontrol mekanizmasının ve ortak bir kader birliğinin hegemonya koşullarını belirlediği bu aile tipolojisi içerisinde, hiyerarşinin en tepesinde yaşlılar yer almaktadır. Yaşlılar, üretim süreçleri temel olmak üzere, ailenin tüm fonksiyonlarının karar vericisi ve denetleyicisidir. Ailenin diğer fertleri ise; yönetici pozisyonundaki yaşlı aile liderinin denetimi bünyesinde, kendilerine verilen işleri yaparak gerekli sorumlulukları yüklenmektedirler. Geleneksel geniş aile içerisindeki bu rol dağılımı doğrultusunda; geleneksel geniş ailenin fonksiyonlarını şu şekilde sıralayabilmek mümkündür.[51]

3) Ekonomik Fonksiyon: Bütünsel bir algıyla ailede gelir tek elde toplanır ve masraflar da tek elden yapılır. Ekonomik bir işletme olarak değerlendirilebilecek geleneksel geniş aile içerisinde bireysel mülkiyet değil akrabaların ortak mülkiyeti söz konusudur.

Koruyuculuk Fonksiyonu: Yardımlaşma ve toplumsal anlamda sosyal güvenliğin sağlanması özellikleri, geleneksel geniş ailenin en temel fonksiyonlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Endüstri toplumu içerisinde devletin kurumsal fonksiyonu hâline gelen bu temel fonksiyonlar tarım toplumunun hükümranlığının sürdüğü dönemde aile tarafından gerçekleştirilmiştir.

Psikolojik ve Biyolojik Fonksiyonu: Geleneksel geniş aile içerisinde aile üyelerinin kendi aralarındaki duygusal bağın güçlü olduğu; gerek eşler, gerek çocuklar gerekse de aile içerisindeki diğer fertlerin arasında sevgi–saygı ve güven hissiyatının oluşturulmasında psikolojik etkenler açısından ailenin temel fonksiyonlarının bu dönemde önemini koruduğu söylenebilmektedir. Ailenin varlığını koruyabilmek adına, soyu devam ettirebilmek düşüncesi ailenin en temel fonksiyonlarından biri olan biyolojik fonksiyonu temsil etmektedir. Gerek psikolojik gerekse de biyolojik fonksiyonlar, geleneksel geniş aile kurgusunun yaşandığı toplumlarda aile kavramının en gelenekselleşmiş fonksiyonları olarak bilinmektedir. Eğitim Fonksiyonları: Aile üyelerinin hem mesleki hem de dinî alandaki eğitimleri aile içerisinde verilmektedir. Genel olarak ailenin en yaşlı bireylerinin üstlendiği bu fonksiyonla birlikte gelecek nesiller ailenin kanıksanmış normlarına göre yetiştirilmektedir.

[51] Gökçe, a.g.e., s ss.61-62

Dinî Fonksiyon: Aile üyelerine yalnızca dinî eğitim verilmeyip dinsel birlikteliğin sağlanabilmesi adına üyelerinin ibadet ve dinî amellerinin organizasyon ve denetimi bizzat aile tarafından sağlanmaktadır.

Boş Zamanların Değerlendirilmesi Fonksiyonu: Üyelerin eğlendirilmesi ve dinlendirilmesine yönelik fonksiyonlar da geleneksel geniş ailenin sorumluluk sahası içerisinde yer almaktadır. Prestij Sağlama Fonksiyonu: Aile üyelerinin mevcut statüsel durumları yine ailenin kendisinden ileri gelmektedir. Soyluluk, asillik gibi kan bağı ya da mesleksel statünün ana kaynağı ailenin kendisinden oluşmaktadır. Geleneksel geniş aile yapısı, modernleşme süreciyle birlikte uğradığı yapısal dönüşümlerin de etkisiyle, fonksiyonlarının büyük bir kısmını modern toplumdaki ilgili kurumlara devretmek durumunda kalmıştır. Endüstri devrimi ile birlikte meydana gelen sosyal hareketlenmeler, piyasa mekanizmasının tarihin hiçbir döneminde görülmediği kadar belirgin hale geldiği yeni bir üretim yapılanması, kitlesel seri üretim ve bunun ortaya çıkardığı iş bölümü ve yeni mesleki uzmanlaşmalar ile birlikte geniş ailenin fonksiyonları evrimsel bir dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kadınların çalışma yaşamında daha fazla yer almaya başlaması, kadın–erkek eşitliği üzerine feminizm içerikli düşüncelerde görülen artışlar, liberal demokrasinin iddiası içerisinde yer alan demokrasi, insan hakları vb. kavram setleri hem bireyi hem de bireyleri bir arada tutan en temel altyapı taşı olan aile kurumunu derinlemesine etkilemiştir. Bunun sonucunda ise; ortaya çıkan şehir yaşamı, sosyal hareketlilik ve endüstri sahasındaki gelişmeler çekirdek aile tipolojisini yaratmıştır.

4. Aile Tipleri

Aile toplumun vazgeçilmez bir unsuru olmasına bağlı olarak, insanın kazandığı toplumsal değer ve davranışların köklerini oluşturmaktadır. Aile, toplumun sosyal ve kültürel değerleri içerisinde beslenir. İnsanın bulunduğu her zamanda bir toplumsal bütün oluşmuş, bu topluluğun içinde de aile kurumu yer almıştır. Aile konusu sosyoloji biliminin en önemli konularından birisidir. Aile, insanlık tarihi kadar eskidir bunun yanı sıra insanın var olduğu tüm yer ve zamanda varlığını devam

ettirmiştir.[52] Aile bu tarihi süreç içerisinde fonksiyonel olarak çok fazla değişikliğe uğramakla birlikte aynı zamanda toplum içinde en önemli kurum olma özelliğini korumuştur. Aile evrensel bir kurum olsa dahi her toplumda meydana gelen değişkenlere bağlı olarak farklı aile tipleri ortaya çıkmıştır. Ailenin sınıflandırılmalarına ilişkin farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri olan evrimci sosyolojik görüşe göre; yani ailelerin bugünkü durumlarına gelişine kadar belirli bir evrim çizgisi izlediğine ilişkin öne sürülen yaklaşım önemli ölçüde çürütülmüştür.[53] Modernleşme olgusu aileye yeni türler katmakta ve aileyi de değiştirmektedir. Bu etki modernleşme ile birlikte aile türlerinin bütünüyle yok olmadığı, varlığını devam ettirdiği anlamına gelmekte ve aynı zamanda modernleşme ile özdeşleşen çekirdek aileye modern öncesi dönemde rastlanmayacağı anlamına da gelmemektedir.[54] . Aile kurumu, toplumsal gelişmeler ile paralel olarak yapısal ve fonksiyonel olarak değişimlere uğramaktadır. Bu değişim toplumdan topluma olacağı gibi aynı toplum içindeki gruplar arasında da değişiklik gösterebilir. Toplum içinde önemli görevlere sahip olan ailenin toplum içindeki yerini anlayabilmek için aile çeşitlerini değerlendirmek ve bu aile çeşitlerinin toplum içindeki konumunu belirlemek gerekmektedir. Aile sınıflandırmalarına etki eden faktörler genellikle hane halkı sayısı ve otoriteye göre sıralanabilir.[55]

4.1. Büyüklüğüne Göre Aile

Büyüklüklerine göre aile tipleri geleneksel geniş aile ve çekirdek aile olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Kır ve kentte aile yapıları değişim göstermektedir. Kırsal kesimlerde geleneksel geniş aile yapısına rastlanırken kentte çekirdek aile yapısına rastlanmaktadır.

Geleneksel Geniş Aile Kırsal kesimlerde daha fazla görülmekte olan bu aile tipinde birden çok evli bireylerin aynı çatı altında yaşadığını söyleyebiliriz.[56] Baba evi bir erkekle karısını ve onların evlenmemiş çocuklarını aynı zamanda evlenmiş

---

[52] Özgür Sarı, Sistematik Aile Sosyolojisi, Ed. Mustafa Aydın, Çizgi Yay. Konya, 2013, s. 369

[53] Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, Aile Sosyolojisi: "Aile ve Evlilik Türleri, E. Yıldırım", Açılımkitap Yay., İstanbul, 2011, s. 70

[54] Yıldırım, a.g.e, s. 71

[55] Gökçe, a.g.e., s.58

[56] Diana Kendall, D., Sociology in our Times. USA/ Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2011,s.480

erkek çocuklar ile onların eşlerini ve çocuklarını, bazı durumlarda aile büyüğünün dul kızlarını veya kardeşlerini içinde barındırmaktadır. Geniş aile bireyleri aynı çatı altında ancak parçalara ayrılmış aile konutlarında yaşamaktadır.[57] Geleneksel toplumsal dönemde geçerli olan geleneksel ailenin, bu toplumsal dönemin inanışları, tarımsal üretim tarzı, özgün tarihsel koşulları aile üzerinde etkili olmaktadır. Geleneksel aile, çoğunlukla çok işlevli, geniş, mahrem, dayanışmacı, akrabalık bağlarının ve akrabalık ilişkilerinin çok güçlü olduğu ve popüleritenden yoğun olmasından dolayı topluluk özelliklerini içinde barındıran bir toplumsal yapı içerisindedir. Bu aile tipi yaygın olarak Pre-modern toplumlarda görülmektedir.[58]

Geniş aile, ekonomik bir birim olmasının yanı sıra ortaklaşa bir işletme özelliği taşımaktadır. Ortak mülkiyetin söz konusu olduğu aile tipidir. Akraba topluluğu mülke sahiptir bireye ait değildir ve bu mülk aile reisinin denetimi altındadır.[59] (Patai, 1970: 85). Aynı zamanda geleneksel ailede baba ailenin geçimini, çocuk ve eşlerinin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Çocuk büyüdüğünde ebeveynlerine bakmakla yükümlüdür. Haklar zamanla yerini sorumluluklara bırakmaktadır. İbn-i Sina bu ailede, kadının rolünü "erkeğin malının ortağı, malının koruyucusu, yükünün taşıyıcısı ve çocuklarının terbiyesinde güvendiği kişi" olarak tanımlar. Ona göre model kadın "akıllı, dindar, arlı, sevecen, doğurgan, az konuşan, itaatkâr, içten, güvenilir, mecliste ağır başlı, görüntüsünde ciddi, boyu posu yerinde, kendisini kocasına hizmete adamış ve ona iyi hizmet eden, değerlendirmesiyle kocasının azını çoğaltan, iyi huylarıyla üzüntülerini gideren, nezaket ve kibarlığıyla dertlerine teselli olan kadın" dır. Kişi eşine karşı "kadının durumunu güzelleştirmesi ve çok koruyucu olması ve aldatmaması" gibi tutumlarıyla desteklerde bulunması gerektiği üzerinde durmuştur.[60] Geleneksel geniş aile tipi, kişinin özgürlüğünü kısıtlayıcı ve buna bağlı olarak da toplumsal gelişmeyi engelleyicidir. Aynı zamanda geniş aile işlevleri bakımından diğer aile tiplerinin özelliklerini de içinde barındırır.[61] Geleneksel geniş ailenin işlevleri şu şekilde sıralanmıştır:

---

[57] İbrahim Yasa, Evlilik ve Geniş Aile Kurumunun Yazgısı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2, 1973, s.2
[58] Yıdırım, a.g.e., s.71
[59]Raphael Patai, Culture and Change İntah Middle East. Society, 1970, s. 85
[60] Yıldırım, a.g.e., s.72
[61] Gökçe, ag.e., s.61

Ekonomik fonksiyon: Aile diğer özelliklerinin yanında, ekonomik bir kümedir. Ailenin bu özelliği, bir yandan aile dışı kaynakları denetleme ve yönlendirmeden sorumlu iken bir yandan ise aile için gerekli olan hizmetlerin üretilmesinden kaynaklanmaktadır.[62] Ekonomik olarak bir bütünlüğü olan bu aile tipinde evin geliri tek elde(anne ya da baba) toplanır ve masraf bir yerden yapılır. Ayrıca özellikle tarım toplumlarında görüldüğü gibi bu ailede oldukça gelişmiş bir ekonomik iş bölümü ve iş birliği vardır.

Prestij fonksiyonu: Üyeler toplumdaki statülerini toplumdan almaktadırlar. Soyluluk, rençberlik gibi kanla veya meslekle ilgili sosyal statü kaynağı aile tarafından ortaya çıkmaktadır.

Eğitim fonksiyonu: Bu fonksiyonun genel özelliği aile üyelerinin her türlü eğitiminden sorumlu olması ve eğitim fonksiyonunu yerine getirmeye çalışmasıdır. Bu eğitim süreci, insanın sosyalleşmesine olanak tanırken aynı zamanda sosyal hayata uyum sürecini sağlayacak bilgileri ve davranış örüntülerini öğrenmesini de sağlar.[63]

Koruyucu fonksiyon: Aile üyeleri birbirlerini koruma fonksiyonunu yerine getirmektedir. Bu koruma maddi veya manevi olabilir. Ailenin sosyal sigorta fonksiyonu burada ortaya çıkmaktadır.[64]

Dini fonksiyon: Aile üyelerine, sadece dini eğitim vermekle kalmaz. Tam bir dini birlik olmak üzere üyelerinin ibadetlerini de denetler.[65]

Eşler arasında sevgi saygı oluşturma ve çocuk sahibi olma fonksiyonu: Ailenin en eskiye dayanan ve belki de hiç değişmemiş tek fonksiyonu olarak kalmıştır. Aile eşler arasında karşılıklı sevgi ortamı oluşturur. Karı koca ve çocuklar sevgi bağlarıyla birbirine bağlanmaktadır.

Çekirdek Aile Bir evde yaşayan anne, baba ve çocukların oluşturduğu topluluk çekirdek aile olarak tanımlanır. Çoğu geleneksel toplumda çekirdek aile akrabalık ağının bir parçasıdır.[66] Çekirdek ailenin her ne kadar modern aile biçimi olduğu söylense de yalnızca şuan değil geçmiş dönemde de karşımıza çıktığı görülmektedir.

---

[62] Necla Taşcı, Aile ve Eğitim, İçinde Türkiye Aile Yıllığı, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu,1991, s. 321
[63] Nirun, a.g.e., s. 69
[64] Gökçe, a.g.e., s. 61
[65] Taşçı, a.g.e., s. 322
[66] Antony Giddens, Sociology. USA: Polity Press, 2006, s. 207

Sanayi devrimi ile birlikte toplumların kentleşme çabaları, köyden kente göçün artışı geleneksel geniş ailelerinin otoritelerini sarsmış aile bağlarının zedelenmesine neden olmuş ve çekirdek ailelerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Çekirdek ailenin üç fonksiyonu vardır. İlk olarak insan türünün devamı için çocuk yapma ve doğan çocuğun küçük yaştan itibaren toplumsallaştırılması, bir diğeri ise aile üyelerinin ruhsal doyum noktasına ulaşmış olmasıdır. Çekirdek ailenin ortaya çıkmasında önemli faktörlerden biri de kentleşmedir. Parsons'a göre çekirdek aile daha çok kentlerde yaygındır ve özellikle kentleşmenin hızlı olduğu Amerikan toplumuna özgü olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Ancak Susmans yaptığı araştırmalara dayanarak çekirdek aileyi meydana getiren şeyin kentleşme olmadığı sonucuna varmıştır. Çekirdek aile aslında bir bakıma akrabalık grubundan tecrit edilmiştir fakat bu durum çekirdek ailenin akrabalık bağlarıyla ilişkisinin tamamen koptuğu anlamına gelmemektedir. Çünkü kadın ve erkek evleneceği eşten yaşayacakları eve kadar beraber karar vermektedir. Çekirdek ailede sıklıkla görülen eş seçimi grup dışındandır (egzogamik). Çekirdek ailede cinsiyet ayrımı yapılmamakta, soy da otorite dağılımı da eşitliğe dayanmaktadır, mülkiyet çocukların hepsine geçebilmektedir.[67] Kısaca çekirdek ailenin temel işlevleri başlıca dört ana başlık altında toparlanabilir:

1) Kadın ve erkeğin edindikleri –toplum tarafından kendilerine verilmiş- rolleri en iyi yerine getirebilecekleri ortamı sağlamak;

2) Kadın ve erkeğin cinsi ihtiyaç ve beraberliklerini toplumca kabul edilen bir meşruluk çerçevesine oturtmak;

3) Çocukların doğum, bakım ve yerleştirilmeleri için en iyi ortam sağlamak;

4) Toplumun kültür birikimini bir nesilden diğerine aktarmada en etkili kanal olmak.[68] Geniş ailenin akrabalar ile kurulan samimi ilişkiler ile karıştırılmasının aksine geçmişten bu yana Türkiye'de çekirdek aile tipinin en yaygın aile tipi olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre Türkiye'de geniş ailenin giderek eskide kalması ve çekirdek aile tipinin kapitalist sistemin yaygınlaşarak artan bireyciliği ortaya çıkarmasının bir sonucu olarak değil, dini, siyasi ve hukuki faktörlerin etkisi ile yaygınlaştığını belirtmektedir. Batının etkisi altında bulunan Türkiye'nin Osmanlı

[67] Kenan Çağan, Ailenin İşlevleri, Aile Sosyolojisi, İstanbul: Açılım Kitap Yay. 2013, s.91
[68] Çağan, a.g.e., s. 92

dönemi ile başlayan modernleşme çabaları ile ortaya atılan reform politikaları, İsviçre medeni kanununun kabul edilmesi ve yeni aile hukuku ile birlikte evlenme biçimlerinin Avrupa normlarının izlerini taşıması gibi faktörlerden dolayı geçmişten günümüze Türk ailesinin çekirdek aile niteliği taşıdığını ileri sürmektedir.

4.2. Otorite Ölçütlerine Göre Aile Tipleri

Aile tiplerini etkileyen bir diğer faktör ise otoritedir. Aile içerisinde hâkimiyetin kadın veya erkeğin tarafında toplanması ile birlikte iki farklı aile tipine rastlanmaktadır. Bunlar ana ailesi ve baba ailesi olarak tanımlanabilir**.**

Baba Ailesi Baba ailesi kendi içerinde üçe ayılmaktadır. Baba ailesi, bölünmez asaba ve ataerkil ailedir. Kırsal alanda bulunan aile tipi bölünmez asaba olarak, ailenin en yaşlı erkeğinin söz sahibi olduğu aile tipinde ataerkil aile tipi olarak tanımlanabilir. Baba ailesinde ise ebeveynler eşit söz hakkına sahiptir.[69]

Bölünmez Asaba Toprağa yerleşmiş topluluklarda rastlanan bir aile şeklidir. Afrika, Asya ve özellikle Güney Balkanlarda görülmektedir. Bu aile tipinde baba tarafı akraba olarak tanınmakta ve soplardaki totem bağı yerini kan bağına bırakmaktadır. Böylelikle bölünmez asaba ailesinde erkek tarafının akrabaları ile birlikte dışarıdan alınan gelinler bulunmaktadır. Aile içindeki bütün fertler eşittir. Baba ve anaların ise kendi çocukları üzerinde özel hak ve görevleri bulunmamaktadır. Çocuk doğduğu andan itibaren ‘asaba’ ya aittir, onun malıdır.[70]

Ataerkil Aile Romalılar ve Çinlilerde, ailenin en yaşlı erkeğinin mutlak söz sahibi olduğu aile tipidir. Bu aile tipinde kadınların hiçbir söz hakkı olmadığı gibi akrabalık da baba soyunu izlemektedir. Kadının dini erkeğin atalarının dinine bağlanmıştır. Ataerkil aile tipinde dinin, atalar kültürü olmasının yanında aile başkanı din ibadetlerinin yürütülmesi, aile işlerinin ve mal varlığının idaresi gibi haklara da sahiptir.[71]

Baba Ailesi Bu aile tipinde anne ve baba beraber oturmakta ve kadının belli bir statüsü bulunmaktadır. Anne ve babanın çocuklar üzerinde eşit hakları vardır.

---

[69]Fahrattin Fındıkoğlu, Türk Aile İçtimaiyatı. Aile Yazıları I içinde, 1-42. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay. Ankara, 1991, s.12
[70] Gökçe, s. 59
[71] Erol Eröz, Türk Ailesi. Aile Yazıları I içinde. 225-247. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu: Ankara, 1991, s. 230

Böylece akrabalık hem anne hem de baba tarafından gelmektedir. Ana ailesinde miras sadece ana tarafından hak iken, baba ailesinde her iki tarafta da mirastan pay alabilmekte ve miras her iki tarafa da hak olmaktadır.[72]

Ana Ailesi Bu aile tipinin ilk insan topluluklarının ortaya çıktığı dönemde başladığı kabul edilir. Bu dönemde bazı etnologlar avcılık ve toplayıcılık dönemi adını da verirler. J.J. Bachofen, Heredot'un yapıtlarından hareketle, antik Yunan'ın babaerkil döneminden önce anaerkil bir dönemin yaşandığını ortaya koymuştur.[73] Bununla birlikte, bu iddiaya katılmayan sosyologlar da vardır. Freyer, ana otoritesine dayalı olan aile tipinin milletlerin başlangıç evresinde, baba hukuku esasına dayalı aile tipinin ise sonradan ortaya çıktığını öne süren kuramın yanlış olduğunu belirtmiş ve sözü geçen iki aile tipinin birbirlerini gelişim evrelerinde takip etmediğini aksine bunların, gerçek birer tip olarak birlikte var olduklarını ileri sürmüştür.[74]

5. Aileye Kuramsal Bakış

Kuramlar deney ve gözlem yoluyla dünyayla ilgili kavramlarımızı ve anlayışımızı sistematik biçimde düzenleyen bir dizi birbiriyle ilintili tanımları ve ilişkileri kapsar.[75] Kuramlar "olayların nasıl oluştuğunu açıklayan genel ve soyut anlatılardır." Bunu anlatırken bazen bir olayı tasvir etme, bazen açıklama bazen de kestirmeye yönelik araştırmalarda yolumuzu aydınlatan bir fener gibidir.[76]

Aile sosyolojisinde 'aile' kavramını konumlandırmamız için ön şart olarak aile hakkında ampirik tanılarla anlamlandırmak lazım. Türkçede biz buna kuram diye tanımlarız. Bu kuramların bir kısmı sosyolojinin ana konularını ele alırken bir kısmı da yoğunlukla aile sosyolojisi üzerine yönelik çalışılmıştır. Bu yaklaşımları ayrıntılı olarak ele almadan önce bazı kavramların açıklanması gerekmektedir. Kuram: "gözleme dayanan somut bilgi" olarak ifade edebiliriz. Bazı durumlarda bir teori

---

[72] Gökçe, a.g.e., s. 59
[73] Önal Sayın, Aile İçi İlişkileri Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi. M. Aydın (Ed), Aile Yazıları içinde, (2. Baskı). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 1991, s. 77
[74] Ferudun Merter, 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay., Ankara, 1990, s. 15
[75] Marshall, a.g.e., s. 436
[76] Canatan, a.g.e., s. 32

olayı zihnimizde ayrıntılarıyla anlatma ve kestirmek için araştırma ve aydınlatma görevi üstlenir.[77]

Aile ile ilgili sistemli çalışmalar 1950 sorasında karşımıza çıkmaktadır. Öncesine böyle bir çalışmadan bahsedemeyiz. Doksanlı yıllara gelindiğinde artık teorik olarak aile hakkında kuramlar geliştirilmiştir. Bu işlevlere değinmek gerekirse ilk görevi araştırmacıya yol göstermesi ve yolunu aydınlatmasıdır. Konu üzerinde araştırma yapacak kişi önce teori ile yola çıkar. Soyut önermeler ile yola çıkan araştırmacı somut önermeler yani hipotezle birleştirerek araştırmasına bir yön tayin eder.[78]

Bu kuramsal yaklaşımlarda, insan ve topluma ilişkin yapılan araştırmalarda epistomolojik ve ontolojik özelliklerden kopmadan bazılarında nitel bazılarında ise nicel araştırma tekniklerini kullanmasının uygun olduğunu ya da bunların gerekli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sosyolojik yaklaşımlar ve onların aile hakkında ortaya attığı görüşler temelinde aile kuramları incelenecektir. Bu kuramlar;

5.1. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım

Bu kuram sosyolojinin temel kuramlarından bir tanesidir. Aile çalışmalarında sıklıkla kullanılan kuramdır. İşlevseciliğin temeli Comte, Spencer, Durkheim gibi sosyologların düşüncelerine dayanmaktadır. Amerika'da Talcott Parsons, Neil Smeler ve Robert Merton gibi sosyologlar ise yapısal işlevseliler olarak ortaya çıkmıştır. Parsons, normatif işlevselci olarak bilinir. Normatif işlevselcilikte öncelikle vurgulanan norm ve değer iken, yapısal işlevselcilikte öncelikle vurgulanmış, toplumu canlı organizma gibi çeşitli parçalardan oluşan karmaşık sistem olarak benimserler.[79]

Bu kuramda toplumsal sistemlerin çözümlenmesinde işlevselciler üç öge üzerinde durmaktadırlar:

Toplumsal sistemin bölümlerinin birbirleriyle ilişkili ve birbirlerine bağlı olması,

---

[77]Canatan, a.g.e., s. 31
[78] Canatan, a.g.e., s. 34
[79] Ruth A. WALLACE, Alison WOLF, Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Genişletilmesi, (Çev.: M. Rami Ayas, Leyla Elburuz), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2012, ss. 45-46

Organizmanın normal veya sağlıklı olması gibi toplumsal sistemde normal veya denge halinde bir durumun mevcut olması,

Toplumsal sistemin bütün bölümlerinin normal hale gelmesi için yeniden düzenlenmesi.[80]

Toplum genel olarak birbirleriyle iletişim halinde olan alt bir sistem olarak tanımlanabilir ve iyi çalışan alt sistemlerin bütünü iyi bir işleyişe neden olur. Bu işleyiş korunduğu takdirde toplum mekanizması istikrarlı bir şekilde yoluna devam edebilir.

Her parçanın anlamı, yalnızca sistem içinde özel bir işlevi yerine getirdiği bütünle ilişkisi içinde ortaya çıkar, bunun için toplum birbirine bağımlı ve hepsi de genelde sistemin bütünleşmesi ve uyarlanmasına katkıda bulunan öğelerden oluşan bir sistemdir. Bundan dolayı toplumsal nedensellik de çok yönlü ortaya çıkmaktadır.[81]

Yapısal- işlevselci yaklaşımlar aile sisteminde işlemler arasında koordinasyon kurarak çalışır.. Aile üyelerinden birinin işlevini yerine getirememesi sistemin işleyişini engeller, en azından zora sokar. Bu nedenle herkesin kendi rolünü yerine getirmesi ailevi istikrar için son derece önemlidir. Fonksiyonlarını yerine getirmesi gerekir. Ailede fonksiyonlar sağladığında buna bağlı olarak koordinasyonun derecesi artar ailevi bağlar güçlenir ve ortaya kendi işlevlerini yerine getiren sağlıklı bir yapı çıkar.[82]

Yapısal-işlevselciler de eleştirilme nedenlerini şöyle izah edebiliriz. İlk nokta düzen ve istikrara vurgu yaparak değişimleri göz ardı etmesi ve bunları "fonksiyon bozucu" olarak görmesidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde değişme, açıklanmayan bir durum olarak nitelendirilmiş ve etkileri bakımından istenmeyen bir gelişme olmuştur. İkinci nokta ise hangi işlevin sisteme nasıl hizmet ettiği belli olmamakla birlikte hangi aile işlevlerinin önemli olduğu tartışmalıdır. Bu belirsizliklerden dolayı Yapısal-işlevselci kuram eleştirilere sebep olmuştur.[83]

---

80 Ruth A. Wallace-Alison Wolf, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, 3. Baskı, Doğu Batı Yay., Ankara, 2012, ss. 43-44

81 Alan SWINGEWOOD, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, (Çev.: Osman Akınhay), Agora Kitaplığı Yay., İstanbul, 2010, ss. 248-249

82 Önal SAYIN, Aile Sosyolojisi Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990, s. 28.

83 Canatan, a.g.e., s. 39

5.2. Çatışmacı Yaklaşım

Çatışma kuramı da işlevselci kuram gibi sosyolojinin temel kamlarındandır. Toplumsal yapı ve toplumsal kuramların kapsayıcı özelliklerini taşır. Ancak çatışma kuramı işlevselciliğe karşı çıkar ve ona yönelik eleştirilerde bulunur. Özellikle 1950'lelrin sonlarında Amerika'da egemen olan Parsonscı işlevselciliğe karşı oluşan sosyolojik bir teoridir.[84] Çatışmacı kuramın entelektüel kökenlerini, ilk sosyologlardan olan Karl Marx ve Max Weber oluşturmaktadır. Bunun yanında bu teorinin çağdaşları olarak da Ralp Dahrendorf, Lewis A. Coser ile Randall Collins gibi sosyologlar sayılabilir.

Karl Marks'ın dinamik toplum görüşlerini toplumsal çatışmaya bağlar, Marks çatışma insanlığın ilerlemesi ve genleşmesi için en önemli etkendir. Çatışma olmadan insanlık gelişemez. Toplum yapısal olarak sürekli değişkenlik göstermektedir. Toplumun en önemli özelliği değişken olmasıdır. Toplumdaki değişme v çatışma tesadüfi bir olay değildir. Bundan dolayı toplum sürekliliğini çatışma sayesinde devam ettirmektedir.[85]

Alman sosyoloğu Dahrendorf, çağdaş sanayi toplumunda kendi sınıf ve sınıf çatışması kuramını kurmada Marx'cı sınıflar arası mücadele kuramından faydalanmaktadır. Sınıf Dahrendorf için, Marx'ta olduğu gibi üretim araçlarının mülkiyetini değil daha çok başkalarına hükmetmenin meşru biçimi olan otoriteye sahip olmayı dile getirir. İster kapitalist ister komünist ekonomi olsun ya da serbest veya totaliter yönetim olsun, tüm çağdaş toplumlarda sınıf mücadelesi otoritenin kontrolü etrafında dönmekte olduğunu aktarır. [86]

Bu kuramsal yaklaşım üzerinden yola çıkan araştırmacılar aileyi toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir grup olarak tarif ederler. Aile ve aile üyeleri, güçlü grupların elinde bulundurduğu yetersiz kaynaklar için yarış içine girmek zorundadır.

---

[84] Ümit TATLICAN, Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları, Sentez Yay., İstanbul,2011, s. 85

[85] Hüseyin AKYÜZ, Kurumlar Sosyolojisi Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar, Siyasal Kitabevi Yay., Ankara, 2008, ss. 60-62

[86] Margaret M. POLOMA, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, (Çev.: Hayriye Erbaş), Palme Yay., Ankara, 2011, ss. 134-135

Çatışmacı kuram aileye uygulandığı zaman daha çok aile içindeki çatışma ve rekabet ilişkileri üzerine yorumda bulunur. Geniş toplumda görüldüğü üzere toplumun temel yapı taşı olan aile de çatışma ve rekabet ilişkilerinin en önemlisi kaynakların pay edilmesi ve bu süreçte eşitsiz güç ilişkileridir. Otoriteye bağlı olarak değişim gösteren çatışma, sonrasında farklı ilkelere dayanarak çözümlenir. Ancak çözüm sonucu ne olursa olsun güçlü olanlar güçsüz olanlar karşısında her zaman üstün çıkar. Gücü kendinde toplar.[87]

Çatışmacılar kapitalizmin aileyi belirlediğini iddia ederek aşırı genelleme yapmış olurken, İşlevselciler aileyi belirleyen faktörün toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yapılmasını zorunlu görmekteler. Çağdaş kapitalist toplumlar içinde bile farklılıklar olduğu göz ardı edilmemelidir.[88]

Çatışmacı Yaklaşım, aile konusundaki incelemeleri çoğu zaman otoritenin koymuş olduğu düzende ilişkiler düzeyde hiyerarşik bir düzenden bahsederler. Evlilik konusunda bunun aksine L. Coser'in evlilik ile ilgili yaptığı araştırmaya göre ailede çatışmanın varlığı eşler arasındaki ilişkilerin zayıflığından ziyade güçlülüğü gösterdiğini ve bu durumun evlilik ilişkisinin daha sağlam bütünleştirdiğini ortaya koymaktadır.[89]

5.3. Sembolik Etkileşim Yaklaşım

Sembolik etkileşimcilik ifadesi, etkileşim teorilerinin temsilcileri olarak kabul edilen olan Herbert Blumer makalesinde kullanmasıyla bilim alanına kazandırılmıştır. Her iki sosyolog da Chicago Okulu temsilcilerinden olması sebebi ile bu görüşü Chicago geleneği olarak tanımlamaktadırlar. Sembolik etkileşimciliğin temeli bireye vurgu yapmaktadır. Gerçek durumların bireylerde farkı öznel yorumları beraberinde getireceğini ve bu reelliğin toplumsal hayatta yaygın olarak görülebileceği, bu gerçekliği incelemeyen sosyolojik teorilerin ilerlemekte olan toplumun gerisinde kalacağını savunurlar[90]

---

[87] Canatan, a.g.e., s.40
[88] Poloma, a.g.e., s.134
[89] Sevinç Güçlü, "Aileye İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar", Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar, (Ed.: Nurşen Adak), Siyasal Kitabevi Yay., Ankara., 2012, s. 79
[90] Poloma, a.g.e., s. 185

Sembolik etkileşimciler, sembolik olanlar ve onun dışındakiyle etkileşim olmak üzere ve iki düzeyde değerlendirilebileceğini söylerler. Sembolik etkileşimde, insanlar, davranış ve jestleri ve ona verdikleri anlam temelinde yorumlanması ve tanımlanması gerekmektedir. Sembolik olmayan etkileşimde ise, insan başkasının davranış ve mimiklerine doğrudan tepki gösterir. Çünkü insanlar her uyarana basitçe tepki veren robotlar değildir.[91]

Blumer'e göre; bir topluluktaki insanların sahip oldukları ortak simgeler ve anlayışların her yönden incelenmesi, sembolik etkileşimin temel özelliğini oluşturmaktadır. Bu teoriye göre, kavramlar etkileşim yoluyla ve imgeler aracılığıyla şekillenmektedir. Sembolik etkileşimci model, kişiliğin bireysel yanlarına dikkat çekerek toplumsal olayları veya olguları mikro ölçekli değerlendirmektedir. Mikro ölçekli yaklaşımın makro yaklaşımlardan ayrılan yönü, konunun merkezinde bireyin kendisinin var olmasıdır. Sembolik etkileşim teorisini araştıran teorisyenler yaşam dünyalarının sembollerle kurulduğunu, sembolleri yorumlayan bireylerin, onları anlamlandırdıklarını ve anlamlandırdıkları semboller üzerinden harekete geçtiklerini belirtmektedirler.[92]

Blumer Mead'in yolundan ilerleyen Blumer, insanların önce karşısındaki insanın davranışlarını yorumladığını ve daha sonra eyleme karar verdiklerini düşünür. Blumer'in düşüncesine göre insanlar eyleme geçmeden önce arada yorum yapılma sürecini beklerler. Bu yorumlama ve aynı zamanda anlamlandırma süreci göz önünde bulundurulduğunda işaretler ve semboller önem kazanmaktadır. Bu yaklaşım sembolik etkileşimcilik adını bu yüzden almıştır.[93]

Etkileşimci yaklaşımın varsayımları şunlardır: a)Aile davranışları, toplumsal normlardan çok, aile içi etkenler tarafından etkilenir. b)Sosyal davranış, sosyal çevreden ortaya çıkmaktadır. c) Temel bağımsız birim, diğerleriyle etkileşim içinde bulunan, karar alabilen, aktif bireylerdir.[94] Yani bireyleri, dış güçlerin karşısında pasif varlıklar olarak değil, kendi hareketlerini yorumlayan, değerlendiren ve

---

[91] Aytül KASAPOĞLU, "Sosyolojik Yaklaşımlar Temelinde Aile Kuramları", Aile Sosyolojisi, (Ed.: Aytül Kasapoğlu, Nadide Karkıner), Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir, 2011, s. 5

[92] Ahmet Özalp, Ötekileştirme: Sembolik Etkileşimci Bir Bakış. Toplum Bilimleri Dergisi Altı Aylık Hakemli Bilimsel Dergi, Aralık, S. 8, 2014, ss. 227-229

[93] Poloma, a.g.e., s.187

[94] Sayın, a.g.e., s.28

tanımlayan, kendi davranışlarını etkin bir şekilde inşa ederek karar verme ve fikir oluşturma süreçlerini verimli bir şekilde kullanan kişiler olarak kabul eder.[95]

Sembolik etkileşim ve aile kavramını ele alındığında değinilmesi gereken bir diğer nokta ise bir evde iki ayrı evlilik olmasıdır. Burada önemli olan nokta eşlerin evliliklerini nasıl algıladıklarıdır. Eşlere evde iş paylaşımı ve bu paylaşım noktasında anlaşıp anlaşmadıklarına dair sorular yöneltildiğinde farklı yanıtların geliyor olması ve farklı fikirde olmaları dikkat çekmiştir. Eşlerin aynı ev içerisinde iki farklı aile yaşamı sürdürdükleri belirtilmiştir.[96]

Sembolik etkileşimcilikte bireyler arası, birey-grup arası ve gruplar arası ilişkiler vardır ki, söz konusu teoride bu ilişkilerin arka planını anlama ve yorumlama ön plana çıkmaktadır. Sembolik etkileşimci teori, dayandığı hümanist perspektifin bir sonucu olarak, analizlerinde bireyin önemli bir aktör olduğunu ve bireyin toplumda gerek değişmek gerekse yapıyı etkilemek noktasında yaratıcı potansiyellere sahip olduğunu savunur.[97] Aile, statik halde değil, devinim halindedir. Bu devinim halinde geleneksel aile zaman içinde değişmeye başlar. Diğer geleneksel yaşamlarla temasa geçme içinde bulunulan geleneklerinde değişmesinde etkili olmaktadır. Değişim ve dönüşümlerle bir toplumun yaşam biçimini yansıtan aile geleneklerini etkileşimci bir özelliğe sahiptir.

Mead'e göre toplumsal yapı ve kurumlar önemlidir ancak Mead toplumsal yapı ve kurumların insan davranışlarını belirlediği fikrine karşı çıktığı için ve toplumu genel düzeyde açıklamayı reddettiği için eleştirilmiştir.[98] Durağan bir olmayan insan her türlü toplumsal yapı ve kurumdan etkilenir ve günlük yaşamını onlara göre belirler. Dolayısıyla insan toplumsal yapı ve kurumlardan bağımsız değildir.

Aile üzerine yapılan tüm çalışmaların ortak yanı makro yerine mikro üzerine yani daha fazla yapı yerine birey üzerine çalışmaları ve olgular yerine süreçlere odaklanmış olmalarıdır. Sembolik etkileşimci kuram da bu durumdan

---

[95] WALLACE, Wolf, a.g.e., s. 269

[96] Ferhat Mutluer, Sapma Kuramlarına Bakış. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, S.12, Konya, 1998, ss. 223-224

[97] Oskay ve Şen, a.g.m., s. 56.

[98] Martin Slattery, Sosyolojide Temel Fikirler, 5. Baskı, Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan- Gülhan Demiriz, Sentez Yay., Ankara, 2012, s. 339.

kaçamamıştır.[99] Dolayısıyla sonuçlar yalnızca araştırma yapılan gruplarla sınırlı kalmış, genelleştirilememiştir. Bireye çok fazla önem atfettiğinden dolayı kurumların önemini kavrayamamış oluşu dikkat çekmiş, yapısalcılar normların davranışı belirlediği üzerine dururken Sembolik etkileşimciler normları sosyal etkileşimden doğan bir sonuç olarak görmektedirler. Bu durumdan yola çıkarak sosyal kurumların nasıl ayakta kaldığını açıklayamamışlar ve bu noktada başarısız olmuşlardır.[100]

5.4. Feminist Yaklaşım

Aile içinde çocuğun toplumsallaşma sürecine eleştirel olarak bakan en önemli yaklaşım feminist eleştiridir. Bu eleştiri, aileyi çok katmanlı bir yapı olarak tanımlamaktadır

Feminist yaklaşım, normların, rollerin kurumların ve uluslararası beklentilerin kadınların davranışlarını sınırladığı yolları belirlemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, kadınların kişisel kontrolünün, göreli güç eksikliğinin kısıtları içinde bile nasıl işlediğini görmeyi amaçlamaktadır Bu yaklaşımın temelinde cinsler arası ilişkiler yer almaktadır.[101] Ataerkil toplum yapısı içinde kadınların değersizleştirildikleri düşüncesinden yola çıkarak eleştirel bir yaklaşım geliştiren, feminist görüşü hala tam anlamıyla ele alıp çözümlemeye imkân tanıyabilecek bir teori geliştirilemediğinden dolayı feminist düşünceyi savunanlar, liberalizm, Marksizm, radikalizm, varoluşçuluk gibi düşünce akımlarının etkisiyle birlikte ortaya attıkları teoriler ile kadın haklarına yeni çözüm arayışlarını devam ettirmişlerdir. Kadınların ataerkil toplum yapısı içinde değersizleştiğini savunan bu feminist teoriler, bu düşünce yapısının nedenini sorgulamaktadırlar.[102]

Feminist yaklaşım aile hakkındaki kavramlarını oluşturma aşamasında bir taraftan yapısal işlevselci çıkarımlara karşı eleştirilerde bulunmuştur. Diğer yandan

---

[99] Yaşar Kaya, Sosyal Farklılaşma ve Çatışma Sürecinde Çalışma İlişkileri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.10, Elazığ, 2000, ss. 195-207.

[100] Canatan, a.g.e., s. 44

[101] Gül Aktaş, (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı.30,2013, s.65-69

[102] Fatima Güneş, Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 27, 2017, ss. 246-247

ise çatışmacı kuramdan etkilenmiş ve düşüncelerini aile kurumuna uygulamaya çalışmıştır.[103]

Feminist yaklaşıma göre aile, toplum içindeki cinsiyet sınıflarını ve cinsiyet ayrımlarını ortaya çıkaran bir kurumdur. Aile, cinsiyet temelini esas alarak toplumsallaşmayı gerçekleştirir ve bunun yanında kadın ve erkek arasında var olan güç dengesizliğini de içine almaktadır. Toplumunun eşitlik düzeyi daha az ya da daha çok olarak değiştikçe aile de evrim geçirmektedir.

Feminist yaklaşım aile konusunu ele alırken kadına önem verir hatta odak noktası kadındır. Bu yüzden bu kuramın en önemli eleştirildiği nokta aileye kadın imgesi üzerinden bakıp diğer üyeleri ailenin dışına atmasıdır. Feminist kuramın bir diğer eleştiri noktası ise araştırma tekniğinin nitel araştırma olmasıdır. Bundan kaynaklı olarak bulguları sınırlı kalmakta ve hangi alanda genelleştirilebileceği noktasında sorun oluşturmaktadır.

Feminist yaklaşım, kadın perspektifinden hareket eden bir yaklaşımdır.[104]

Feminist yaklaşımların temel amacı, kadınları ve toplumsal cinsiyeti toplumda ön plana çıkarmaktır. Feminist araştırmacılar toplumsal cinsiyet temelli sosyal yapı ve süreçlerin kadınların davranışlarını nasıl etkilediğinin önemi üzerinde dururlar.[105]

Feminist yaklaşım, kadının toplumsal düzendeki ikinci sınıf, bağımlı, esir konumuna ışık tutar. Feminist yaklaşım cinsiyet farklılaşması üzerine odaklanır.[106]

Feminist yaklaşıma göre kültür kadın ve erkeğe birtakım roller yükler. Bu roller toplumun kadına ve erkeğe bakışını yansıtır. Feministlere göre kadına ve erkeğe verilen roller ile erkekler kadınlardan daha egemen olur ve kadınlar arka planda kalır.

Feminist yaklaşıma göre kadın-erkek arasındaki eşitsizlik evrensel boyuttadır. Bu eşitsizlik erkek egemenliğini yansıtan ataerkillikte görülmektedir.

Ataerkillik, kadınları dışlayan veya aşağılayan sembolik, dilsel, dinsel ve kültürel sistemler tarafından desteklenip çoğaltılmaktadır. Ataerkil toplumlarda

---

[103] Birsen GÖKÇE, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", Aile Yazıları 1 Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, (Derleyen: Beylü Dikeçliğil, Ahmet Çiğdem), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991, s.54

[104] Ritzer-Stepnisky, a.g.e., s. 162.

[105] Halime Ünal, "Sapma ve Suç", içinde: Sosyolojiye Giriş, edit: Muammer Tuna, a.g.e., s. 337.

[106] Richter, a.g.e., ss. 208-209.

kadınlar sadece maddi anlamda değil manevi anlamda da erkeklerden daha aşağı seviyelere getirilmektedir.[107]

[107] Malcolm Waters, Modern Sosyoloji Kuramları, Çev.: Zafer Cirhinlioğlu vd., Gündoğan Yay., İstanbul, 2008, s. 378-379.

İKİNCİ BÖLÜM
AHISKA VE AHISKA TÜRKLERİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1. Ahıska'nın Coğrafi Konumu

Ahıska bölgesi bugün Gürcistan toprakları içerisinde yer alan, Türkiye'nin kuzeydoğusundaki Ardahan iliyle sınırı olan eski Türk yurdudur.[108] Ahıska toplamda 6.412 km yüz ölçümüne sahiptir.[109]

Abastuban, Adigön, Aspinza, Ahılkelek, Azgur ve Hırtız gibi önemli yerleşim yerleri ile birlikte iki yüzden fazla köyün merkezi olan Ahıska şehri, Türkiye sınırına 15 km. mesafede bulunmaktadır. Posof Çayının iki yakasında yer alan şehir karayolu ile Tiflis, Batum ve Türkiye'ye bağlıdır. Kür(Kurra) ırmağı bölgenin en önemli akarsuyunu oluşturmaktadır.[110]

Coğrafi mevki olarak Ahıska Kafkas'ın stratejik merkezi konumundadır: öyle ki ekonomik getirisi yüksek olan trans geçitlerin B.T.C. (Bakü -Tiflis –Ceyhan) Ham petrol boru hattı, Şahdeniz Gazının Batıya taşınma projesi olan B.T.E (Bakü- Tiflis-Erzurum) boru hattı. B.A.K. (Bakü-Ahılkelek-Kars) demiryolu hattı gibi önemli projelerin geçit konumunda konumda yer almaktadır. Ayrıca soy bağımız olan Türki cumhuriyetlerle bağlanmamızda Ahıska sınırların bağlanmasında koridor mevkiini sunmaktadır.

2. Tarihsel Açıdan Ahıskalılar

Ahıska şehrinin bulunduğu bölgenin tarihi adı Mesketya'dır. Bu bölge Gürcistan'da Meskhet Djahavacheti olarak anılmaktadır. Bu bölgede yaşamış Türklere ise Meskhet Türkleri denilir. Ama doğrusu Ahıska Türkleridir. Mesketya'ya adını veren Mesk/Meshi kavmiyle ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Gürcülere göre bu kavim Gürcü halkını oluşturan boylardan biridir. Zeki Velidi Togan ise bu

---

[108] Rasim Bayraktar, *Ahıska-Çıldır Beylerbeyliği*, Yaşayan Kitaplar Yay., İstanbul, 2000, s. 16
[109] Hasan Kanbolat, "Rusya Federasyonun, Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", *Stratejik Analiz Dergisi*, 2000, s. 42-47.
[110] Yunus Zeyrek, *Ahıska Araştırmaları*, Kozan Ofset, Ankara, 2006, s. 9.

kavmin kökenini Masagetler'e dayandırır[111]. Tarihçi Fahrettin Kırzıoğlu bu halkın kökenini Gürcistan'ın güneyinde yaşayan İskit/Sakalara dayandırır ve Turani yerli Hıristiyan halk olarak nitelendirir.[112] Görüldüğü üzere Meshi kavminin kökeniyle ilgili ortak bir görüş yoktur. Tarihi kaynaklara baktığımızda Ahıska ve çevresindeki yerli halkın Türklükle ilgili birçok bilgiye ulaşılmaktadır.

Gürcü kaynakları Eski Çağ'da bu bölgede Meshi kavminin dışında Kıpçaklar ve Bun Türklerinden de bahsetmektedir. İskender'in Kafkasya seferi sırasında Kıpçaklar ve Bun-Türklerinin bölgede bulunduklarına dair bilgiler verilmektedir. Kür nehri etrafında yerleşmiş bu halkın Türk halklarına özgü hal ve hareketler taşıyorlardı. Bu bilgilerden de anlaşılıyor ki Ahıska ve çevresi ta İskender zamanından beri Kıpçak ve Bun Türk adı verilen Türk kavimleriyle meskûn tarihi bir Türk yurdudur. Yukarıda saydığımız Türk kavimlerinin dışında Ahıska ve çevresinde birçok Türk kavmi hâkimiyet kurmuştur. M.Ö. 713 yılında bölgeye Kimmerler 680'de de Sakalar yerleşmiştir. Daha sonra M.S. 4. yüzyılda Hunlar, 5. yüzyılda Bulgar ve Avarlar, 6. yüzyılda Sabirler ve onların devamı olan Hazarlar, 11. yüzyılda Selçuklular bu bölgede geçici de olsa hâkimiyet kurmuşlardır. Selçuklu Sultanı Sultan Alp Arslan, Bizanslıların elinden 1068 güzünde bu bölgede bulunan Ardahan ve çevresini fethederek buraları Türkmenlerin yerleşim yerleri olarak Selçuklulara bağladı. 1123-1124 yıllarında Kafkaslar üzerinden bölgeye yapılan iki ayrı Kıpçak Türklerinin göçüyle Ahıska ve çevresindeki Türk hâkimiyeti iyice pekişmiştir. Ayrıca bu bölgede 13. yüzyılda kısa süreliğine de olsa Moğolların hâkimiyet kurduğunu görüyoruz. Makedonyalı İskender Kafkasya'ya geldiği dönemde bu bölgelerde Kıpçak ve Bun-Türk unsurları yaşamaktaydı. Bu bilgi, batılı kaynaklarla birlikte Gürcü kaynaklarında da geçmektedir. Ahıska bölgesinin tarihi bir Türk yurdu olduğunun bir diğer delili de Dede Korkut Hikâyelerinde Ahıska'dan bahsedilmesidir. Ahıska, Dede Korkut kitabında Ak-Saka/Ak-Kale; 483 yılında Akesga adıyla anılan eski Oğuzlar beldesidir.[113]

Ahıska ve çevresine en son gelen Türk grubu Kıpçaklardır. Kıpçaklar dışında bölgeye gelen diğer Türk kavimleri burada kalıcı bir hâkimiyet tesis edememişlerdir.

---

[111] A. Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş,* İstanbul, 1981, s. 410.
[112] Fahrettin Kırzıoğlu, *Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar,* Ankara, 1992, s. 113.
[113] Yunus Zeyrek, *Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri,* Kozan Ofset, Ankara, 2001, s. 12.

Kıpçak-Atabekler 1268-1578 yılları arsında, 310 yıl Ortodoks olarak buraları idare ettiler. Çünkü bu bölge bulunduğu konum itibariyle dışarıdan gelen kavimlerin istilalarına her zaman açık kalmıştır. Hatta Moğollar bile burada kalıcı bir hâkimiyet kuramamışlardır.[114]

11.yüzyılın sonları ile 12. yüzyılın başlarında Don ve Kuban nehirleri civarında yaşayan Kıpçak grupları Rus Knyazlıkleriyle yaptıkları mücadele sonrasında önemli liderlerini kaybetmişler ve sonunda zayıf düşmüşlerdir. Gürcü Kralı IV. David, Selçuklulara ve İranlılara karşı savaşacak ordusu olmadığından, Kıpçak Türklerinden yardım talebinde bulunur. Azak Denizi ve Kafkaslar kuzeyinden gelen 50.000 Kıpçak ailesi, Çoruh-Kür Irmakları boylarına yerleştiler ve güçlü bir ordu kurdular[115]. Gürcistan bu ordu sayesinde topraklarını genişletti.

13. yüzyılın ilk çeyreğinde Gürcü Krallığı doğudan gelen Moğol ve Harezmşah ordularının istilalarına uğramıştır. 1220 yılında Subutay ve Cebe Noyan komutasındaki Moğol ordusu Gürcistan sınırları içerisinde yer alan Borçalı mevkiinde Gürcü-Kıpçak ordusunu mağlup etti. Ardından Celaleddin Harezmşah 1226 yılında Karni savaşında Gürcü-Kıpçak ordusunu yendi ve Gence ve Tiflis'i aldı[116]. Daha sonra Celaleddin, Moğol tehlikesine karşı Kıpçaklarla ittifak yaptı. Fakat 1232'de öldürülmesiyle Gürcistan, onu takip eden Moğollar tarafından istila edildi. Bundan sonra Kıpçaklar ve Gürcüler Moğol ordusunda yardımcı kuvvet olarak görev yapmaya başladılar. Zamanla Gürcistan'da Kıpçak/Kuman un arttı. Bu topraklara yerleşen Kıpçaklar devletin ordu, siyaset ve maliyesinde çok etkili olmaya başladılar. Kısa bir süre sonra da Kıpçak Atabekleri Tiflis'e başkaldırarak bağımsızlık mücadelesi verdiler. Onların bu faaliyeti İlhanlılar tarafından da desteklendi. Böylece Eski Kıpçaklar kendi boyları idare kısmında İlhanlılara bağlı olmak şartıyla, Gürcü krallığından ayrı bir hükümet kurdular. Böylece bu hükümet Ahıska Kıpçak Atabekleri Hükümeti (Beyliği) adını almıştır.[117]

Ahıska Atabekleri beylik olduktan sonra Osmanlı Devleti ile iyi münasebetler kurmuşlardır. 1500-1516 yıllarında Artvin, Ardahan, Ahıska Beyi olan Kıpçak Mirza

---

114 M. F. Kırzıoğlu, *Kıpçaklar (Ahıska Çıldır Eya6leti Tarihinden),* Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1992, s. 148-162.

115 N. Berdzenişiyli S., *Canaşia, Gürcistan Tarihi, (*Çev. H. Hayrioğlu), İstanbul, 2000, s. 142.

116 Aydın Usta, "13. Yüzyıldaki Moğol İstilasına Kadar Kıpçaklar'ın Kafkasya'daki Faaliyetleri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi,* Ekim 1999, S. 154, s. 42.

117 Kırzıoğlu, *a g.e.,* s. 148.

Çabuk, 1508'de Trabzon Sancak Beyi Şehzade Yavuz Selim'e kendi askerleriyle öncülük etmiş, Batı Gürcistan'ın Osmanlı'ya katılmasında yardımcı olmuşlardır. 1514 yılında Çaldıran seferi sırasında Kıpçaklar Osmanlı ordusundaki askerlere gıda ve yiyecek yardımında bulunmuşlardır.[118]

16. Yüzyılın başlarında Ahıska Atabekleri hükümetinin sınırları Azgur'dan, Kars, Artvin, Tortum, İspir ve Erzurum'a kadar uzanıyordu. Bugünkü halk kültüründen Ahıska Türkleri ile Posof, Ardahan, Ardanuç, Artvin, Şavşat, Yusufeli, Tortum, Narman ve Oltu Halkı'nın aynı kökten geldiği anlaşılmaktadır.[119]

Osmanlı Devleti III. Murat zamanında Dağıstan, Gürcistan ve Şirvan'ın fethine karar verdi. Bunun sebebi Safevilerin bu bölgelerde Osmanlı aleyhine yaptıkları yıkıcı faaliyetlerdi. Nitekim 1 Ocak 1578'de Şeyhülislâmın fetvasını alan Lala Mustafa Paşa, Safeviler üzerine sefere çıktı.[120]

Safevi ordusu 9 Ağustos 1578 tarihinde Tokmak Han idaresindeki büyük bir kuvvetle Çıldır gölü kuzeybatısında Osmanlı ordusuyla karşı karşıya geldi. Yapılan savaşı Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlandı. Safeviler büyük kayıplar vererek geri çekildiler. Çıldır Meydan Muharebesi sonucunda Safevilerin bölgedeki gücü kırıldı.[121]

Çıldır zaferinden bir gün sonra (10 Ağustos 1578) beş altı bin askeriyle Atabek Manuçehr Bey, Serdar'ın otağına gelerek itaatini bildirdi ve Altunkala'nın anahtarlarını teslim etti. Müslümanlığı kabul ederek II. Atabekli Mustafa Paşa adını aldı; önce Sancakbeyi ardından Çıldır/Ahıska Beylerbeyi oldu. Çevredeki 32 kale de Osmanlı Devleti'ne katıldı. Manuçehr'in Yusuf Paşa adını alan kardeşi Greguvar/Gorgor'a hediye olarak Oltu Sancakbeyliği verildi.[122]

Böylece Ahıska Kıpçak Atabek ligi topraklarının fethi tamamlanmış oldu. 1578 güzünde merkezi Ahıska şehri olan ve adını Lala Mustafa Paşa'nın zafer yerinden alan Çıldır Eyaleti kuruldu. Kür ırmağı boylarında ve Çoruh boyundaki eski Atabek yurdu bölgeleri de buraya bağlandı.[123] Bundan sonra bölge halkı kendi rızasıyla yavaş yavaş İslamiyet'i benimsemeye başladılar. Osmanlı Devleti 1536-1578 yılları

---

[118]Zeyrek, *a.g.e.,* 2006, s. 12-13.
[119] Akdes Nimet Kurat, *18. Yüzyıllarda Türk Kavimleri ve Devletleri,* Ankara, TTK Yay., 1972, s. 83.
[120] Zeyrek, *a.g.e.,* 2001, s. 13.
[121] Bayraktar, *a.g.e*., 2000, s. 18.
[122] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C. 3, Ankara, 1989. s. 9.
[123] Fahrettin Kırzıoğlu, *Osmanlıların Kafkasya Ellerini Fethi*, Ankara, 1998, s. 386

arasında Atabekler elinden alarak Anadolu birliğine kattıkları Çoruh, Yukarı Kür boylarındaki Artvin, Ardahan ve Ahıska Bölgelerine az sayıda Türkmen ve göçebelerden başka. Anadolu'dan veya Azerbaycan'dan Türk halkını yerleştirdikleri halde, öteden beri Atabekler Yurdundaki halkın çok güzel Kıpçak ağzıyla Türkçe konuşmaları ve Türk folkloru ile etnografyasını en köklü biçimde yaşata gelmeleri Ahıska Türklerinin ezeli Türklüğünü ispat etmektedir.

Altın Ordu Devleti'nin Rus ordularına yenilmesi sonrasında, bunlardan güç alan Ruslar Kafkasya topraklarına göz dikmeye başlamış ve bu topraklarda sayısız savaşlar yapmışlardır. Kafkasya'da yaşayan halkların siyasi bir birlik oluşturamamaları, Rusların bu bölgeleri işgalini kolaylaştırmıştır.

Ruslar Kafkasya'da Acaristan, Bakü, Kuba, Derbend, Karabağ Hanlıklarını işkal ettikten sonra bu defa kendilerine hedef olarak Osmanlı topraklarını seçtiler. Osmanlı ülkesine giden yol ise Ahıska'dan geçiyordu. Bundan dolayı Ahıska çok önemli bir stratejik noktada bulunuyordu. Ayrıca Ahıska ekseriyeti Müslüman Türk olan 50.000 nüfuslu zengin ve tabiat güzellikleriyle meşhur bir şehirdi.[124]

Kafkasya'daki Rus orduları Paskieviç önderliğindeki ilk olarak Kars'ı 13 Temmuz 1828'de, ardından 12 Ağustosta da Ahılkelek'ı ele geçirdiler. Sırada Rus ordusunun hedefinde Ahıska vardı.

Ahıska konumu itibariyle müdafaaya uygun bir konumdaydı. Dalgalı ve yalçın doğa yapısı şehir halkına savunmada oldukça kolaylıklar sağlıyordu. Sonuna kadar kendilerini savunmaya karar vermiş olan bu halk Ruslara gülerek kendilerine olan güvenlerini şu şekilde açığa vuruyorlardı: Siz gökyüzündeki Ay'ı Ahıska'nın camisindeki Hilal'den daha kolay sökebilirsiniz! Diyerek vatanlarını savunmak için verecekleri mücadeleye hazır idiler.[125]

15 Ağustosta 1828'de Ruslar saldırıya geçtiler. Yöredeki Hıristiyan haklında desteğiyle şehre girmeye başladılar. Osmanlı ordusu ve Müslüman halk tarafından büyük direnişle karşılaşınca geri çekilmek mecburiyetinde kaldı. 15 Ağustos gecesi Ruslar tekrardan aniden saldırıya geçtiler. Ruslar her tarafa yangın paçavraları atarak çevredeki binaları yakmaya başladılar. Genç veya yaşlı olsun bütün şehir halkı

---

[124] Tekin Taşdemir, *Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Ahıska ve Sürgün Halkı Ahıskalılar*, İstanbul, 2005, s. 91.

[125] John F. Baddaley, *Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Şeyh Şamil,* (Çev. Sedat Özden), İstanbul, 1995, s. 202.

kendilerini ve şehirlerini savunmak çoğunun ellerinde ağır silahları olmamasına rağmen, büyük bir cesaretle savaştılar. Kadınlar canlı olarak Rusların eline düşmektense yanan binalara dalarak canlı canlı yanmayı tercih ediyorlardı.[126] Tüm bu uğraşlara rağmen Ahıska 28 Ağustos 1828 sabahı şehir Rusların eline geçti. Ruslar Ahıska şehrini ele geçirdikten kısa bir süre sonra da Ardahan'ı ele geçirdiler. Osmanlı ordusu ile birlikte omuz omuza beraber savaşan halk 6 000 (bin)' den fazla insanını kaybetmişti. Bu savaştan sonra Müslüman halkın bir kısmı Anadolu'ya göç etmeye başlanmıştı. Ahıska Bölgesinin başlıca köylerinde kalan Türklere zulümler uygulanmaya başlamıştı artık. Tüm bu zorluklara rağmen halk vatanlarını terk etmiyorlardı. Ahıska'nın Ruslar eline geçmesinden sonra Osmanlı kuvvetleri Ahıska şehrini tekrar almak için seferler düzenler fakat başarılı olamazlar. Savaş esnasında 14 Eylül 1829 tarihinde imzalanan Edirne antlaşmasıyla Ahıska ve Ahılkelek kaleleri ve civar köyler Ruslara bırakıldı.[127]

Osmanlı kuvvetleri Ahıska şehrini geri almak için 1829 ve 1853 yıllarında seferler düzenliyor, fakat bir başarılı sağlanamıyor. Bu yıllarda Ahıska köylerine 100 binden fazla Ermeni yerleştiriliyor. 1877-78 yıllarında bu defa Türk kuvvetleriyle Ruslar tekrar karşı karşıya geldiler. Halk arasında 93 Harbi denilen bu savaşlarda Gazi Ahmet Muhtar Paşa birçok başarılar kazanmasına rağmen Ruslar 18 Kasım 1878'de Kars'ı işgal ettiler. Bu olaylar akabinde Ruslarla yapılan Ayastefanos/Yeşilköy antlaşması ile Kars, Ardahan ve Batum savaş tazminatı yerine Ruslara bırakılınca Ahıska'da Osmanlıdan iyice uzak kalmış oldu. Bundan sonra doğacak olan trajedilere zemin hazırlanmıştı artık.[128]

1914 yılının Kasım ayında Türkiye ile Rusya arasında yeniden savaş başlayınca, Ahıska ve çevresinde yaşayan Türklere karşı zulümler daha da arttı. 1915 yılının Ocak ayında Ardahan'ı alan Ruslar, üç ayın içinde Kars ve Ardahan'da 40 bine yakın Türkü katletti.

Rusya'da 1917'de gerçekleşen Bolşevik İhtilali sonrası Ahıska ve çevresi Rus esaretinden kurtulmak için tekrar harekete geçip mücadelelere başladılar. Ahıska'da Ömer Faik Numanzade öncülüğünde. Amele ve Asker hükümeti kuruldu. Çarlık

---

[126] Baddaley, *a.g.e.*, 1995, s. 203.
[127] Baddaley, a.g.e., 1995, s.205.
[128] Zeyrek, *a.g.e.*, 2006, s. 28.

İmparatorluğunun ardından kurulan Bolşevik Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk anlaşması imzalandı. Bu anlaşmayla üç sancak (Kars, Ardahan, Batum) anavatan Osmanlı topraklarına birleşme kararı aldı.[129] Bundan sonra Ahıska ve çevresi de kısa süreliğine de olsa bölgede yaşayan Türk halklarının eline geçti.

Ahıska ve Ahılkelek nahiyeleri halkının Türkiye'ye katılma istekleri Osmanlı hükümeti tarafından kabul edildi. Batum konferansında Türk heyetinin başkanı Adliye Nazırı Halil Menteşe Bey nahiyelerin bağlandığını Kafkas Cumhuriyeti temsilcilerine bildirdi[130]. Haziran ayı içerisinde yapılan Batum Antlaşması ile Gürcistan hükümeti Ahıska ve Ahılkelek'i Türkiye'ye bırakmaya razı oldu.[131]

Osmanlı Devleti'nin Kafkasya'daki askerlerini çekme kararı Gürcü-Ermeni saldırılarına karşı Ahıska'nın Müslüman ahalisi 29 Ekim 1918'de Ahıska Geçici Hükümetini kurdu. Hükümet reisliğine Ömer Faik Numanzade seçildi.[132] Fakat 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi sonucu Osmanlı ordusunun Ahıska'dan çıkması gerekiyordu. Halit Paşa gayri resmi kuvvet bırakarak buradan çekildi. Osman Server Bey ve Dikanlı Hafız Beyin yönetimindeki 500 kişilik milis kuvveti Ahıska ve Ahılkelek'i Halit Paşa'dan teslim aldı.[133] Osmanlı ordusu bölgeden çekildikten sonra bölge Ermeni ve Gürcülerin işgaline uğradı. Ahıska ve Posof köylerinde toplu katliamlar yapıldığı, evlerin yakıldığını her tarafı mezar yerine çevrildiğini, köylerin sadece isimlerinin kaldığından vurgulanmaktadır.[134]

1919'da Ahıska ve çevresindeki Gürcü idaresinin baskısı halkın sabrını taşırdı. Bu duruma tahammül edemeyen yerli ahali harekete geçti. Ahıska'dan Osman Server Bey ve Afzal Beylerin liderliğinde harekete geçen Müslüman ahali Gürcüleri Ahıska ve Ahılkelek'ten çıkardılar[135]. 16 Mart 1919'da da Gürcüler Posof ahalisi tarafından geri püskürtüldü. Bunun üzerine Gürcüler Ahıska'ya saldırdılar. Posof'ular Ahıska'nın ahalisine yardım ettiler. Ahıskalı Osman Server Bey idaresindeki ordu

---

[129] İbrahim Agara, *Ahıska Türkleri İnsanlık Dramı,* İzmir, 2002, s. 21-22.
[130] Zeyrek, *a.g.e.,* 2001, s. 31.
[131] Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz,* İstanbul, *1959, s.883.*
[132] Bayraktar*, a.g.e.,* 2000, s. 65.
[133] Zeyrek, *a.g.e.* ,2006, s. 34.
[134] Şamil Gurbanov, *Mesket Türkleri*, (Diderginler) Tarihi Kronolojik Yazı, Gençlik Yay., Bakü, 1990, s. 106.
[135] Bayraktar, *a.g.e.*, 2000, s. 73.

Gürcüleri mağlup ettiler. Gürcü kuvvetleri Azgur Boğazı'na yani 1828 sınırlarına çekilmek zorunda kaldılar.[136]

Yapılan bu mücadelelerden sonra Osman Server Bey güneybatı Kafkas ahalisinin haklarını koruma merkezi (Ahıska-Ahılkelek Müslümanları Millî Şurası) kurdu. Bu merkez 28 Haziran 1919'da Gürcülerin bölgeyi boşaltmasını istedi. 28 Aralık 1919'da Gürcistan içerisinde Ahıska bölgesinin özerkliği ilan edildi. Böylece Bolşevikliğin gelişine kadar Ahıska ve Ahılkelek'te kısa bir zamanda olsa bölge halkı nezdinde bir huzur görüldü.[137]

Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Türk orduları esaret altında bulunan Türk topraklarını teker teker geri alıyordu. 7 Mart 1921'de Ahıska, 11 Mart'ta Batum, 14 Mart'ta Ahılkelek Türk ordusu tarafından düşman elinden kurtarıldı. Fakat ne yazık ki, 16 Mart 1921 tarihinde Moskova Antlaşması'yla Batum, Ahıska, Ahılkelek, Acar Bölgeleri Rusya'ya Bolşevik rejime bırakılarak Gürcistan SSCB'nin Tiflis vilayetine bağlandı. Bundan sonra "Demir perde" arkasında kalan Ahıska Türkleri hayatlarında ve manevi dünyalarında, Rus ve Gürcü idaresinde artık baskı, zulüm ve trajik olayları misliyle yaşamaya başlamışlardı.[138]

Bolşeviklerin iktidara gelmesinden sonra Gürcistan sınırları içerisinde yer alan Abhazlara, Osetlere ve Acaralılara Özerk Cumhuriyet kurma hakkı verilirken, Ahıska ve havalisi ise doğrudan Tiflis yönetimine bağlanmıştır. Yani bu bölgelerde yaşayan Ahıska Türkleri yokmuş gibi farz edilerek, göz ardı edildiler. 1956 yılındaki verilere göre bu bölgedeki Türk nüfusu 138.000 kadardır. Stalin'in sürgün emrinde, sürgün edilmesi gereken miktar 86.000 kişi olarak verilirken, Beriya'nın sürgün raporunda 91.095 kişinin sürgün edildiğini belirtmiş olması dikkat çekicidir. Sürgün hakkında yapılan araştırmalar ise bunun daha ötesinde insanın sürgün edildiğini ortaya koymuştur.[139]

Bölgedeki Türk nüfusu, 1926 yılı resmi rakamlarına göre 137.921'dir. 1944 yılına gelindiğinde bu rakamın 150 bin civarında olması öngörülmekte.[140] Yunus

---

[136] Ahmet Ender Gökdemir, *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*, Ankara 1989, s.32.
[137] Zeyrek, *a.g.e.*, 2006, s. 37.
[138] Vilayet Muhtaroğlu, "Bir Türk Boyunun Yürekler Yakan Göç Destanı", *Türk Yurdu Dergisi*, Aralık, 1993, C. 13, s. 86.
[139] Taşdemir, *a. g. e.*, s. 111.
[140] S. Enders Wimburs, Ronald Wixman, " Sovyet Orta Asyasında Yeni Bir Seda: Mesketiy Türkleri", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, çev. Eşref Özbilen, S. 49, Ağustos, 1987, ss. 151-170.

Zeyrek Ahıska Arştırmaları kitabında, cephede bulunan 40 bin kişi hariç, 208 köyden sürgün edilenleri 115 bin kişi civarında olduğunu belirtmiştir.

1927'de Ahıska'da Stalin'in emriyle kolhozlar kurulmaya başlandı. Bu dönemde bir, çok aydın Türkçülük propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanıp öldürüldüler yahut sürgün edildiler. Bu arada Ahıska bölgesindeki halk Ö. F. Numanzade başkanlığındaki bir heyeti 1928 yılında Ankara'ya göndererek Acaristan Muhtar Cumhuriyetine katılmalarını sağlamasını istediler. Fakat bu girişimden sonuç alınamadı.[141] 1930'lu yıllar aydın ve din adamlarının sistemli bir şekilde yok edildiği yıllardır. Aynı zamanda bu yıllar Gürcü şovenizminin azgınlaştığı bir dönemdi[142]. Birçok Türk'ün soyadı zaraki bir şekilde değiştiriliyordu. Örneğin: Paşaoğlu-Paşalidze, Alioğlu-Alidze, Zeyniloğlu-Zenişvili şeklinde Gürcüceye çevrilmekteydi.[143]

Yine bu yıllarda halka komünizm propagandası yapmak, halka komünizmi aşılamak amacıyla Azerbaycan Türkçesinde gazeteler yayınlandı. Adigön'de Kızıl Reisler, Adigön Kolhozcusu, Ahıska'da Komünist, Kızıl Bayrak bunlardan birkaçıdır.[144]

1937 yılında Stalin'in sınır tanımaz zulümleri had safhaya ulaşmıştı, (Represya) ismiyle anılan bu yıl zulüm ve baskı yılı olarak tarihe geçmiştir. Sovyetlrde yaşayan bir çok âlim, bilim insanı Stalinizmin kıyımına uğramıştır. Bunlar ağırlıklı olarak Türki Cumhuriyetlerde yaşayan Türk âlimlerinden oluşmaktaydı. Ahıska'da Türk aydınlarının çoğu tutuklandı ağır işkencelere maruz kaldıktan sonra, çoğunluğu idam edildi. Bunlardan biri de Ömer Faik Numanzade'dir. Numanzade 1927 yılında Gürcistan Devrim Komitesinde yer almış ünlü bir gazeteci ve siyaset adamıydı. Ahıska'nın yetiştirdiği aydın düşünürlerden olan Numanzade, Hatıralarım kitabında baktığımızda, bölge halk için eğitim-öğretim gibi faaliyetlerini görmekteyiz. Bunun yanı sıra, vatanı için çeşitli mücadeleler vermiştir. Ahıska bölgesi için muhtariyet talebinde bulunması ve bunun gibi başka

---

[141] Agara, *a.g.e.*, s. 23.
[142] Taşdemir, *a.g.e.*, s. 109.
[143] Kıyas Aslan, *Ahıska Türkleri,* Ankara, Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayın No: 1, 1995, s.7.
[144] Şamil Gurbanov, "*Azerbaycan'ın Görkemli Adamları"*, Monografi, Bakü, 1983, s. 188.

faaliyetlerini görmekteyiz.[145] Önceleri Bolşeviklerle birlikte hareket ederek Komünist Partisi Merkezi Komitesi'nde "Müslüman Şubesi'nde" başkanlık gibi görevlerde bulunmuştur.[146] Buna rağmen Satalinizm etnik milliyetçiliği ve diğer halkları sindirme politikaları dolayısıyla bariz bir suçu olmaksızın uyduruk bahanelerle yakalanmış, bir süre meçhul bir yerde tutuklu kaldıktan sonra, Ekim 1937 tarihinde vahşice (kurşuna dizilerek) öldürülmüştür. 1958 yılında Gürcistan Yüksek Mahkemesi, onun hakkında beraat kararını vermiştir.[147]

İkinci Dünya savaşının başlanması ki bu harbe Rusya'nın da katılmsıyla birlikte 1939-1945 yılları arası Ahıska ve çevresine, Türkiye sınırını koruması amacıyla on binlerce Sovyet askeri yerleştirildi. Ayrıca 40 bin civarında Ahıskalı askere alındı. Askere alınan Ahıskalıların kız, gelin ve çocukları Borcom'da demiryolu inşaatında çalıştırıldılar. 1944 yılında Borcom'dan Vale'ye kadar döşenen 70 kilometrelik demiryolu yapımında binlerce masum Ahıska Türkü zor koşullar sebebiyle hayatını kaybetti.[148]

Kaynaklardan öğrendiğimiz bilgilerden anlaşılıyor ki; Ahıska Türklerinin sürgün edilme düşüncesi Rus yöneticileri tarafından 10-15 yıl öncesinden planlanmaya başlanmıştır. Çünkü 1921 yılından sonra komünist Sovyet yönetiminin, Abhaz, Asetin ve Acarlara Özerk Cumhuriyet kurma hakkı tanırken; Ahıska Türklerine bu hakkı tanımaması; 1930'lu yıllarda halkın lideri durumunda olan binlerce aydın ve din adamının hapse atılması; 1940 yılına kadar diğer özerk Cumhuriyetlerden asker alındığı halde. Ahıskalılardan alınmayıp, ancak Rus-Alman savaşında 40 bin civarında kişinin Alman cephesine gönderilmesi ve geri kalan kadın ve ihtiyarların da demiryolu inşasında çalıştırılması gibi olay ve uygulamalar gösteriyor ki, sürgün olayını daha önceden hazırlanmış bir planı tam istedikleri bir anda gerçekleştirmişlerdir.[149]

---

145 Şamil Gurbanov, Ömer Faik Numanzade Seçilmiş Eserleri, Bakü, 1992, ss. 3-5, 200-225.
146 Yavuz Akpınar, Azeri Edebiyat Araştırmaları, Dergah Yay., İstanbul, 1994, s. 471.
147 Zeyrek, *a.g.e.*, 2006, s. 283.
148 Agara, *a.g.e.*, s. 23-24.
149 Agara, *a.g.e.*, s. 25.

2.1. 1944 Sürgünü Orta Asya'ya Olan Zorunlu Göç

II. Dünya Savaşının sonlarına doğru 31 Temmuz 1944 tarihinde Devlet Savunma Komitesinin 6279 sayılı kararı gereği Ahıska Türklerinin sürülmesine karar verilmiştir. 15 Kasım 1944'te Stalin'in emriyle Ahıska ve diğer dört ilçede yaklaşık 215'le 220 köy ve kasabada yaşayan 110'binden fazla Ahıska Türkü, birkaç saat içinde vatanlarından çıkarılarak yük ve hayvan vagonlarında, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan'a sürgün edildi.[150] Bir diğer kaynakta ise hiçbir itiraz ve sebeplerine müsaade, edilmeden çok kısa konuşmalarla: "sizi sürgün ediyoruz. Neyiniz varsa toplayın. Üç günlük yemeğinizde yanınıza alın. Hazırlanmanız için iki saat zamanınız var". [151]Sovyetler, Ahıskalı Türkler 'in sürülmesine hem Alman tehlikesini hem de bu Türklerin Türkiye tarafındaki akrabalarıyla temas etmek suretiyle muhaceret eğilimi içerisinde olup, kaçakçılık yapmakta, Türk istihbarat organları için casusluk yapma gibi uyduruk sebeplere dayanarak sürgün edilmişlerdir. Hâlbuki o dönemde Alman ordusunun Gürcistan'a kadar gelebilmesi hayal bile edilmezdi. Ayrıca SSCB yönetimi bölgeyi Türk nüfusundan arındırarak Türkiye ile Türk Dünyası arasında etnik bağı ortadan kaldırma gibi bir strateji güdüyordu. Nitekim SSCB'nin sürgünden sonra bölgeye 32.000 Gürcü'yü iskân etmesi bunun en güzel delilidir. Böylece bölgede çıkabilecek Türk-Sovyet savaşında Türkiye taraftarı gruplardan temizlemiş oluyordu.[152]

"Sürgüne gönderilenlerin tahmini rakamı: Ahıska: 64 köy, 30.000; Adigön: 72 köy, 40.000; Aspinza: 59 köy, 35.000; Ahılkelek:11 köy, 5.000; Bogdanovka: 2 köy, 5.000 olmak üzere 208 köyle birlikte toplam 115.000 kişi sürgüne gönderilmiştir".[153]

Stalin, Ahıska ve çevresindeki Türk ahalisini sürdükten sonra herhangi bir açıklama yapmadan bu cinayeti dünya kamuoyundan gizlemeyi başarmıştır. İngiliz yazar Robert Conquest: "200.000 kişilik bir Türk nüfusu yurtlarından topyekûn sürülüyor ve bu olay 1968 yılına kadar batı dünyasına duyurulmuyor. Buradan da anlaşılacağı üzere sayıların tam olarak bilinmemesi genel bir gözlemimizdir. Koca bir halk yaşadıkları sınır boylarındaki yurtlarından sürülüp binlerce mil ötede sıkı bir polis rejimi altında yaşamaya mahkûm ediliyor. Dahası çeyrek asır boyunca gelip

[150] Zeyrek, *a. g. e.,2001*, s. 25
[151] Arif Yunusov, *Meskhetinskiye Turki: Dvajdı Deportirovannıy Narod,* Bakü, 2000, s. 66.
[152] Aslan, *a.g.e.*, 1995, s. 39-41.
[153]Asif Hacılı, *Geribem Bu Vetende Ahıska Türklerinin Etnik Medeniyeti,* Bakü 1992, s. 25.

geçen Sovyet liderleri tarafından titizlikle gizli tutulabiliyor”[154] diyerek şaşkınlığını dile getirmiştir.

Sürgün bölgelerine sürülen Ahıska Türkleri çok büyük acılar yaşadılar. Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan’a sürüldükten sonra, NKVD’nin (Sovyet Gizli Polis Örgütü) sıkı kontrolü altında yaşamaya başladılar. Bu durumun bir sonucu olarak açlık ve soğuktan 50.000 kişi hayatını kaybetti.[155] Bu arada cephelerden çok uzaklarda olan Ahıska, Rus-Alman savaşına Ahıskalılardan yaklaşık 40.000 kadarı askere alınmış Ahıska da zirai işlerde çalışacak erkek kalmamıştı.[156] Sovyetler Birliği uğruna savaşan Ahıska Türklerinin 25.000 kadarı savaşta hayatını kaybetmiştir.[157] Savaştan geri dönenler ise köylerine döndüklerinde kimseyi bulamamışlardı.

Ahıska Türkleri vatanlarından sürülürken onlara; “Sizleri Alman tehlikesinden korumak için geçici olarak başka bölgelere göç ettiriyoruz, en kısa zamanda topraklarınıza geri döneceksiniz” diye yalan söylediler. Sürgünü yaşamış yüz binden fazla Ahıskalının anılarını çok kısa olarak şöyle ifade edebiliriz: Gece Rus askerleri köyleri sararak evlerimizi kontrol altına aldılar ve iki saat içinde toplanmamızı emrettiler. Daha sonra da silah zoruyla tren istasyonunda topladılar. Böylece 220’ye yakın Ahıska köyünde yaşayan Türk ve Müslüman nüfusunun sürgünü başlamış oldu. İnsanlar, her bir vagona 40-50 kişi olmak üzere eşya gibi dolduruldu. Trenler yük ve hayvan vagonları olduğu için ısıtma sistemi yoktu. Tuvaletsiz, susuz, dışarıda -15 -20 derece soğukta, uzun bir yolculuk yapıldı. Rus askerleri her istasyonda vagonların kapılarını açarak: açlıktan, soğuktan ve hastalıktan ölenleri trenlerden dışarı atıyordu. Tren kapıları günde bir kez açılıyordu. Erkeklerin gözü önünde utandıkları için tuvalet ihtiyaçlarını yapamayan kadınların idrar keseleri patlayarak ölenler vardı.” Bu zorlu yolculukta açlıktan, soğuktan ve hastalıktan, 17 bini çocuk olmak üzere 30 binden fazla insan vefat etmiştir.” Orta Asya Çöllerine Aralığın sonları Ocak ayı içinde gelen Ahıskalılar zor şartlar altında yaşam mücadelesi vermeye başladılar. Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan’ın çeşitli bölgelerine yerleştirilen Ahıskalılar sıkı bir polis kontrolü altında özel kamplarda hayatlarını

---

[154] Robert Conguest, “Kayıp bir Halk: Rusya Mesketyalıları”, *Türk Dünyası Araştırmaları,* s. 50, Ekim 1987 s.37.
[155] Zeyrek, *a. g. e.,* 2006, s. 28.
[156] Şamil Gurbanov, “Mesheti Türkleri, Diderginler”, *Trud Gazetesi 8 Eylül 1988,* s. 198.
[157] Şamil Gurbanov, “Mesheti Türkleri, Diderginler”, *İzveztiya Gazetesi 9 Mayıs1989,* s. 199.

devam ettirdiler. Bu sıkıyönetim 1956'ya kadar devam etti. Bu yıllardan sonra sürgüne uğramış halklara verilen serbestlik ve vatanlarına dönme hakları Ahıska Türklerine ne Sovyet dönemi nede şimdi Ahıska topraklarını bulunduğu Gürcistan Cumhuriyeti tarafından vatana dönme hakları verilmemiştir. Sadece denetimli serbestlik dışında vatanlarının tam olarak iade konusu halen günümüze kadar bir mücmel mesele olarak devam etmektedir.

2.2. 1989 Fergana Olayları Sonrası Zorunlu Göç

Gorbaçov'un başlattığı "Perestroyka" ve "Glastnost"[158] politikaları ile bir dönem yasaklanmış birçok konu gibi Ahıska Türklerinin meseleleri de gündeme geldi. -Yeniden yapılanma döneminde belirlenen ılımlı siyaset sonrası kısmi özgürlük haklarını elde eden halklar arasına Ahıskalılar da vardı. Bu özgürlükler sonucunda Ahıskalılar bulundukları yerlerde hızla örgütleniyorlardı. Bu uyumlu siyaset neticesinde ekonomik bakımdan hayat standartlarının yükselmesi bunun sonucunda da çalışkan Ahıskalılarda kısa zaman zarfında kendisini göstermeye başlamıştı. Ekonomik refaha ulaşmakla doğal olarak yaşam standardının yükselmesi, yerel halkta bir kıskançlık ve çekememezlik gibi hasetler baş göstermekteydi, çünkü yaşam standartları Ahıskalılara nispeten daha düşüktü ve yerel halkın çalışmaları genellikle pamuk gibi o dönemde geliri daha az ürünler üzerine çalıştıkları için ekonomik refah oranı daha düşüktü. Bundan dolayıdır ki üst satırlarda bahsettiğimiz o hasetlik sonucunda basit tartışma sonucu tahammül etmekte bile güçlük çektiğimiz bu acı trajik olayların yaşanmasına vesile oldu. Neticede mecburen sürülmüş oldukları o topraklara tekrar mecburiyetten ikinci bir sürgün yaşamak zorunda kaldılar. Bu olayların yaşanmasına tek sebep Sovyetler Birliğidir. Öyle ki Sovyetler Birliği bulunduğu sürece bu zavallı halklara her zaman yaptığı gibi kendi çıkarı için Sovyetlere zorla mensup edildiği halklara çeşitli oyun ve komplolar kurarak zulümler, acılar yaşatmıştır. İşte Fergana'da onlardan biri, o dönemde işbirlikçilerle beraber Sovyetlerin o karanlık siyaseti neticesinde kendi çıkarı için bu iki halkı "yem" olarak kullanmıştır.

[158] Perestroyka, Gorbaçov döneminde yürürlüğe konan, devletin yeniden yapılandırılma politikası. Glastnost, Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov ile birlikte yürürlüğe konan faaliyetlerin şeffaflığına yönelik olarak izlenen açıklık politikası.

23 Mayıs 1989 günü sebebi tam olarak bilinmeyen bir basit tartışma birdenbire kavgaya dönüşmüş, birkaç gün sonra da tam bir ayaklanma ve katliam halini almıştır.[159] Bahane olarak Ahıskalı bir gençle Özbek bir kadın arasında adi bir pazar kavgası yüzünden doğmuş ve büyümüştür.

24 Mayısta Özbek gençler Ahıska Türklerinin oturduğu mahallelere saldırarak 24 saat içinde Özbekistan'ı terk etmelerini söylemişlerdir. Nihayet 1 Haziran 1989 da Fergana'daki olaylar patlak verdi. Özbekler polis nezareti altında evlere saldırmaya başladılar, kaçanları öldürmeye ve hatta kadınların namuslarına el uzatmaya başladılar. O kanlı gün Fergana'da iki bin ev yanmış, yüzün üzerinde insan öldürülmüştür.[160] Fergana civarında Ahıskalıların yoğun olduğu Kuvasayı, Margilan, Taşlak bölgelerindeki saldırılar şiddetlenmiş 700 kadar Ahıskalının evi ateşe verilmiş, kendilerine de çeşitli işkenceler uygulanmıştır.[161]

Olaylarda üç yüzden fazla Ahıska Türkü hayatını kaybetmiş, 13 bin Ahıskalı ise Fergana'dan, günlerce toplandıkları o kamplardan tahliye edilmiştir.[162]

Ana yurt ve ata yurt saydıkları eski Türk topraklarına yerleşen Ahıska Türkleri kurbanlar vererek Haziran ayında da ata yurdu da terk ettiler. Kendi dil, din, soy ve kan kardeşlerinden ayrılıp, Rus askerlerinin himayesine sığındılar. Savaş uçaklarıyla Rusya'nın iç kesimlerine, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistana taşındılar. Onların da arasında, 45 yıl öncesinin dehşetini yeniden yasayan, üçüncü hatta dördüncü defa kendine yuva kurmak zorunda kalanlar az değildi. Malını mülkünü bırakarak gittikleri yerlerde öyle iç açıcı değildi, hayatlarını sıfırdan idame ettirdiler.[163]

Olaylar Haziran ayıyla da sınırlı kalmadı. 23 Şubat'ta 1000 kadar Özbek genci gösteri düzenlemiş Buk semtinde ise Ahıskalılara ait on beş ev ateşe verilmiştir. Saldırılar ve baskıların iyice artması ile Akkurgan, Çimkent, Desabad, Leninabad, Kumuskan, Bostanlık semtlerinde yaşayan bütün Ahıskalılar evlerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda yaklaşık 49 bin kişi evlerinden ayrılmak zorunda bırakılmışlardı.[164]

---

[159] Aslan, *a. g. e.,*1995, s. 13.
[160] İbrahim Mecidoğlu, "Moskova'nın Orta Asya'daki Oyunları", *Düşünce*, 20 Nisan 1990, s. 16.
[161] Okan Mert, *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan,* İstanbul, 2005, s. 69.
[162]Zakir Avşar, "Ahıska Türkleri", *Yeni Forum Dergisi*, 1997, s. 16.
[163] Muhtaroğlu, *a.g.e.,* 1993, s. 87.
[164] "Ahıska Türkleri Yok Edilmek isteniyor", *Türkiye Gazetesi* 1 Nisan 1990. (Erişim: 09.03..2018)

Ahıskalılar, Özbekistan'dan kaçarken mal varlıklarını da satamamışlardı, "Nasıl olsa bir bir bırakıp kaçacaklar, para vermemize gerek yok" düşüncesiyle Ahıskalıların satmaya çalıştıkları evlerini, tarlalarını ve hayvanlarını hiç kimse satın almamıştır. Birçok Ahıskalı canlarını kurtarmak için mallarını da olduğu gibi bırakıp kaçmak zorunda kaldılar ve yahut bırakıldılar.[165]

Biz şunu diyebiliriz: her ne sebep ve yahut etken olursa olsun Fergana olayları tarihe kanlı harflerle yazılmıştır. Bu halk zorunlu sığınmacı olarak geldiği kardeş toprağında yaşadıkları bu trajik olaylar zihinlerden kolay kolay silinmeyeceği kesin, çünkü konumuz gereği yaptığımız mülakatlarda bu olayları yaşayan Ahıskalılarda o trajik sahnelerin zihinlerinden bir nebzede olsun silinmediğinin tanısına vardık. Bundan sonrada devam edeceği kesin. Bu izlerin derin olmasının sebebi din dil bakımında kardeş olanın yapmasıdır.

Sonuç olarak, binden fazla evin yıkılması, 300'den fazla günahsız insanın ölümü, binlerce kadın, çocuk ve yaşlıların çeşitli işkencelere maruz kalmasıyla sonuçlanan bu trajik olayalar Fergana Bölgesinden 20. 000, 100.000'e yakın insanın ise Özbekistan'dan sürgünü ile sonuçlandı. Geride yaklaşık 45 senelik birikimini bırakıp, kendisinde bütün sıkıntıları ihtiva eden zorunlu göçle (sürgün) tekrar uğramanın acısıyla beraber, canlarını ve hayatlarını başka ülkede devam ettirmek için gitmek zorunda kaldılar.

2.3. 1991-1992' den Sonra Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göçü

Bu tarihe vurgu yapmamızın sebebi 11. 07. 1992 yıllında 3835 Sayılı Ahıska Türklerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânı Kanunun çıkması dolayısıyla Türkiye'ye ilk göç başlamıştır.

Ahıska Türkeri'nin yıllardır süregelen, Türkiye'ye göç etme taleplerindeki ısrarları karşısında nihayet, Sovyet yetkilileri 1989 yılında durumun önemini Türk Dışişleri Bakanlığı yetkililerine ileterek insancıl nedenlerle, Türkiye'nin kabul etmesi halinde, böyle bir göçe izin verebileceklerini bildirdiler.

Bunun üzerine belli sayıda Ahıska Türkü'nün Türkiye'ye göçü hakkında Türkiye ve Sovyetler Birliği yetkilileri arasında görüşmeler yapılmış ancak aynı

---

[165] Zeyrek, *a. g.e.,* 2006, s. 95.

dönemde Bulgaristan'dan da zorunlu göç olduğundan konu üzerinde durulmayarak, teklif Türkiye tarafından reddedilmiştir.

Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili Bakanlık kurum ve kuruluşların da önerilerini alarak yaptığı değerlendirme sonucunda; "Göçe müsaade edilmesinin uygun olmayacağına karar verilmiştir. Ahıska Türkeri'nin çoğunluğunun arzusuna uygun olarak Gürcistan'da, mümkünse eski topraklarında veya başka bir mahalde topluca yerleştirilmeleri için gerekli girişimlerde bulunulması, bu şekilde toplu halde yaşayacak Ahıska Türkeri'nin millî birliklerini muhafaza ve idame ettirmek için eğitim ve sosyo-ekonomik alanda kendilerine yardımcı olunması" şeklinde karar alınmıştır.

Bu görüşmelere müteakip 1990 yılında Ahıska Türkeri'nin hem Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne, hem de T.C. Başbakanlığına ulaşan devamlı müracaatlarıyla, konu tekrar gündeme gelmiştir. Moskova Büyükelçiliği, "konunun ilgili makamlarımız ile birlikte bir kez daha değerlendirilmesi ve yıllık kontenjanlar dâhilinde Türkiye'ye göçlerini mümkün kılacak bir düzenlemeye gidilmesi" teklifinde bulunmuştur. Ayrıca bu topluluğun büyük bir bölümünün tarımla uğraştığı ve bu konuda uzmanlaştıkları, Türkiye'nin ancak belirli bir bölgesinde iskâna tabi tutulmalarının uygun olacağını da ek olarak belirtmiştir.

Gerek bu teklif, gerek meselenin kendisine intikal ettirilmesiyle, zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın talimatları üzerine, Başbakanlıkça "Yetkili kılınan Bakanlıkça" muhtemel bir göç hakkında çalışmalar başlamıştır.

Düzenlenen çeşitli toplantılarda ilgili kurumların görüşleri alınarak, Ahıska Türkeri'nin Türkiye'ye göçünün kabulü konusunda yürütülecek politika esasları belirlenerek Başbakanlık tarafından da konunun gelişimi ve organizasyonu için o zamanın Devlet Bakanı Ercüment Konukman görevlendirilmiştir.[166]

Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Devlet politikası Türkiye dışında yaşayan Türk soyluların yerleşik oldukları ülke ve bölgelerde kalmalarını, Türkiye ile ekonomik ve kültürel ilişkilerde bulunarak, uluslararası bağlantılarını güçlendirmelerini öngörülmekte ise de bu toplulukların Türkiye tarafından söz

[166] Zafer Tunçalp, "Ahıska Türkleri, Ülkemize Kabulleri ve İskânı ile İlgili Çalışmalar", *T.C. Devlet Bakanlığı Raporu*, 1993, s.5.

konusu alanlarda desteklenmeleri temeline de dayanmaktadır. Ancak zorunlu şartlar oluşturduğu takdirde Türkiye'ye dış Türklerden göç kabul edilmektedir.[167]

Başbakanlıkça yapılan 11 Ekim 1990 tarihli toplantıda, Devlet Bakanlığının "Göç hakkında Bakanlar Kurulu Kararı alındığı takdirde, gerekli koordinasyonun gerçekleştirilip en kısa zamanda göçün en sağlıklı ve rasyonel ölçülerde uygulanabileceğini" içeren raporu görüşülmüştür.

Yine Başbakanlıkça yapılan 27 Mart 1991 tarihli toplantıda da "Ahıska Türkeri'nin Türkiye'ye göç etmelerinin kabul edilmesi" halindeki dururumu değerlendirmeye alınmıştır.[168]

Bütün bu toplantıların nihayetinde Başbakanlık 29 Mart 1991 tarihli yazısı ile şu hususların incelenmesi ve gereğinin yapılması talimatını vermiştir.

1. Devlet Bakanlığı koordinatörlüğünde olmak üzere; ilgili Bakanlık ve kurum- kuruluşlarca güvenlik ve iskân imkânları da dikkate alınarak, ne miktar ailenin, nerelerde iskân edilebileceğinin incelenmesi ve tespit edilmesi.

2. Dışişleri Bakanlığı'nca, bir göç anlaşması yapılmasının incelenmesi ve ayrıca Ahıska Türkleri ile ilgili bilgilerin toplanması ve bilgi akışının sağlanması.

3. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nce iskânın mali çerçevesinin tespiti

4. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce gerekli olan yasal düzenlemenin nasıl yapılacağının incelenmesi.

5. Yukarıdaki konularda yapılacak çalışma sonuçlarının alınmasından sonra yeniden bir toplantı yapılacağı.

Bütün bu çalışmalar 20 Ekim 1991 seçimlerinin sonucunda iktidar değişimi nedeniyle bu safhada kalmıştır.[169]

20 Ekim 1991 seçimlerinden sonra kurulan koalisyon hükümeti Başbakanı Süleyman Demirel çalışmaların kaldığı yerden ve daha süratli ele alınmasını istemiştir.

Yeni Hükümetin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in Türk Cumhuriyetlerine yaptığı gezinin akabinde, Dışişleri Bakanlığı'nca Başbakanlığa hitaben konuyu

---

[167] Tucalp, *a.g.e.*, 1993, s. 7.
[168] Zakir Avsar, Zafer Tunçalp, *S. Sürgünde 50 yıl. Ahıska Türkleri*. TBMM kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No: 73, Ankara 1994, s. 34.
[169] Zakir Avşar, Zafer Tunçalp, *a.g.e.*, 1994, s. 35.

gündeme getiren yeni bir yazı gönderilmiştir. Dışişleri Bakanlığı 25 Şubat 1992 tarihli bu yazısında aşağıdaki hususlara yer veriyordu:

1. SSCB'nin dağılması ve Cumhuriyetlerin bağımsız devletler olarak ortaya çıkmaları Ahıska Türklerinin durumuna bir iyileşme getirmemiştir. Diğer yandan, özellikle, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile süratle gelişen ilişkilerimiz, Ahıska Türklerinin göç taleplerinin bir kez daha değerlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim bu Cumhuriyetlerde yaşamakta olan Ahıska Türklerinin bölge halkı ile anlaşmazlıkları ve Fergana'da olduğu gibi kanlı çatışmaların çıkması, kaçınılmaz olarak o cumhuriyetlerle ikili ilişkilerimizi olumsuz yönde etkileyecektir.

Çatışma potansiyeli ve çatışmanın kanlı bir biçime dönüşmesi her an için mevcuttur. Örneğin, Kazakistan'da yaşayan Ahıskalılar ile yerli Kazaklar arasındaki gerginliğin her an patlaması olasıdır.

2. Ahıskalıların göç taleplerine olumlu yaklaşılması ve konunun Bakanlar Kurulu'nda ele alınması uygundur.

3. Bakanlar Kurulu'nun bu yönde bir karar alması halinde, yıllık bir tavan tespit edilerek (Örneğin 100 veya 150 aile), bu tavan dâhilinde en zor durumda bulunanlara ve göç konusunda en kararlı olanlara öncelik verilmesinin uygun olacağı mütalaa edilmektedir.

4. Göç etmek isteyecek Ahıskalıların sayısını tahmin etmenin güç olduğu ancak orta ve uzun vadede 30-40 bin kişinin göç edebileceği, bu sayının giderek yükselebileceği,

5. Ahıskalıların iskân edilebileceği bölge veya bölgelerin önceden tespit edilmesi, konut ve istihdam sorunlarının nasıl çözüme kavuşabileceğinin planlanması ve genel olarak Ahıskalıların göçü ile ilgili tüm düzenlemelerin bir Devlet Bakanının koordinatörlüğünde yürütülmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.[170]

Bu sürecin koordinasyonu ve diğer görevlerle ile ilgili olarak Hükümetin içinde Devlet Bakanı Orhan Kilercioğlu görevlendirilmiştir.[171]

1992 yılında Başbakan Süleyman Demirel, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile Azerbaycan'ı ziyareti sırasında, 1944 yılında Özbekistan'a sürülen, daha sonra eski

[170] 24. 07. 1992 tarihli ve 383-18829 Sayılı Genelge.
[171] Tuncalp, *a.g.e.*, 1993, s. 9.

Sovyetler Birliği içerisinde diğer bazı cumhuriyetlere de yayılan ve nüfusları 350 bin civarında olan Ahıska Türkleri temsilcilerini kabul etmiştir. Kabul sırasında temsilcilerin talepleri üzerine, T.C. Hükümeti'nce 1992 yılında 150 aile, 1993 yılında 350 aile olmak üzere toplam 500 Ahıska Türkü ailenin Türkiye'ye kabulü hususunda bir program hazırlanmıştır ve program uyarınca da gerekli çalışmalar yapılmış ve uygulama başlamıştır.

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul ve iskânına dair 02.07.1992 tarih ve 3835 Sayılı Kanun 11.07.1992 tarihinde "Resmi Gazete" de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kanunun 1. maddesine göre çıkarılan ve 27.11.1992 tarihli "Resmi Gazete" de yayımlanan 92/3706 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre 150 Ahıska Türkü ailenin 1992 yılında, 350 ailenin ise 1993 yılında ülkemize kabulüne karar verilmiştir.

3835 sayılı Kanuna göre teşkil edilen ve Devlet Bakanlığı koordinatörlüğünde çalışmalarını sürdüren Üst Komisyonun aldığı kararların tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca geciktirilmeden uygulanması hakkında ise 2.11.1992 tarih ve 1992/30 sayılı Başbakanlık Genelgesi çıkarılmıştır.[172]

Kanunî hazırlıkların tamamlanmasıyla Azerbaycan'dan 30 ailelik bir kafile (164 kişi) 10 Şubat 1993 günü getirilerek Iğdır'daki geçici iskân merkezine yerleştirilmiştir. Daha sonraki günlerde Kazakistan'dan 70, Rusya Federasyonu'ndan 20, Kırgızistan'dan 20 ve Özbekistan'dan gelen 40 kişilik 10 aile ile 1992 yılı için öngörülen 150 ailelik program tamamlanmıştır. Ancak kanun gereği bölünmeler sebebiyle (evli çocuklar vb.) gelen sayı 179 aileye çıkmıştır.[173]

En son Ukrayna'da savaş esnasında savaş bölgesinde kalan Ahıskalıları. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan talimatıyla savaş bölgesindeki Ahıskalıları kurtarılarak Türkiye'ye iskân edilmiştir. Bunu yasal olarak Ahıskalılara özgü yasa olan 3835 yasasına bir kaç şerh düşülerek yasal hale gelmiştir. Bu yasa çerçevesinde 2015'e getirilen Ahıskalılar Erzincan'a ve Bitlis'e yerleştirilmiştir.

---

[172] Zakir Avşar, Zafer Tuncalp, a.g.e., 1994, s. 49.
[173] Tuncalp, *a.g.e.*, 1993, s. 50.

2.4. ABD'ye Göç

1989 Fergana Olaylarından sonra, Ahıskalıların tekrar göç ettiği yerler içerisinde en çok sorun Krasnodar bölgesinde yaşanmıştır. Oturma izni alamayan Ahıskalılar, Ermenilerin ve Rus Kazaklarının taciz ve saldırılarına maruz kalmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı'na bağlı Nüfus, Mülteci ve Göçmen Bürosu'nun Krasnodar'daki bir miktar Ahıska Türkü'nün ABD'ye kabul edilmesine yönelik projesi yeni bir ümitle beraber üçüncü kez sürgünün de yolunu açmıştır.

Ahıska Türkleri II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından maruz kaldıkları zorunlu göçten sonra ana vatanları olan Ahıska'ya geri dönemeyince farklı bölge ve ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Ahıska Türklerinin Ahıska'ya geri dönebilmesi veya farklı yerlerde hayatlarını devam ettirebilmesi için başka çözümler ve uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bunlardan en önemlisi Ahıska Türklerinin her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak üçüncü bir ülkeye göç ettirilmeleridir. Uluslararası Göç Örgütü gibi örgütler bu yönde çalışmalar yapmışlar ve ABD'ye göç bu şekilde başlamıştır.[174]

ABD'nin 2004 yılı Şubatı'nda 5-15 bin Ahıska Türkünü kabul edeceğini açıklamasının ardından 19 bin Ahıska Türkü göçmen olmak için müracaat etmiştir. ABD yetkilileri bunlardan yaklaşık 13 bininin gerekli şartları taşıdığını belirtmektedir.

21 Temmuz 2004 tarihinde Krasnodar'da yaşayan Ahıska Türklerinden 11'i "Yeniden Yerleştirme Programı" çerçevesinde ABD'ye gitmiştir. İlk kafile Philadelphia Eyaletine yerleştirilmiştir. Bu tarihten itibaren belirli bir plan dâhilinde göç hareketi devam etmektedir. Ağustos 2005 tarihi itibariyle ABD'ye göç eden Ahıskalı sayısı 3742'dir. Gelenler Philadelphia'nın yanında Lancaster'a yerleştirilmiştir.

ABD Dışişleri Bakanlığı, Krasnodar Bölgesi'ndeki Ahıska Türklerini "vatansızlık" ve "hiç kimse olma" statüsünden çıkarmak amacıyla 11 Eylül saldırıları sonrasında ilk kez "Yeniden Yerleştirme ve İskân" kanun teklifini hazırlayarak Amerikan Kongresi'ne sunmuştur. Ahıska Türklerinin Amerika kanunlarında adı "American Meskhetian Turk" olarak geçmiştir. Ahıska Türkleri

[174] Ayşegül Aydıngün ve İsmail Aydıngün, Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk, Ulusötesi Aileler, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014, s. 121.

için çıkarılan "Özel Kaygılar Göçmen Yasası"na göre, her yıl bütçe yılında Ahıska Türklerini de içine alan göçmen grupları ABD'ye iskân edilecektir.[175]

Elmira Muradova: "Bizim ailemiz, ABD'ye 2005 yılında geldi. Buradaki Ahıskalıların çoğu o sene geldi. Şimdi ABD'de 15 bin civarında Ahıskalı var. Geldiğimiz günden itibaren Rusya'dan çok farklı bir yerde bulunduğumuzu anladık; Biz dört tane güler yüzlü insan ve bir de Ahıskalı aile tarafından karşılandık. O dört kişiden biri Afrikalı bir Amerikalı, diğerleri Kırgız, Arap ve Türk'tü. Anladık ki dedikleri doğruymuş: Burada milletçilik yok, her millet birbiriyle dost. Onları gördüğümüzde korkularımız biraz azalmaya başladı. Geldiğimizin ikinci günü Türkiyeli bir aile tarafından yemeğe davet edildik. Bizi çocuklarıyla ve diğer Türkiye'den gelenlerle tanıştırdılar. Hepimizin Türk olduğunu, birbirimize aralandığımızı (sahip çıkıldığını) ve birlik olduğumuzu gösterdiler bize. Onca yıllar farklı ülkelerde yaşamış olsak da ne Türklüğümüzden ne de dinimizden vazgeçtik.

Sonraki hafta bir pikniğe gittik. Bu pikniğe yaşadığımız şehirdeki bütün Müslümanlar davetliydi. Herkes beraber namaz kılıyor, aynı yemeği yiyor ve aynı yerde oturuyordu. Oraya gidince sanki kendimizi cennete düşmüş gibi hissettik. Orada bulunan bir çocuğun dilini anlamasak da çok iyi anlaşabiliyorduk! Herkes çok samimî, sempatik ve anlayışlıydı. Kimse bize, Rusya ve Özbekistan'daki gibi, 'Niye geldiniz, burası bizim! Size yer yok!' demiyordu.

Ben hayatımda ilk defa bir camiye burada gittim. Rusya'nın bazı uzak şehirlerinde camiler vardı. Ama insanlar dışarıda Cuma namazı kılıyorlardı. İçerisi ya çok küçük yahut kapısı kapalı olduğundan camide namaz kılmak mümkün değildi. Ama Amerika'da Müslümanlar azınlık da olsa, o kadar cami olması bizi çok şaşırtmıştı. Sadece bizim yaşadığımız şehirde üç cami, iki Türk market ve lokantası ve bir de Türk Kültür Merkezi var. Burada yaşayan Türkler, yılda en az iki defa çocuklar, gençler ve büyükler için kamp yaparlar. Her isteyen gitmekte serbesttir. Çocuklara namaz kılmayı öğretiyorlar, dinî bilgiler veriyorlar ve farklı kültürel faaliyetler yapıyorlar. Bu sadece bizim bulunduğumuz şehirde değil, her eyalette

---

[175] Ahmet Ali Aslan, "Ahıska Türklerin Amerika'ya Göçü: Amerika'nın Uyguladığı Bir Sosyal Mühendislik Projesi", Uluslararası Ahıskalı Türklerin Hukuki ve Sosyal Sorunları Sempozyumu, Astana Yayınları, Ankara 2015, s. 71-72.

böyle. Türkiye Türkleri biz Ahıska Türklerine sahip çıkıyor ve dostluk bağları kuruyorlar. Bu çok güzel bir şey olarak vurgulamışlardır."[176]

İlk göç edenlerden bazılarının ABD'deki şartlarla ilgili olarak görüşleri ise şöyledir; Ahıska Türkleri-Amerikan Vakfı Başkanı Tiyaşen (Svonidze) Muradoğlu: "Son bir yıldır Amerikan halkının koruyucu kanatları altında bulunuyoruz. Buradaki yaşantımız ve refah durumumuz gün be gün daha iyiye gidiyor."

Gülbahar Svonidze; "En çok etkilendiğim şey Rusya'ya göre iş bulmadaki kolaylık oldu. Dürüst olmak gerekirse saatlerce sorgulanmaktan ve beklemekten korkuyorduk. Bizi ofise davet ettiler ve iş başvurusu için form doldurmamızı istediler. Biz de doldurduk. Görevli memur bize sosyal güvenlik numaramızı sordu, bazı fotokopiler çekti ve işe alındınız dedi. Hakkımızda hiçbir şey bilmeden bizi işe aldılar."[177]

Göç eden Ahıskalıların çoğu bugün Amerikan vatandaşlığını aldılar kısa bir süre zarfında hem çalışma hem de eğitim öğretimde genç nüfusun çoğu adaptasyonu sağladı. Yaşlı nüfusa gelince çoğu dil açısından zorluk yaşamalarının yanı sıra yeni yaşam düzenine adaptasyon sorunlarını yaşadığını görmekteyiz. Ekseriyeti birinci dereceli akrabalarından dolayı orada kaldıklarını beyan ediyorlar. Sadece kendilerine mensup olanlarla ilişkisel bağlantılarını sürdürmekteler.

Kendi geleneksel yaşamlarına bağlı yaşamayı sürdüren Ahıskalılar, Amerika'da da geleneksel yaşantılarına bağlı hayatlarını devam ettirmekteler. Bulundukları ülkelerde Kompakt halde yaşamlarını sürdüren Ahıskalılar, örf adetlerini korumak geleneksel yaşamlarını devam ettirmek için, Amerika'da da merkezi bölgelere toplanmaya devam ederek, azınlık olarak bulundukları eyaletlerden kalabalık olan eyaletlere göç etmekteler.[178]

Maddi durumlarına bakınca geldikleri ülkeye nazaran çok refah yaşadıklarını gözlemliyoruz. Kısa bir süre içinde işçi olarak başladıkları yerlerde, işveren konuma

---

[176] Elnara Muradova, " Ahıska Türkleri ve Amerika", *Bizim Ahıska Dergisi,* Ankara, 2011, S. 13, ss. 12-13.

[177] Nikolay Krastev,"Krasnodar'dan Gelen Mesket Aileleri yeni Hayatlarına Alışıyor", *www.rferl.org/featuresarticle.11* Ekim, 2005. İntrnet erişim: 11.10.2018

[178] Seyfullah Türksoy, "Yörünge Proğramı kanal 7", 14 Ağustos, 2014, (Erişim:20.12.2018)

yükselmeleri ve sahip oldukları miraslar bakımından bunu rahat bir şekilde göre biliriz.[179]

Örnek olarak, ABD'de gazete ve dergilerde Ahıskalılar hakkında çıkan haberlerde Ahıskalıların gelişim durumlarını görebiliriz: ABD'nin Orta Batı bölümüne umut oldu. Dayton kentinde yaşayan Ahıska Türkleri, başarılarıyla New York Times'tan sonra Time dergisine de konu oldu. Dergi yazıyı, Ahıska Türkleri ile ilgili yazıyı "Amerika İçin Çözümler" başlığı altında kullanıldı.

Son beş yıl içinde Ahıska Türklerinin bulundukları bölgelerde hem yerel hem eyalet bazında siyasi, ekonomik ve sosyal başarılara imza atmaları Amerikan medyasının ilgisini çekti. Time dergisinde Alex Altman imzalı makalede, son beş yılda 3 bin Türk mültecinin Dayton'a yerleştiği ve bu "yok olmuş bölgeyi" yeniden inşa etmeye başladığı yazıldı.

Ahıska Türk Amerikan Toplum Merkezi (ATACC) Başkanı işadamı İslam Şahbendarov'un açıklamasına yer veren Time, Ahıskalı Türklerin "Amerikan rüyasını gerçekleştirdikleri" ifadesine yer verdi. Dayton'da yabancı ülkede doğmuş bölge sakinlerinin oranı ABD'nin herhangi bir büyük şehriyle kıyaslanamayacak derecede az olsa da Ohio'nun güneybatısındaki bu şehrin hiç bir zaman bu derece bir kaynaşma noktası olmadığı belirtildi.

Time'daki yazıda, Dayton'da 1960 yılından bu yana nüfusunun yüzde 40 azaldığı ve üretime bağlı işlerin azalmasının orta sınıfı zayıf bıraktığı ifade edildi. Kent yöneticisi Tim Riordan'ın bu durumla ilgili, "Biz gerçekten sert çarpıldık" sözüne yer veren dergi, 2009 yılında Dayton'ın ekonomisini yenileme ve büyütme yönünde farklı bir yol çizmeye başladığı kaydedildi.

Dayton'daki Türk toplumunun liderlerinin Dayton'un en iyi destekçileri olduğu ve yabancı yatırımları davet ettikleri, ayrıca kendi nakitlerini kamyon taşımacılığı, lojistik ve gayrimenkul işletmeleriyle yerel ekonomiyi pompaladıkları belirtildi.

Time dergisinden önce New York Times gazetesinde çıkan yazıda, Amerika'nın can çekişen Orta Batı şehirlerine göçmenler yerleştirildiği ve bunlar

[179] Seyfullah Türksoy, " ABD'deki Ahıska Türkeri'nin Başarısı", http://www.haberkapadokya.com, 15 Ağustos, 2014. (Erişim: 20.12.2018)

arasında Ahıska Türklerinin Kuzey Dayton'da "kıyamet sonrası manzaralı", sahipsiz şehirleri ayağa kaldırdıklarını dile getirmişti.

ATACC Başkanı İslam Şahbendarov'dan görüş alan gazete, Şahbendarov'un "çok iyi kabul gördüğümüz yerlere yatırım yapmak istiyoruz ve Dayton'da biz iyi kabul gördük" açıklamasına yer vermişti.

ABD'ye kolay uyum sağlayarak Amerikalıların sevgi ve sempatisini toplayan Ahıskalılar, Türk toplumu için de önemli bir diaspora gücü sağlıyor. Ahıska Türkleri, Ermeni tasarısına karşı mücadeleler başta olmak üzere birçok milli davada Türkiye'nin yanında yer alıyor.

Dayton başta olmak üzere Louisville, Seattle, Atlanta, Philadelphia, St. Louis, Portland, Chicago, Denver, Houston ve New York şehirlerinde yaklaşık 20 eyalette 20 bine yakın Ahıskalı Türk yaşıyor.[180]

[180] http://www. bizimahiska.com/haberler/(Erişim: 20.12.2018)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SAHA ARAŞTIRMASI VE BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Araştırmanın Demografik Özellikleri

Araştırma Alanımız Bursa Şehri merkez ilçeleri Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl ilçesidir. Farklı İlçesinde yaşayan otuz beş Ahıska Türkü ailesi ile görüşülmüştür. Araştırmanın demografik özellikleri olarak yaş, cinsiyet, doğum yeri, medeni durum, öğrenim durumu, meslek belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların Türkiye'ye geldikleri ülke ile aile yapıları da belirlenmiştir.

1.1. Cinsiyet Durumu

Tablo 1: Katılımcılarda Cinsiyet Bilgileri

Cinsiyet	**Kişi sayısı**
Kadın	**17**
Erkek	**18**
Toplam	**35**

Katılımcıların 17'i kadın katılımcı, 18'i erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Görüşmeler Bursa şehir merkez ilçelerinden Yıldırım, Kestel, Nilüfer ilçeleri ve İnegöl İlçesiyle sınırlandırılmıştır.

1.2. Yaş Durumu

Tablo 2: Katılımcıların yaş Bilgileri

Yaş Aralığı	**Kişi Sayısı**
18-35	**4**
36-45	**5**
46-55	**8**
56-65	**11**
66 ve üzeri	**7**
Toplam	**35**

Katılımcıların yaş Aralığı 23 ile 66 arasında değişiklik göstermektedir. 69 ile 81 yaşında iki kadın katılımcı. 75 yaşında bir erkek katılımcı bulunmaktadır.

1.3. Eğitim Durumu

Tablo 3: Katılımcıların Eğitim Bilgileri

Eğitim	**Kişi Sayısı**
İlköğretim	**3**
Lise	**17**
Ön Lisans	**2**
Lisans	**10**
Yükseköğretim	**3**
Toplam	**35**

Araştırmaya katılanların eğitim durumları ağırlıklı olarak lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

1.4. Meslek Durumu

Tablo 4: Katılımcıların Mesleki Bilgileri

Meslek	Kişi Sayısı
Ev hanımı	4
İnşaat İşçisi	11
Boya badana Ustası	3
Terzi	7
Doktor	2
Öğretmen	2
Akademisyen	2
Satış Elemanı	2
Yazar	1
Hemşire	1
Toplam	35

Araştırmaya katılan bireylerde meslek durumları farklılık göstermektedir. Katılımcıların Farklı meslek gruplarından ve eğitim düzeylerinden oluşması bize Ahıska Türkleri ve aile yapıları hakkında olumlu ve olumsuz yönlerdeki durumları daha net yansıyacaktır.

1.5. Göç Durumu

Tablo 5: Katılımcıların Göç Ettikleri Ülkeler

Ülkeler	**Kişi Sayısı**
Azerbaycan	**9**
Kazakistan	**9**
Özbekistan	**6**
Rusya	**5**
Kırgızistan	**3**
Ukrayna	**3**
Toplam	**35**

Göçmen Ahıskalı katılımcıların göç ettikleri ülkeler tablo 5'e olduğu şekliyle yansımaktadır.

Katılımcıların doğup büyüdükleri ülkeler şöyledir: 10'u Özbekistan, 8'i Kazakistan, 7'i Azerbaycan, 3'ü Rusya, 3'ü Kırgızistan, 2'i Ahıska, 2'i Ukrayna Türkiye'ye göç etmişlerdir.

Katılımcıların 17'i çekirdek aile yapısına sahipken 18'i geniş aile yapısına sahiptir. Bu durum Bursa şehrinde yaşayan Ahıskalılarda geniş aile yaşamında bir kırılma olduğu gözlemlenmiştir.

Tarihsel ve sosyolojik bir kurum olarak evlilik türleri ve evliliğin tanınma, gerçekleşme biçimi de zaman içinde toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Örneğin, modern toplumlarda iki insanın cinsel birlikteliğinin tanınması ve meşruiyetinin sağlanması resmi nikâh aracılığıyla sağlanmaktadır. Modern toplumun akıl ve rasyonellik ilkeleri evlilik ilişkilerinin gerçekleşmesi üzerinde de etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, modern toplumların birçoğunda resmi nikâhla beraber dini nikâhın da yapıldığı görülmektedir. Resmi ve dini nikâh temel olarak biyolojik yeniden üretimin ve cinsel birlikteliğin akılcı ve ahlaki şekilde onaylanması anlamına gelmektedir. Evliliğin eğlence, tören ve şölenler yapılarak kutlanması da iki insanın birlikteliğinin kültürel düzeyde kabullenişini ortaya koyar. Ancak evliliğin kültürel boyutu işin sadece kutlama ve eğlence kısmından oluşur. Burada oluşan toplumsal

birlikteliğin kuracağı iletişim, güncel meselelerin konuşulması ve çözümü ve buna benzer birçok etkileşimin oluşmasına neden olacaktır. Bir diğer etken bu toplumsal etkinliğin bir tanışma kaynaşma etkeninden sonra oluşacak olan arkadaşlık bağının sağlanmış olması.[181]

Evlilik erkek ve kadının ilişkisini yasal temele dayandırılan toplumsal bir etmendir. Evlilik ailenin varlığını ve sürekliliğini sağlayan bir bağdır. Aile ve evlilik biçimleri toplumların sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşulları ile ilişkilidir[182]

Geleneksel olarak evlilik, yetişkin bir erkek ile yetişkin bir kadın arasındaki yasal geçerliliği olan, belirli hak ve yükümlülükler getiren bir ilişki olarak kabul edilir.[183]

2. Ahıskalı Türklerde Evlilikle İlgili Uygulamalar

2.1. Evlilik öncesi ve Düğün Merasimleri

Ahıska Türklerinde evlilik genellikle görücü usulüyle olur. Her şeyden önce evlenecek gençler bir birlerini görmeleri beğenip-beğenilmeleri ile başlar. Beğenilmeme durumlarında burada yakın çevreleri yani tanıştırma yapanlar devreye girerek bireylerde ki olumlu durumları hakkında bahsedilir. İkna olmadıkları zaman gönül hoşluğuyla ayrılırlar. Ahıskalılarda sevgisiz, tek taraflı zoraki evliliklere iyi bakılmaz. Kendi aralarında bu konuda şöyle bir deyimde kullanırlar: "*Gönülsüz sevmenin gözsüz oğlu olur."*(Raziye, K,62) *"Gönülsüz aşa su karışır."*(N., K,60)

"Yani evlilik karşılıklı sevgiye dayanmaktadır. Gönül bağı olmadan evlilik mümkün olmaz. Sadece bazı bölgelerde kızla erkek birbirlerini sevmeleri sonucu aile fertleri bu ilişkiye izin vermiyorlarsa kaçırma durumları görülmektedir." (M.,E,54.)

Katılımcıların genelinde evliliği gönül işi olarak görmekteler. Sevgisiz evliliğin mümkün olmadığından bahsetmişlerdir.

---

[181] Fatime Güneş, *"Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane*", Aile Sosyolojisi, Eskişehir: A. O. F. Yayınları, 2011, s.30.
[182] İsmail Doğan, Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar, 9. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2009, s.208.
[183] Gordon Marshall, Sosyoloji Sözlüğü, Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 2005, s.223.

2.1.1. Aday Beğenme

Evelenecek adaylar bir birlerini beğendikten sonra, erkek tarafı bu konuyu ebeveynlerine söyler, genellikle de böyle mevzuları anneye denir. Ebeveynlerinin rızasını aldıktan(onların kararı çok önemlidir onayı veyahut reddi ne ise ona göre karar verilir) sonra erkek tarafı o kızı araştırmaya başlarlar, araştırma kısmını genelde bayanlar yaparlar, buna kendi aralarında **sarraflama** [184]anlamında bir kavram kullanırlar. Erkek tarafı kızı ve ailesini araştırır, çevreden ve komşulardan sorduktan sonra, eğer uygunsa yani beğenirlerse, artık elçilik merasimine hazırlanırlar.[185]

Erkek tarafı beğendikleri kızın evine haber gönderirler, misafirliğe gelmek istediklerini belirtirler. Artık karar verme mercii olan kız tarafı uygun buldukları takdirde misafirleri kabul ederler, değilse değişik gerekçelerle reddederler.[186]

Kız tarafının uygun bulmasından sonra, erkek tarafı kız evine elçi gönderir. Ahıskalılarda elçi göndermede genelde perşembe günü akşamını seçerler, - kendi aralarında bu güne Cuma akşamı derler, ertesi gün Cuma günü olması dolayısıyla Perşembe gününü hayır, rahmet ve mübarek gün olarak gördüklerinden özellikle bu günü tercih ederler. Adetlere göre kız evine üç kez elçi gönderirler. Bazı durumlarda bu değişmektedir, ilk gidişte meselenin akıbeti belli olur. Allah'ın emri Peygamber Efendimizin kavliyle kızı isterler. Kız evi kızlarını vermek istemezse misafirlere: "Şuan kızımızı evlendirmeyi düşünmüyoruz derler." Eğer kız tarafı uygun bulursa, bir başka gün için tekrar gelmeleri için şöyle bir demeçte bulunurlar : "Önce dayılarına, amcalarına da soralım, sonra siz haftaya gelirsiniz" derler. Haftaya erkek tarafı tekrar kız evine gider ve isteklerini tekrar iletirler. Kız evinde bu kez amcalar, dayılarda bulunur. Kurulan sofraya misafirleri davet ederler. Misafirlere "Siz hele sofraya buyurun, Allah'ın dediği olur" derler. Bunun üzerine misafirler sofraya

---

[184] Sarraflama: Evlenecek adaylardan erkek tarafının gelin adayının araştırılma ve seçilme kısmı, bir değer anlamda gelin adayını sahiplenme kısmına derler.

[185] Asif Hacılı, *Ahıska Türkleri Vatan Bilgisi*, Ahıska Reklam Tanıtım Ajansı, İstanbul, 2009, s. 139.

186 Harun Bozkurt, "Anadolu'nun Bağrında Unutulmuş Ahıskalılar", Bizim Ahıska Dergisi, Sonbahar, 2007, S. 8, ss. 29-30.

otururlar. Bu davranış şekli kızın verildiği anlamına gelir.[187] Buna "Küçük Şerbet",[188] bir diğer anlamı halk arasında "İhrar –Ekmeği- Şerbeti" de denir.[189]

Kız isteme (beğenme) geleneğiniz nasıl uyguladığınızı anlatır mısınız?

"Biz köçerken, aile böyüklerimiz gelen elçileri uygun gördükleri zaman bize sorarlardı falankesler elçi gelecekle ne dersin. Görüşümüzü alıduhtan sora gelen elçiye cevap verürlerdi. Ama biz kendi çocuklarımızı evledürende kendilerine bıraktık, begenduhlarını aldık"(N., K, 60),

"Ben oğlumu burada (Bursa'da) evlendirdim, tabii ki geleneklerimizde olduğu şekilde yapamasak ta uygulamaya çalıştık azda olsa." (Elmira, K,47)

2.1.2. Şerbet İçme

Kız tarafı kızı verdikten sonra erkek tarafı gün belirleyip o gün şerbet içmeye gelirler. Buna büyük şerbette derler bazı bölgelerde. Şerbet içmeye genelde damat olacak gencin babası, aile büyükleri, kirvesi, yakın akrabalar, kirvesinin hanımı ve davet edilen misafirlerle beraber kız evine giderler. Kız tarafı gelen misafirlere ikramlarda -genellikle yemek ikramında- bulunulur. Sonra gelin olacak kız uzun kollu uzun etekli abiye giyer, başında erkek tarafından getirilen geleneksel örtü aksesuarlarıyla örtülür. "Buna Katha-Leçek olarak isimlendiriyorlar"[190] Gelin adayı akrabalarının yanına çıkarılır. Burada gelin adayı yalnız başına değil bir büyüğü, ablasının eşliğinde ve saygı alameti olan yine Ahıskalılara özgü "*temenni*"[191] alarak gelir. Kayın Pederi gelinin eline para ve hediyeler verir. – Bunu da gelinin göstermiş olduğu saygıdan dolayı kayın pederinden bir teşekkür babında algılayabiliriz-. Ardından tepsiyle kristal bardaklarda şerbet getirilir, misafirlere ikram edilir. Misafirler aldıkları şerbetlerin yerine para koyarlar. Toplanan parayı şerbeti dağıtan

---

187Nargiz Azizova, "Etnik Kültür", Ahıska Dergisi, Nisan 2001, S. 1, s. 14.

188 Küçük Şerbet: Kız istendikten sonra, kız tarafından alınan olumlu sonuç üzerine(tatlıya bağlanan bu aktın) kız evi tarafından gelen misafirlere şerbet ikram ederler. Buna "Küçük Şerbet" ve yahut "İhrar- Ekmeği-Şerbeti" derler. Elçi gönderme esnasında içildiği için ve gelen misafirlerin azlığından dolayı bunu "Küçük Şerbet" olarak isimlendirirler.

189 www. Turansam. org, Terane Muradova, " Ahıska Kültüründe Düğün". İnternet erşimi: 25.12.2018

190 Düğün merasimleri esnasında gelinlerin başına taktıkları takı. Genelde beşibirliklerle ve özel aksesuarlara süslemeli bir takı. Düğün merasimleri esnasında gelin adayları ve gelinlerin başlarına takarlar.. Resme bak 1

191 Gelin erkek tarafından gelen misafirlere özel ritüellerle, üç kez eğilip kalkma şeklinde selam verir. Bu düğün sonrasına kadar devam eder. Resme bak 2

bir bahşiş olarak alır veyahut kız evine verilir. Kızın ailesi de gelen misafirlere sembolik olarak çeşitli hediyeler verirler. Misafirler gidecekleri zaman gelin yine temenni alır. Damat için özel hazırlanmış kapta şerbet ve yaş pastayı gelen misafirlere belli miktar para karşılığında oradaki hizmet eden genç kızlar satarlar. Misafirler hediyeleri aldıktan sonra yolcu edilir.[192]

2.1.3. Nişan Töreni

Şerbet merasiminden sonra erkek tarafı nişan töreni için hazırlık yaparlar. Nişan töreni Ahıskalılarda son derece önemlidir. Kız tarafı da erkek tarafı da artık nişan hazıklıklarını yaparlar, kız tarafı nişanda ne giyecekleri nasıl süslemeler, yemekler yapacaklarını, damat adayına ve yakınlarına alacakları hediyeleri kararlaştırırlar. Erkek tarafı da gelin adayına elbiseler, takılar seçerler, kızın ailesine hediyeler alırlar. Tabii ki her iki taraf da nişan yüzüğü alır. Nişan yüzükleri Ahıskalılarda altın olarak tercih edilir. Dini değerlere hassas olanlar damat yüzüğünde altın yerine gümüş yüzüğü tercih ederler. Nişan yüzükleri genelde evlenecek çiftlere bırakırlar nasıl bir model tercih edelerse onu alırlar. Nişan günü erkek tarafı hediyelerle beraber canlı çiçek buketi alınarak gidilmeye özen gösterilir. Nişana aile, yakın akrabalar, tanıdıklar gider. Gidecek olanlar ağırlıklı olarak erkekler bunun yansıra damadın yengesi ve genç kızlardan oluşan kafile gider. Nişana giderken yanlarında geline ve yakınlarına aldıkları hediyeleri, takıları alarak giderler. Nişan merasimi hayır dualarla başlar, gelin gelen misafirler önüne çıkartılır sırasıyla misafirlere temenni alır. Damat tarafı aldıkları hediyeleri geline sırasıyla giydirirler. Takıları takarlar burada geleneksel olarak takıları damadın kız kardeşi takar, kız kardeşi yoksa kuzenlerinden birisi takıları takar. Takı töreni esnasında gelen misafirlere ikramlarda bulunulur, yemekler yendikten sonra aralarında para toplayarak kız evine katkıda bulunurlar. Gelen misafirler hayır duada bulunurlar evlenecek çiftlere, oluşacak olan yeni akrabalıklar için güzel temennilerde bulunarak kalkarlar. Kız tarafı da damada aldıkları hediyeleri verirler ve gelen misafirlere de çeşitli hediyeler taktim ederler.

---

[192] Elmira Ragibova, Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Konya 2008, s. 121.

Ahıskalılarda nişan evliliğe ön hazırlık olarak görüldüğünden dolayı kızla erkek uygun ortamlarda buluşarak birbirlerini tanıma fırsatı bulurlar. Buna aileleri izin vermiş olur. En yakın tarihlerde düğün yapmaya özen gösterilir. Bazı durumlarda nişanlı olarak birkaç sene kaldıkları da görülmektedir. Bunlar genelde zorunlu hallerde oluşan nedenlerdir.

2.1.4. Gelin Görme Geleneği

Bundan sonra düğüne kadar Cuma akşamları -Ahıskalılarda perşembeyi cumaya bağlayan akşam. Bu günü cumadan dolayı mübarek olarak görürüler, genelde hayır işlerini bugüne sarkıtmaya özen gösterirler.- damat tarafından yakınları, akrabaları gelini görmeye giderler ve geline çeşitli hediyeler götürürler.[193]

Araştırma yaptığımız Bursa şehrinde yaşayan göçmen Ahıskalılarda yaptığımız mülakatta nişan törenini nasıl uyguluyorsunuz? Göçten sonra bir değişiklik oldu mu? Sormuş olduğumuz sorulara "*geldiğimiz yerde nasıl uyguluyorduysak nişan töreninde aynısı yapıyoruz, ben göç ettikten sonra burada kızımı evlendirdim. Göçten önce nasıl yapıyorsak öyle yaptık."* (Roza, K,45)

"*Nişan töreniyle hiçbir değişiklik olmadı aynısını yapıyoruz. Ben çocuklarımı burada evlendirdim"* (A., E,49)

Katılımcıların aktarımlarından şu kanıya varabiliriz, göçmen Ahıskalılarda göçten sonrada nişan törenindeki geleneksel adetlerinden bir şey kaybetmemişler. Bulunmuş olduğumuz gözlemlerde ve İnegöl'de saha araştırması uyguladığımız esnada katıldığımız (Hemit'in oğlunun) nişan töreninde de kendi gelenekleri doğrultusunda uygulamış olması, yukarıdaki mülakata katılan şahıslardan da hareketle diyebiliriz ki göçmen Ahıskalılarda nişan töreni göçten önceki geleneksel yapılarında devam ettiriyorlar. Ama Bursa'nın merkezi ilçelerindeki gözlemlerimizde birçok geleneklerin uygulanmadığına şahitlik ettik.

2.1.5. Urba Geleneği

Urba geleneği, nişan takıldıktan sonra olur. Erkek tarafı kız tarafına aldıkları hediyeleri götürme geleneğidir. Burada sadece damadın ailesi değil tüm akrabaların

[193] Ragibova, a.g.e., s. 121.

geline aldıkları hediyeler götürülür. Urbaya sadece bayanlar katılır. Damat tarafından gelen misafirler geline ailesine ve yakınlarına çeşitli hediyeler ve takılar getiriler. Kız tarafı gelen misafirlere ikramda bulunduktan sonra gelini süslerler, önce kayınvalidesi geline para verir. Gelini bir köşeye oturttuktan sonra damadın yengesi gelin ve ailesi için getirdikleri hediyeleri ve takıları göstermeye başlar. Buna sunumda diyebiliriz aslında yenge aldıkları hediyeleri tek tek sumaktadır çünkü. Kız tarafı da damat ve ailesi için aldığını hediyeleri aynı şekilde sunduktan sonra tören biter.

Bu gelenek daha sonra ekonomik şartlardan dolayı düğün gününe sarkıtılmış. Şimdilerde ise erime potasına uğramış durumda. Kaldırılmasının sebebini sorduğumuzda düğün günü zaman kaybını önlemek bir diğer görüş de *"ahlaken uygun bulmuyoruz çünkü bir gösteriş ve zengin fakir ayrımı olduğu için Bursa'da artık çoğunlukla uygulanmaz"* (L., K,40) Ahlaken uygun bulunmamasının sebebi ise burada bir gösteriş olması, diğer bir neden maddi farkın gösterilmemesi, bu geleneğin kaldırılmasına neden olmuştur.

2.1.6. Kesim Kesme

Ahıskalılarda düğün gününün belirlenmesi anlamında kullanılan terimdir Kesim kesme. Kesim kesmeye damadın ailesinden erkekler kız tarafına giderler. İki taraftan aile büyükleri istişare ederek düğün gününü belirlerler. Damadın babası başlık parasını verir. *"Genelde Ahıskalılarda başlık parası gelinin süt hakkı diye verdikleri maddi yardımdır. Buda genelde anneye verilen destektir.*"(M., E,54.)

2.1.7. Başlık Parası

Başlık parası verme geleneği, Ahıskalılarda bölgelere göre değişen bir gelenektir. Ağırlıklı olarak Azerbaycan ve Rusya'da yaşayan Ahıskalılarda görülmektedir.

Genelde maddi olarak verildiğinden başlık parası olarak isim almıştır. Damat tarafının gelinin babasına veyahut aile büyüklerine kız tarafındaki düğüne katkı sağlamak için verilen maddi destektir. Buradaki miktar çok fazla olmaz. "*Bursa'da ki göçmen Ahıskalılarda başlık parası geleneği uygulanmazken, kız evine destek amaçlı olarak yatak odası takımı karşılanmaktadır.*" (Cevat, E,56)

2.1.8. Toy Harcı

Düğün gününe yakın yine erkek tarafı kız evine toy harcı (düğün harcı) getirirler. Burada erzak türünden malzeme getirirler. Şimdilerde bu adet toy harcı genel itibarıyla kaldırılmıştır. *"Bursa'da artık ele bir gelenek yoktur*"(M., E,54)

Bursa'daki Ahıskalılarda toy harcı geleneği uygulamamaktadır.

2.1.9. Davetiye

Düğün gününe yakın bir zaman kala, davetiyeler gönderilmeye başlanır. Düğüne davet etme işini eskiden özel olarak tutulan davetçiler yaparlardı. Bunlara "teklifçi" denirdi. Teklifçiler davetiyeler götürdükleri evlerden bahşiş ve yahut yiyecek bir şey alırlardı.[194] Günümüzde ise özel davetiyeler seçilerek içerisinde evlenecek adayların isimlerinin olduğu, tarih ve saat aralıkları yazılı olarak hazırlanır, sonra düğün sahipleri ve yahut yakın çevresinden olan genelde gençler düğün davetiyeleri dağıtmakla görev verilir. Ahıskalılarda düğünler yemekli olması dolayısıyla misafirler zaman aralıklarının yazılı olduğu zamanlarda davet edilirler. Yakın çevresine saat farkları yazılmaz davetiyelerde.

2.1.10. Nikâh Merasimi

Sözlükte "birleştirme, bir araya getirme, evlendirme" gibi anlamlara gelen nikâh. Şahitlerin huzurunda, iki tarafın rızası sonucu gerçekleşen hukuki şartlarda hayatlarını birleştirmeye denir.[195] Nikâh; şahitler huzurunda iki tarafın verdikleri sözleşmedir. Bu sözleşmede asıl olan hayatlarını geçici değil kalıcı olarak birleştirmeye denir. Ailenin temelini teşkil eden evlilik bütün ilâhî dinlerde nikâhla kadın ve erkeğin kendilerine özgü bir mahremiyet ve paylaşım alanı oluşturmalarına ve insan soyunun devamına katkı sağlamalarına fırsat veren, ilişkilerine meşruluk kazandıran yegâne yol olarak kabul edilmiştir. Evlilik bir duyururdur medeni iki insanın artık aile olduklarını herkese ilanıdır. Düğünler aslıda onun içindir oradaki çalgı çengideki amaç çevresindeki ve diğer insanlara duyurmaktır eş olduklarını.

[194] Asif Hacılı, Ahıska Türkleri Vatan Bilgisi, *Ahıska Reklam Ajansı,* İstanbul 2009, s.142.
[195] Abdurrahman Küçük, Nikah, İmam Nikahı ve Evlilik, *Devlet (İki Aylık Fikir ve Kültür Dergisi)* S. 482, Mart, 2019.

İleride çoğunlukla kadınlar aleyhinde oluşabilecek haksızlar ve mağduriyetleri önlemek için bu akit resmi yollarla yapılmaktadır.

Ahıska Türklerinin genelinde resmi nikâh evliliğin şartı olarak koyulmaktadır. Bu hak kadınlara verilen sağlam bir teminattır.[196] Bazı bölgelerde düğün günü kıyılırken nikâh, bazı yerlerde düğünden birkaç gün önce kıyılmakta.

2.1.11. Dini Nikâh

"İslâm'da hayatın çeşitli alanlarına dair pek çok düzenleme Kur'an ve Sünnette ortaya konan genel ilkeler ve amaçlar çerçevesinde ihtiyaçlara, zaman ve şartlara göre İslâm toplumunun takdirine bırakılırken. Evlenme ve aile ile ilgili belli başlı hükümlerin doğrudan Kur'an tarafından belirlenmiş olması dolayısıyla, hükümlerin Hz. Peygamber tarafından bizzat uygulanması İslâm dininin evlilik ve aile kurumuna atfettiği önemin bir ifadesidir. Hz Peygamber uyguladığı bu davranışları daha sonra yakınlarından başlayarak tüm Müslümanlarında yapasını istediği davranışladır. Bazı İslami yasalarla yönetilen toplumlarda geçerliliğini korumuşsa da Türkiye'de artık resmi nikâhla evlilik akdi oluştuğundan resmiyette geçerli değil. Ama halk nezdinde hala manevi değerini koruyarak gelmiştir. Türkiye'de birçok insanın resmi nikâhın yanında sembolik olarak dini nikâhta kıyılmasına özen gösteriliyor. Kur'an-ı Kerîm'de nikâh ve benzeri kelimeler genellikle evlenme akdini belirtmek üzere on dokuz ayette geçmektedir."[197]

Ahıska Türklerinde dini nikâh olmasa olmazlardan olarak görülür.[198] Resmi bir geçerliliği olmasa da dini nikâha çok önem verirler. Resmi nikâhın yanında mutlaka dini nikâhlarını da kıydırırlar. Azerbaycan'ın bazı yerlerinde dini nikâha kebin kesme olarak adlandırılmaktadır. Bu Azerbaycanlıların nikâha vermiş oldukları isimdir.

Dini nikâh genelde düğüne birkaç gün kala damat damadın babası iki şahitle köyün imamını da alarak kız evine gelirler. İmam şahitler huzurunda imam

---

[196] Rahim Şakiroğlu, Sosyal- Kültürel ve Dini Yönleriyle Azerbaycan'ın Saatlı İline Bağlı Şirinbey Köyü, (Ahıska Türkleri Örneği), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2016. s. 46.
[197] Fahrettin Atar, "*Nikah*", *DİA,* TDV Yayınları, C. 33, 2007, s. 112.
[198] Şakiroğlu, a.g.e., s.46.

nikâhlarını kıyar. Akabinde Kur'an-ı Kerim'den ayetler okur hayır dua eder.[199] Yine bazı yerlerde önlem amaçlı dini nikâhlarını şerbet içme anında kıyarlar.[200]

"Dini nikâh bizim için çok önemlidir. Biz resmi nikâh kıymadan önce dini nikah kıydırırız. Bursa'ya geldikten sonra bu uygulamamızı devam ettirmekteyiz. Burada İmamlar resmi nikâh belgesini istiyorlar. Buradaki şatlar böyle işte"(L.,K,40)

2.1.12. Meslehet (Maslahat) Günü

Düğünlerden bir gün önce akşamleyin akrabalar komşular düğün evine toplanırlar. Düğün hazırlığına yardımcı olurlar, düğün günü için kim ne gibi iş yapacağına dair iş bölümü yapılır. iş bölüleri kadılar kendi aralarında iş bölümü yapar erkekler kendi aralarında. Aşçı, kasap kestikleri hayvanın etini yarın yapacakları yemekler için terbiye ederler. *"Yardıma gelenlere o akşam kesilen hayvanların etinden yemek yapıp yedirilir, herkes artık yarın ki düğüne hazır olurlar."*(Ahmet,E,59), Ahıskalılarda bu güne meslehet günü veyahut maslahat aşı,[201]derler.

2.2. Kız Evinde Düğün (Kına Gecesi)

Ahıska Türklerinde düğün tarihleri kesim kesme zamanında aldıklarından düğüne kadar artı bu plan çerçevesinde hareket ederler. Evlerindeki yapılması gereken ne varsa; bakım temizlik düzen tertip yapılır. Çünkü gelen misafirler evlerinde ağırlanmakta. Düğüne çağıracaklara davetiyeler gönderilir Düğüne gelince Ahıskalılarda düğüne Toy derler gelende, düğün, dügün diyenlere de rastlanmaktadır. Kız evinde yapılan düğünlere genelde "Kına gecesi, Kına yaktı" derler. Bizde kız evindeki düğüne parantez içinde kına gecesi kavramını kullandık. Düğün günü erkenden kalkılır Meslehet günü yapılan görev dağılımı esnasında görevlendirilen kişiler görevlerinin başına geçerler.

---

[199] Erol Sakallı, Derya Özcan, Amerika'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Evlenme Adetleri Üzerine, *Milli Folklor,* 2016, S.109,s.237.
[200] Şakiroğlu, a.g.e., s.47.
[201] Beyza Can- Hilal Gökçe Kahriman, Ahıska Türklerinde Düğün Merasimi, *Bizim Ahıska* S. 34, Bahar, 2014, s.30.

Düğüne gelenlere çeşitli ikramlarda bulunulur. Yemek ikramı ise genelde öğlen başlar, akşama kadar devam eder. Yemekler verilme esnasında "kazan açma"[202] töreni düzenlenir. Ahıska Türklerinde düğünlerde yemek vermek son derece önemlidir. Yemeksiz düğün olmaz, yemeklerin yapılma şekli bulundukları ülkeden ülkeye göre değişmektedir. Azerbaycan'da çoğunlukla sıcak yemekler tercih edilirken; kebap, pilav, kaynatma veyahut soğutma dedikleri etli haşlama gibi yemekler. Rusya ve Kazakistan'da sıcak yemeklerin yanı sıra masada ağırlıkla soğuk yemekler çıkarılır; sarma, dolma, tavuk, balık, medovik (bir tür pasta çeşidi), hinkal, mantı, katmer, samsa, kete, şekerleme, tohaç (pişi) gibi hamur işi yemekler tercih ediliyor. Tabii ki bu ülkelerdeki yemeklerde hem çeşit olarak daha fazla, hem de geleneksel olarak Ahıskalılara özgün yemekler çıkarılmaktadır.

Düğünlerde erkekler ve kadınlar ayrı ayrı yerlerde oturtulur. Kır düğünlerinde kadınlar evde ağırlanırken, erkekler evlerinin önüne yapılmış olan çadır alanında ağırlanır. Hizmet edenlerde kadınlara kızlar hizmet ederken, erkeklere genç erkekler hizmet ederler. Yine bazı yerlerde ör. Azerbaycan'da sınıf arkadaşları için ayrı bir yerde sofra açılır. Geçler kendi aralarında olurlar gelin sınıf arkadaşlarıyla aynı yerde yemek yerler.[203]

Düğüne gelen misafirler yemeklerini yeme esnasında düğün evinin tuttuğu "*Tamada"*[204], bazı bölgelerde tamadaya "toy beyi"de derler. Tamada ilk önce düğün sahiplerini sahneye çağırır onlar ilk önce gelen misafirlere hoş geldiklerini iletirler, mutlu günlerinde onları yalnız bırakmadıklarından dolayı teşekkür ederler. Sunulan ikramları afiyetle tatmalarını söylerler. Bundan sora tamada tebrik etmek isteyenleri sırasıyla sahneye davet eder, tebriklerden sonra tamadaya oynamak istedikleri şarkı, türküleri söylerler, çalınan şarkılar eşliğinde oynarlar.

Düğün günü damat evinden gelen kadın ve genç kızlar kendileriyle getirdikleri kınaları gelinin eline koyarlar(yakarlar). Bundan dolayı kız evindeki düğünlere genelde kına yaktı derler. Günümüze kadar kız evindeki düğünlere kına yaktı ismiyle

[202] Kazan açma: "*Düğün günü yemekleri pişiren aşçılar tarafından uygulanır. Ev sahibinden büyükler çağrılır genelde babalar gelir) geleneğe göre aşçılar kazanın açılmadığını söylerler bunun üzerine düğün sahibi bir miktar bahşiş verir, hayır dua edildikten sonra pişirilen yemekler dağıtılmaya başlanır. Burada amaç yapılan emeğe karşılık verilmiş bir değerdir."* (Gülşan, K.,57)
[203] Şakiroğlu, a.g.e., s.50.
[204] Tamada: Düğünlerde organizatörlük yapanlara konmuş isimdir. Genelde bilgili espri kabiliyeti olan birisi tercih edilir. Düğündeki konuşma ve müzikal işlemlerin hepsini organize eder.

kullanılagelmiştir. Şimdilerde uygulanmayan bir adette kız tarafı eskiden kınayı yaktıktan sonra ayriyeten, daha büyük düğünler yapılırdı. "*Başka bir dügün yaparlardı. Bu daha böyük toy olurdi, kına yahti yahın taraflarinen olurdi, buna herkesi çağırurduh. Çoh külfet olduğundan şimdi yapılmıyer, ikisini birleştüriyerler kına yahti yapiyeruh*." (Resul,E,60), (B.,E,51), (Raziye, K,62)

Eskiden kız tarafında iki ayrı düğün yapılıyormuş kına gecesi yakın çevreyle oluşurken, büyük toyda artık herkesle yapılan düğünmüş. Maddi masrafların fazlalığından dolayı şimdilerde ikisi aynı anda, kına gecesinde yapılmaktadır.

Yemekler yendikten sonra, düğün evine "nemer atarlar"[205], yani parasal destek verirler ve düğünden ayrılırlar. Düğünler kır düğünü şeklinde düğün evinin bahçesinde, düğün çadırında yapılmaktadır. Şimdilerde ise genelde düğün salonlarında yapılır.

Düğün günü damat evinden aile ve yakınlarından oluşan bir grup gelir. Gelen misafirlere yemekler ikram edildikten sonra, bu esnada gelin yengesi öncülüğünde gelini kültürel adetlerde süslerler.[206] Kayınvalide ve gelen misafirlerin önüne gelin yengesi tarafında getirilir. Kayınvalide önüne başörtü serilir gelini yengesi örtünü serildiği yere getirir. İlk önce Kayınvalideye daha sonra gelen misafirlere temenni alır, bunun üzerine kayınvalide bir miktar geline bahşiş verir. Sonra gelini bir köşeye oturturlar, yengeler sırayla her iki tarafın aldığı hediyeleri oradakilere gösterirler. Yine bazı bölgelerde damat evinden geline damat yengesi veyahut görümcesi tarafından getirdikleri altınları takarlar. Kız tarafı da oğlan yengesine hediyeler verir. Bu geleneksel âdete de "urba açtı" geleneği yerine getirilir. Takılar hediyeler şimdi verildiğinden dolayı düğün salonunda takı takma hediye verme geleneği uygulanmaz.

Düğün günü dünürler bir araya toplanır bunlar, damadın babası, amcası ve aile büyüklerinden oluşan birkaç grup ile gelinin babası ve aile büyükleri arasında nişan değişimi olur, ilk önce yemek ikram edilir. Yemekler yendikten sonra damat tarafının getirdiği hoca dua eder her iki taraf için. Sonra her iki tarafta hazırladıkları valizleri değişirler. Bu esnada valizler açılıp bakılması gerekiyor çünkü valizlerde yine her iki

205 Nemer: Düğün evine maddi yardımda katkı sağlamak için yapılan uygulamadır. Genelde erkekler maddi (parasal) destek verirken, bayanlar ağırlıklı olarak eşya türü malzeme hediye ederler.
206 Şakiroğlu, a.g.e.,50

taraf için alınan hediyeler var. Valizleri açmadan önce yine geleneksel olarak bir erkek çocuk getirilerek ona açtırılır, o esnada çocuk bu geleneksel işi yapmasında dolayı bahşiş bekler. Damadın babası bahşiş verdikten sonra valizler açılır. Her iki valizlerde çikolata bulunur ve valizlerdeki çikolataları oradakilere ikram ederler. Daha sonra valizleri kapatarak "nişan değişme" işlemi de tamamlanmış olunur.

Geleneksel seremoni bittikten sonra, artık gelini arkadaşları ve oradaki genç kızlar süslerler. Buradaki süslenme normalde gelinlerin süslendiği gibi süslenmedir. Düğün evi akşamki yerel sanatçıların söyleyecekleri şarkılı eğlencelere hazırlanırlar. Akşam ilk saatlerde gelin genel olarak davul zurna eşliğinde eğlence alanına "sağdıç ve solduçla"[207] birlikte gelirler. Bunlardan birisi damat tarafından gelen genç kız olur. Bazı bölgelerde gelin düğün salonuna damatla beraber çıkarken, yine bazı yerlerde gelin, erkek kardeşi ve kayını tarafından çıkarılır. Eğlence alanına gelinin ilk çıkışında dama tarafı, gelinin ailesi ve yakınları şarkılar eşliğinde oynarlar, gelini de oynatmaya çalışırlar, bazı bölgelerde gelinin başından para serperler. Daha sonra gelini sağdıç ve solduçla beraber gelin için hazırlanmış yerde oturturlar. Düğünde bulunanlar tamada eşliğinde sırasıyla oynarlar. Birkaç saat eğlence devam ettikten sonra yine davul zurna eşliğinde gelini eve gönderilir. Gelin, yani kız evi artık damat tarafında götürülmek üzere gelecek olan atlıları[208] (misafirleri) beklemeye başlarlar. Eğlence geç saatlere kadar devam eder. Düğün salonlarında ise gelin sonuna kadar bekler, düğüne gelen misafirlerle beraber bitirerek çıkarlar.

2.3. Erkek Tarafında Düğün

Ertesi gün ve yahut yakın bir tarihte erkek tarafında olur. Düğün seremonisi kız evinde yapılan geleneksel uygulama burada da aynı şekilde uygulanır. Farklı olarak gelin getirme ve sonrasındaki geleneksel uygulamalardır.

---

[207] Sağdıç ve solduç: "Gelinin sağında ve solunda durduklarında dolayı böyle bir tanımlama yapılmaktadır. Bunlar genç bayanlarda olmak zorundadır, sağ tarafında duran gelinin samimi olduğu arkadaşlarından birisi ikin sol tarafında duran ise damat tarafından gelen genç kızlardan birisi durur.", (N., K.,60)

[208] Atlı: "Eskiden bizim oralarda (Ahıska'da) arabalar yoktu. Gelini götürmek için atla gelindiğinden bu isimle kullanılıyor. Ör. Gelini götürmeye atlı geldi, yani Gelini götürmek için damat tarafı geldi, gelenler gelini at sırtında götürdüklerinden bu anlamında kullanılagelmiştir.", (Ali, E, 75), (Bilor, K, 81).

Gelini getirmek için arabalar süslenir. İlk önce Damat sağdıç ve solduçla yengesini getirmeye gider, yengeye hediyeler verir. Yenge[209] düğün evinden gelenleri ağırlar, davul zurna eşliğinde oynadıktan sonra yenge daha önceden hazırladığı hediyeleri de alarak gelin arabasıyla damatla beraber düğün evine geçerler. Düğün evine gelen arabalar hazırlanır süslemeler yapılır öğlen vakti gelini getirmeye giderler. Burada damadın babası veyahut sülaleden en yaşlı olan Kayınpeder olarak gider, onunla beraber damadın yengesi ve davetliler gider. Burada artık damat gitmez, sağdıç ve solduçla gelin arabasını gelmesini bekler.[210]Damadın sağdıcı evli olan arkadaşlarından birisi olurken solduç bekâr olan arkadaşı olur.

Atlı konvoy halinde kız evine varınca kendileriyle beraber getirdikleri müzisyenler davul zurna çalmaya başlarlar. Gelen misafirler karşılanır erkekler dışarda hazırlanan masalara oturtularak ikram edilirken. Kadınları evin içinde ağırlarlar. Gelinin yengesi ve arkadaşları gelini süslerler. Gelinlik elbisesini giydirilir saçı taranır bunu annesi babası hayatta olan kız çocuğu yapar. Yine anne babası hayatta olan kız çocuğu aynasını tutar. Bu çocuklara damadın yengesi tarafından para veyahut hediye verilir. Gelinin başına damadın yengesinin getirdiği altınlarla(Halk nezdinde buna: Beşibirlik deniyor.) süslü Katha,[211]üstüne beyaz poşi[212] ve kırmızı duvak[213]örtülür ve gelinin eline kına yakılır ellerine ellik (kına eldiveni) giydirilir.[214]. Gelin artık damat yengesine göstermeye getirilir. Yengenin önüne başörtüsü serilir gelini yengeye gösterdikten sonra yenge geline harç çeker, yani bir miktar para koyar yerdeki başörtüsüne. Burada toplanan paralar geline harcanır. Gelin temenni alır ve bir köşeye oturtulur. Gelinin ailesi de yengeye hediye verir.[215]

Damadın yengesinin hazırlamış olduğu valiz açılır, valizden hazırlanış olan tatlılar çıkartılır. Tatlıları iki tepsi şeklinde ayarlanır ve yanlarına mumlar yakılarak çocuklara verilir. Çocuklar başlarında dönerek oynarlar. Bunun karşılığında damat yengesi çocuklara bahşiş verir. Bu geleneğe çerez oynatma deniyor. Bu arada

---

[209] Yenge: Ahıskalılarda önemlidir oğlan yengesi onun kirvesinin eşi olur genelde. Kız yengesi, kızın halası veyahut teyzesi olur.
[210] (N., K..,60)
[211] Yuvarlak kenarlı, içerisi derin, genelde kırmızı renkli, ön yüzünde beşibirlik altınla süslü bir şapka. Resim 1
[212] Poşi, Leçek: Büyük boy başörtüsü. Beyaz renk tercih edilmektedir.
[213] Bkz. Resme. Resim 1
[214] Bkz. Resme. Resim 1
[215] Ragibova, a.g.e., s. 122.

oradakilerin söylediği deyimler hikâyelerle gelini ve annesi ağlatılır. Geline bu esnada yapılan hediyeler, takılar takıldığı esnada gelin temenni alarak teşekkür eder. Yengelerin yapmış oldukları taktimler bittikten sonra artık gelini götürmek için kayınpeder içeri çağrılır. Kayınpedere gelin temenni alır, o esnada gelinin erkek kardeşi gelerek kurdeleyle bel bağlama geleneğini yapar. Buna kuşak derler kırmızı renkte olmak zorunda, "Kuşak küçüktür" diyerek damadın babasından bahşiş ister, bahşiş aldıktan sora kuşağı beline bağlar.[216] Gelinin duvağı örtülür ayakkabılarına para koyarak giydirilir. Damat evinden gelin ayakkabılarını çıkarınca sol ayaktaki parayı orada bulunan çocuğa verirlerken, sağ ayaktaki parayı damat alır. Daha kayınpeder duvaktan tutarak yengelerle beraber davul zurna eşliğinde arabaya götürülür. Yengelerde birinde mum yanarken diğerinde ayna olur ellerinde. Mumun sonuna kadar yanması beklenmektedir. Arabaya bindirilme esnasında damat tarafından getirilen imam dua eder. Hayır, dua yapıldıktan sonra gelin konvoyu hareket eder. Bu esnada arabanın önü kesilerek bahşiş alınır. Kız evinden yakın çevresi de gider, onlara makar derler. Geleneksel olarak kızın anne babası damat düğününe katılmazlar.

Urba töreni kına gecesinde gösterilmemişse eğer, gelini götürmeye gelende, gelin ve damat yengeleri tarafından gösterilmeye başlanır. İlk önce damat tarafından geline, ailesine ve yakın akrabalarına getirilen hediyeler tek tek gösterilir ve geline altınlar takılır. Ardından gelin tarafından damada, ailesine yakın akrabalarına aldıkları hediyeler gösterilir.

Düğün arabası damat evine gelince damat, sağdıç ve solduçla evin giriş kapısının önüne gelerek orada toplanan insanlara tatlılar serperler. Arabadan önce kayınpeder arkasından yengeler gelini çıkartırlar. Bu esnada kız tarafından gelen bir makar gelinin çıkacağı kapıyı tutarak bahşiş alır. Başka bir makarda damada gelinin yatığını[217] getirerek bahşiş alır. Yengeler gelini çıkartırlar, gelin arabadan indiği esnada önüne tabak koyarlar. Gelin ayağıyla tabağı kırar burada tek bir vuruşta kırmasını bekler. Bu esnada kurban kesme geleneği var, kesemeyenler ahırdan bir dana getirilerek kulağına az bir kesik atılır. O dana artık gelinin nişanesi olarak kalır.

---

[216] Şakiroğlu, a.g.e., s.51.
[217] Gelin yastığı: bazı yerlerde "müjde yastığı" da denilmektedir, buradaki kasıt damada yönelik biz sana namuslu tertemiz bir kız verdik anlamın taşımaktadır.

Evin giriş kısmına gelince gelinin parmaklarını bala batırarak kapının üst girişine üç kere sürer damat yengesi. Gelin içeri salona alınır burada genelde kadınlar toplanırlar. Gelin temenni alır bekler. Kayınpeder eve gelerek geline hoş geldin dedikten sonra “evde senin mülkte senin” diyerek gelinin serbest olmasını ister. Bu bir izin verme geleneğidir.[218]

Artık oradaki insanlar heyecanla gelinin yüz açma merasimin beklemekteler. Çok geçmeden damat sağdıç ve solduçla içeri gelir. Sağdıcın elinde iki bıçak olur müzisyenler yerel müzikler çalarlar. Bu esnada sağdıç orada oynayarak gelinin başındaki sembolik olarak örtülen başörtüyü almaya çalışır bunu yaparken oradakilere “gelinin dilini mi keselim lisanını mı diye sorar. Cemaat dilini kes dilsiz olsun derler. (dilsiz olsun burada büyüklerine karşı saygılı davransın anlamındadır.) bunu üç kez yapar, üçüncüsünde alarak gelinin Kayınvalidesine verir. Asıl Gelinin duvağını Damat açar, bu çok önemlidir ilk olarak damadın görmesi şarttır. Yüz aça geleneğinde yengeler gelinin beline ekmek bağlarlar. Ellerine pirinç koyarlar önceden yapılır bu, damat duvağı kaldırırken gelin temenni alarak elindeki pirinçleri yere döker. “*Buradaki geleneksel uygulama ekmekle pirinç rızıkla, bereketin simgesi olarak görülür. Gelinde rızkıyla bereketiyle gelsin anlamındadır.*” (Roza, K,45) Bunların hepsi geleneklerinde olduğu şekliyle yapılmaya dikkat edilir. Gelen misafirlere yemek ikam edilir.

Akşam olunca artık herkes seyir alanına toplanır yerel sanatçıların müzikleriyle eylenirler. Erkekler lezginka (Kafkas dansı) oynar, halay çekerler[219]. Belli zaman sonra damat gelinle beraber seyir alanına gelir yanlarında sağdıç ve solduçla. Bazı yerlerde yalnız gelinle damat gelirken yine bazı bölgelerde sadece damat sağdıç ve solduçla düğün alanına çıkarlar. Şimdilerde ağırlıklı olarak düğün salonlarında oluğu için düğün evinden gelin arabasıyla yine konvoy halinde düğün salonuna giderler. Salona girerken gelin üç kere misafirlere temenni alır. Bu esnada yerel sanatçılar şarkılar söyler burada damat ve gelini yakınları oynatırlar. Daha sonra gelinle damat onlar için hazırlanmış masaya geçerler. Damadın aile büyükleri ilk sözü alarak tebrik ederler hayır duada bulunarak gelinle damada oturmalarına icazet verirler. Bu esnada damadın, gelinin yakınları tebrik ederler. Düğüne gelen misafirlerden tebrik etmek

[218] Şakiroğlu, a.g.e., s.52.
[219] Güzeloğlu, a.g.e., s.49.

isteyenler sırasıyla tamada eşliğinde mikrofona çıkarak güzel temennilerde bulunurlar. Damat her kutlamada ayağı kalkarak teşekkür eder, gelinde o esnada temenni alır. Masalar yiyecek içeceklerle donatılmış olur, gelen misafirler yemeklerini yerler. Nemer yazdırırlar. Gitmek isteyenler nemer yazdırdıktan sonra evlerine gider. Kalan misafirler düğün bitinceye kadar kalırlar. Düğün tamadanın organizesiyle oyunlar oynanır halaylar çekilir bu esnada gelinle damat oynatılır yakınları tarafından. Damatla gelin ağır ağır oynamaya dikkat ederler. Eğlence gece geç saatlere kadar devam eder. En son damatla gelin uğurlaması yapılır. Akabinde de düğün tamamlanmış olur.

2.4. Düğün Sonrası Merasimler

Düğünün ertesi günü gelin erkenden kalkar ev işlerinde hizmette bulunur. Yine yakın akrabalar, komşular düğün evinde toplanırlar. Ahıskalılarda geline yeni bir isim olarak *teze gelin* denilir(yeni gelin). Oradakiler teze gelinin elinden Hinkal[220] yemeğini yemek için beklerler. Kadınlar toplanır malzemeleri hazırlarlar burada ilk hinkal hamurun teze gelin açar. Hinkal ikramından sonra yeni gelin gelen misafirlere çorap, mendil türü hediyeler verir.

Damat düğünün ikinci veyahut üçüncü gününde enişteliğe gider. Buradaki amaç damadın kız evine ilk ziyareti olarak görülür kayınpeder ve kayınvalidesine teşekkür niteliği taşır, giderken sağdıç ve solducunu da götürür bu esnada gelinin yengesini de götürürler. Yenge artık görevini tamamlamış olur burada geline yapması gereken tavsiyeler verilmiş, gelinde artık yeni evine alışmış olur. Kız evi damatlarına ikramlarda bulunulur damat orada saygıdan dolayı çok konuşmaz. İkramlardan sonra müsaade alınarak kalkılır.[221]

Düğünden sonra Ahıskalılarda artık gelin başörtüsüz gezmez damadın aile büyükleri yanında kesenlikle başörtülü olmak zorundadır. İlk hata bazı yerlerde bir ay katha leçekle dolaşır. Daha sonra kendisi tercih ettiği başörtü giyer. Bu örtülere, *kasinka, tavşal* olarak isimlendirirler. Nişanlı kızlarda başlarına nişan örtüsü takarlar.

---

[220] Hinkal: Ahıskalılara özgü bir yemektir. Türkiye'de kayseri mantısına benzer özellikte hamur işi yiyecektir.
[221] Şakiroğlu, a.g.e., s.54.

Evlenmemiş kızlar genelde başı açık olur. Buda Ahıskalılarda evli olan olamayanları rahatlıkla belirler. Evlenecek adaylar kız seçiminde buna göre hareket ederler.

"Ayak açtı" merasimi veyahut "ayak dönümü" de deler. Düğünden sonra kızın anne babası ilk defa gelmekteler. Gitmeden önce akrabalarına haber veririler. Bir gün belirlerler bunu damat tarafına haber verirler. Gelirken kızlarının kalan veyahut eksik olan eşyalarını alarak gelirler. Gelin ayak açtı oluncaya kadar baba evine gidemez. Bu gelenek ülkenden ülkeye farklılık göstermektedir bir hafta, bir ay, bir yıl gibi zaman diliminde olur.[222] Artık gelin rahatlıkla baba evine gider. Gelin gittiğinde kısa sürede döner, uzun soluklu kalamaz baba evinde. Çünkü toplum nezdinde ayıplanır. Daha sonraki yıllarda kalabilir.

3. Ahıskalılarda Evlilik Türleri ve Evlenme Şekli

Aile kurumunun bir alt başlığı evlilik kurumudur. Evlilik kurumu toplum tarafından koyulan belli kurallarla kadın ve erkek arasındaki yasal ilişki türünü karakterize eder. Aileyi oluşturan toplumsal ilkeleri belli kalıplar içine alan ve kesin kuralları benimsemiş bir hukuki sözleşmedir. Eşlerin bu saptanmış kuralları değiştirmeye yetkinlikleri olmayıp, eşler bu kuralları yerine getirmede zorunludurlar.[223] Aile yapısını öncelikli olarak 'evlilik türleri' yansıtmaktadır. Çünkü ailenin oluşumu evlilikle başlanılır. İlkel kavimlerde bile kim kimlerle evleneceği önceden koyulmuş kesin hükümler içermekteydi. Her devirde evlilik toplum tarafından sınırlandırılmış ve merasimlere bağlanmıştır. İnsanlık tarihsel geçmişten günümüz kadar cinsel serbestlik yaşamamıştır, her zaman belli sınırlar, kurallar çerçevesinden hareket etmiştir.[224] Bazı sosyologlar antropologlar evlilik ve aile arasında ilkece ayrıda bulunurlar. Evlilik karı koca arasında çocuk yapma ve yetiştirme ruhsatı olarak adlandırmaktalar. Hâlbuki aile, salt çocuklardan oluşan bir kurum değil, çocukların da katılmasıyla daha kapsamlı bir birliktir. İki ayrı cin arasında gerçekleşen evlilik, bir sözleşmeye yani nikâhla oluşur. Evlilik cinsler

---

[222] Cemile Güzeloğlu, Kazakistan'da Çimkent Bölgesinde Sürgünde Yaşayan Ahıska Türklerinin Kültür Çatısı: Doğum, Düğün, Ölüm Adetleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ardahan 2017, s.49.

[223] Birsen Gökçe, *Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme*, Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 8, S. 1-2 Mart- Ekim, 1976, s.50.

[224] Nihat Nirun, Sistematik Sosyoloji Yönünden **Aile ve Kültür**, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Sayı:73, Ankara, 1994, s.22.

arasında ki yasaklar ve belli şartlar altında birleşmeye ruhsat tanıyan mekanizmaya denir. İlkel topluluklardan beri evlilik iki akraba grubu arasında kurulan bir ilişki olarak süregelmiştir.[225]

Çoğunlukla kimin kaç kişiyle evleneceğini akrabalık sistemleri belirlemektedir. Çağdaş Batı toplumlardan insanlar çoğunlukla akraba dışı evlilikler yapma yönünden daha hâkim durumda iken, ancak bazı toplumlarda akraba ve gurup içi evlenme daha yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Ör. Müslüman toplumlarda bu durum rahatlıkla görülebilmektedir.[226]

Toplumlarda evlilik türlerinde çeşitli ölçütler esas alınarak birtakım sınıflamalar geliştirilmektedir. Burada toplumun sosyo- ekonomik ve sosyo-kültürel sınıflaması en önemli etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kriterler ölçüsünde bireyin içinde bulunduğu grup (endogami) ile evlenmesi ya da grup dışından (egzogami) biriyle evlenmesi olarak görülmekte.[227] Ahıska Türklerinde evlilik konusunu üç başlık altında ele alacağız. Ahıska Türkleri evliliğe çok önem vermekteler. Evliliği Allah'ın emri olarak görmekteler inançları gereği.

Katılımcılar evlilik hakkında ki görüşleri aşağıdaki şekilde beyanda bulunmuşlardır: "*Bizde evliluh Allah'ın emri peygamberin sünneti olarak bilüruh onun için çoh önemlidür.*" (Hasan, E, 66)

"Ahıshalilerde evlilik çok önmlidir. Hem dinimizin bir emri evlilik hem aile yaşantımız, geleneğimiz bunu istiyer. Yani ailenin kuruluşu evlilikten geçer." (Bahar, K,35)

"Ahıskalıarda evlenme bazı şartlardan oluşur. Bunlar buluduğumuz ülkelerdeki insanlarla kız alıp verme yapmazuh. Biz onlara saygı duyaruh ama evlenme geleneklerimzi bozmazuh çünkü biz ele görduh. He kavkazda yaşasayduh vetende o zaman başha olurdu. Çünkü orada hep kendimiz olduğumuz için bele ayrım yapmazdık. Sürgün edildikten sonra kendi milletimizi korumah üçün bu yolu seçti büyüklerimiz. Edetlerimizi korumak için kız alıp verme yapmamamız lazım." (Kamal, E,65)

---

[225] Mustafa Aydın, Kurumlar Soyolojisi, Vadi Yay., Ankara, 2000, s.55.
[226] Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, Aile Sosyolojisi: "Aile ve Evlilik Türleri, E. Yıldırım", Açılımkitap Yay., İstanbul, 2011, s.67.
[227] Yıldırım, a.g.e., s.67.

“Bizim şennik evliliğe çoh önem verür. Bizde her bir anne babanın arzusu çocuklarının mürvetini görmahtur. Evliluği kendi içinden yaparlar. Kız vermede oğlan evledürmede Ahıskalı olma şartları vardur. Çünkü bizim yaşantımız ile bulunduğumuz toprahlardaki insanlar arasında farkımız var. Türkiye’ye geldikten sonra burada oğullarımızı evledirmesekte kızlarımızı köçürmeye başladık. Oğullarımızı evledürmeduh çünkü buradaki kızların yaşantılaına bahiyeruh çoh bahşadır. Mesele sigara içmesi, her şeyi kendi başına göre yapması. Bizim gelinler bele yapamaz.” (Alim, E,61)

“Şimdi şöyle Ahıskalılarda evlenme geleneklerimiz çok farlıdır. Biz artık Türkiye’mize kavuştuk bundan sonra buradaki adetleri evliliklerimize uygularız.” (S., E, 38)

Katılımcıların beyanlarında evlilikle ilgili evlenmenin çok önemli olduğunu, bazıları evlenmeği Allah’ın emri peygamberin kavli olarak görmekteler. Evlilik şekline gelince kendi gelenekleri doğrultusunda hareket ettikleri beyanında bulunmaktalar. Bazıları Türkiye’ye geldikten sora artık buradaki geleneklere tabi olmamız lazım beyanında bulunurken. Bazıları Türkiye’ye (Bursa’ya) gelinceye kadar kapalı toplum izlenimi sürerken, hiçbir şekilde bulundukları yerlerde yerler hakla kız alıp vermezlerken Bursa’da artık kızlarını yerel hakla evlenmelerine mani olmamaktalar. Evlendirmede bir sakınca görmemekteler. Ama oğullarına gelince yerel hakla evlendirmede tereddüt etmekteler. Buradaki kızların yaşam tarzlarının farklılığından bahsetmekteler.

3.1. Dış evlilik(Egzogami)

Farklı gruplarlar oluşan evlilik biçimidir. Burada grup dinsel, bölgesel, ırksal kimlik, sosyal tabaka, sınıf, kent, köy, aşiret gibi temel dayanakları olarak çıkmaktadır. [228]Modern toplumlarda farklı gruplarla kurulan sosyalizasyon sonrasında oluşan iletişim, etkileşim ve tanışma dış evliliklerde artış göstermiştir.

“Bizim Ahıskalılar malum geçmişte çok acılar yaşadılar. Bu acılarını kendi aralarında kurdukları evlilikle atabildiler. Çünkü başka gelin bu yükü kaldıramaz.

[228] Yıldırım, a.g.e., s.67.

Bir önemli nedende sürüldükleri ülkelerde kamufle olarak kendilerini, geleneklerini korumaktadırlar. Kapalı toplum özelliklerini taşırlar."(C., E,38)

"Ahıskalılar günümüze kadar kalmasındaki en nededir, akıllı bir uygulamadır bence ecdadımıza ne kadar teşekkür etsek azdır" (Roza, K,45)

Ahıskalılar kapalı toplum izlenimi vermelerindeki etken gelenek göreneklerinin devam ettirmelerini sağlamak istemeleri. Bunu sağlamak için toplum içi evlilikler yaprak devam edegelmişlerdir.

3.2. İç Evlilik(Endogami)

Evlenecek kişiye eş içinde bulunduğu gruptan seçilir. Bu evlilikler kendi grubunda ki ailelerin arasında eş bulmayı ön görüyor.[229] Bireyin kendi tabakası, aşireti, din, mezhep, ırk, millet gibi kendi toprak gruplarıyla yapılan evliliklere endogami evlilik olarak tanımlanır. Özellikle geleneksel toplumlarda endogami yaygın evlilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü farklı kabillerle sağlanan sosyo-iletişim çok düşük iken akrabalık ve sınıfsal bağları oldukça güçlüdür. Bu özellikler taşıması sonucu farklı gruplarla etkileşimi sınırlamaktadır. Bu gruplar dış hareketlere kapalıyken kendi aralarındaki ilişkileri dinamik tutmak için grup içi evliliklere öncelik vermekteler. Bu gruplar ellerinde tuttukları gücün iktidar ve zenginliği korumak için kendi gruplarıyla evlenirler.[230]

Ensest (aile içi zina) ilişkilerin yasak olması bütün toplumlarda evrensel bir kuraldır. Birçok kültürde evlilikle ilgili bir düzen vardır. Bu düzene kültürlerin norm, inanç ve değerleriyle oluşmakta, koyulan sınırlara ayak uydurmak zorundalar. Türklerde gelende İslam inancı ve geleneğin etkisiyle evliliğin sınırları çizilmiştir. Örneğin inanç gereği kardeşle, babayla, amcayla, dayıyla, halayla, teyzeyle evlenmek yasaktır. Geleneksel olarak bazı Türk boylarında akraba ve soy bakımından sülaleden birisiyle ve kuzenlerle evlenme yasakları görülmektedir.

"Bizim Ahıskalılarda iç evlilikler Kafkaslardan biyani gelen edetimizdür. Çünkü orada da Gürcü, Ermeni halklardan yahınlarımızda yaşarlardi, onlara da kız vermezduh. Bursa'ya gelduhtan soran torunlarımızı buradaki yerliler(yerel halk) aldiler."(Bilor, K, 81)

---

[229] Nirun, a.g.e., s. 22.
[230] Özgür Sarı, Sistematik Aile Sosyolojisi, Ed. Mustafa Aydın, Çizgi Yay. Konya, 2013, s.30.

"Biz neslimizi, halkımızı korumak için böyle bir uygulama yapıyoruz. Bursa'ya göç eden Ahıskalı ailelerde artık öyle koruduklarını zannetmiyorum, burada kızlarını yerel halkla evlendirmelerde bir sakınca görmüyorlar. Gelin almada hala tereddüt yaşasalar da. buradaki önemli sorun Ahıskalı ebeveynler çocuklarıyla beraber yaşadıklarından. Yerel halk artık bu durumları çoktan aşmıştır. Onlar evlenmeye kararı aldıktan sona hemen kendileri ayrı yaşayacakları ev bakarlar "(S.,E,38)

"Ahıskalılarda iç evliliklerde belli bir sınırları vardır. Bu sınırları dinimiz İslam'da koymiştür. Dinin haram saymadığı evlilikleri kendileri günah olarak görmekteler. Mesela: Ahıskalılarda akraba evliliklerinde amca çocukları, hala çocukları bir birleriyle evlenmezler bir birlerini kardeş olarak görürüler. Sadece Teyze çocukları ve uzak akrabaların bir birlerine evlenmelerine izin verilir."(Cevat, E,56)

"Ahıskalılar bu bir adettir, daha biz çocukken ile büyüklerimiz ancak Ahıskalı biriyle evlenebileceğimizi tembihlerler. Bursa'ya göç ettikten sonra evlendik, tabii Ahıskalı birisiyle evlilik yaptım. Kız Kardeşlerimden biri Bulgar gömenlerinden birisiyle evlendi."(Bahar, K,35)

" Ahıskalılarda kendi aile yapılarını, kendi geleneklerini korumak için kendi aralarında evlilik yaparlar. Bu güzel bir uygulama Ahıskalıları şimdiye kadar bu uygulama korumuştur. He şimdi Bursa'ya gelen Ahıskalılarda yanlış bir anlayış var burada hiç bakmadan Türkiyeli birisine kızlarını veririler. Bursa'da Kürt, Laz Çerkeş kim olduklarına bakmazlar onlar Ahıskalılara göre Türkiyelidir bu yeterlidir onlar için. Bu ileride Ahıskalı ailelerin yok olmasına sebep olacak görürsün."(Rafail, E,28)

"Bizim şenlik(Ahıskalılar) sürüldükleri yerlerde kapalı bir aile geleneklerini yaşamışlardır. Kendi içinde evlilik yapmışlar, başkalarıyla ilişkilerini sınırlı tutmuşlardır. Hatta size şunu diyeyim benim memleketim Kazakistan'da Ahıskalılar bırakın kazaklara kız verip almayı kendileriyle beraber sürgün yaşamış Terekeme, Kürtlere kız vermezler. O kadar dikkat ederlerdi Bursa'ya geldikten sonra bu kurallar kalkmış durumda. Kız verip almada hiç dikkat etmiyorlar, çoğunlukla etnik milliyetine bakmıyorlar. Ama Oğullarını buranın yerel halkından evlendirmek istemiyorlar."(R., E,32)

Görüşmelerde Göçmen Ahıskalı ailelerde niçin grup içi evlilik yaparlar sorusuna, genelde anlatmaya çalıştıkları tez kendilerine özgü geleneklerin korunması için bu yolu tercih etmekteler. Sürüldükleri vatanlarındaki aile yapılarına sahip çıkmak onu yaşatmaya devam etmek için. Genelde katılımcılar Bursa'ya göç ettikleri zaman grup içi evliliklere dikkat etmedikleri gözlemlenmiş. Buradaki önemli etken kendilerini buraya ait hissetmeleri bundan dolayı buradan birisiyle evlenmeyi sakınca görmemekteler. Ama Türkiye'de belli bir süre yaşadıktan sonra kültürel geçmişlerini burada kaybedecekleri endişesine kapılmaktalar. Sebep olarak yerel halkla evliliğin bilinçsizce yapılması sonucunda yetişen yeni nesillere bir şey aktaramamaları, buradaki yaşam farklılıkları Ahıskalılarda sonradan fark edildiği bunun için geleneklerini korumak için farklı bir yol izlemeleri gerekli görülmüştür.

3.3. Akraba Evliliği

Burada akraba evliliğine geçmeden genel yasaklarını aktaralım. Malum geçmişten günümüze kadar toplumlarda evlilik yasakları ensest esas alına gelmiştir. Dininde koyduğu evlilik yasaklarını da koyduğumuzda bunların hepsi Ahıskalılar içinde oldukça önemsenmektedir. Yakınlarla evlilik yasakları bunlar toplumdan topluma değişiklik gösterse de kadın açısından, baba, oğul ve erkek kardeş, bunlara ilave olarak amca, dayı, dede, kayınpeder, erkek torun, erkek evlatlık ve sütkardeşler.[231] Bunun yanında Müslüman bir kadının başka din mensup bir erkekle evlenme yasağı, yine Müslüman bir erkeğin ilahi dinler dışında bir kadınla evlilik yasağı gibi yasaklara Ahıskalılarda dikkat ederler.

Bunlara ilave olarak Ahıskalılarda akraba evliliklerinde bazı sınırlamalar vardır. Türk gelenek görenekleri çerçevesinde hareket ederler genelde. Bazı Türk boylarında kendi boyları kardeş sayıldığından evlilikler genelde başka boydan birisiyle mümkün olmaktaydı. Evlilik yasaklarıyla ilgili bazıları yeddi göbek saymaları gibi Ahıskalılarda evlilik konusunda buna göre aşınma olsa da. Bu konularda hassasiyet gösterirler. Örneğin dinsel açıdan bir sakınca görülmeyen evliliklerde Ahıskalılar geleneksel olarak yasak sayarlar bunlar: kardeş çocukları, hala çocukları ile evlenmeyi yasak kabul ederler. Çünkü onları bir birlerinin kardeşi

[231] Mustafa Aydın, Kurumlar Sosyolojisi: Kurumlara Başlangıç Seviyesinde Bir Çalışma, Açılım Kitap Yay. İstanbul, 2013, ss.68-69.

olarak görürüler. Dayı çocuklarıyla evliliği hoş görmezler zoraki bir evliliğin dışında kabul etmezler. Akrabalardan sadece sakınca görmedikleri kısım teyze çocuklarıdır. Onlarında beraber bir ortamda büyümeme şartını ararlar.

"Akraba evliliğine çok sıcak bakmayız, bizim şenlikten(Ahıskalı) olsun yeter. Başka akrabalar edinmek için başkalarıyla evlenmesini hoş görürüm ben." (Roza, K, 45)

"Bizde akrabalara sadece teyze çocuklarıyla evlilik olur, oda çocuklar bir ortamda büyümemiş olmalılar. Çevremde yakın akrabalarla evlenmeyi şahsen ben görmedim bende çocuklarımı evlendirmezdim." (S., E, 38)

"Ahıskalılarda emi çocukları, bibi çocukları sora genede dayı çocuklarıyla evlenmek yasahtur. Gene dinimize göre bazi yasahlar bizim halk içinde geçerlidür. Mesela dede, emi, dayı, torun, ügey evlat ve süt kardaşlar ile evlenmah olmaz bele bir evlilik olmaz Ahıskalilerde."(Kemal, E,65)

"Akraba olarak bizde sadece teyze çocuklarıyla evlenirler. Ben buna olumsuz bahmiyerim. Hem tanıdığı bildiğin birisi ele ey yetişmiş birisi niye başkasına gelin olsun kendi çocuğuma alırım bana gelin olur. Daha ey baharım yeğenime."(Maire K, 48)

Göçmen Ahıskalılarda akraba evliliklerinde dini ve kültürel boyutlarına hassasiyet göstermekteler. Katılımcılardan Kemal'in fikirleri evliliklerde ki yasaklarda dinin koyduğu evlenme yasaklarına ilaveten kültürel bağlamda da kendilerinin koymuş oldukları yasakların olması. Diğer katılımcılarda akraba evliliklerine mesafeli yaklaşmışlardır. Yine kemalin aktardığı sınırlara dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Kendi grup içerisinden birsiyle evlenmelerini tavsiye etmekteler. Onlar için Ahıskalı olması yeterlidir. Maire'ye göre ise akraba evliğin daha iyi olacağıdır hem tanıdık bildikleri biri olması dolayısıyla. Hem de kendilerinin yetiştirmiş birisini gelin almakta daha rahat edecekleri ve birbirlerini daha rahat anlayabileceklerdir.

4. Ahıskalılarda Geleneksel Aile Yapısı

Ahıskalılarda aile yapılarına bakınca üç aşamada inceleyebiliriz sürgün öncesi aile yapısı, sürgün sorası aile yapısı ve Türkiye özellikle araştırma alanımız olan Bursa'nın Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl üzerinden aileye bakış yapılacaktır.

Aile ilk insan hayatıyla başlayan zamanla önemli evreler geçirerek günümüze kadar gelen en eski ve en küçük kurumdur.[232]

Toplumsal hayatın önemli bir boyutu olarak belirli ortak hedefler ve çıkalar çerçevesinde ortaya çıkarak gelişme gösteren müessesedir aile.

Toplumsal bir kurum olan aile geleneksel yaşam süren toplumlarda olduğu gibi modern toplumlarda da önemini ve sürekliliğini korumuştur.[233]

Aile sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir ve birçok anlam gelir. Güncel Türkçe sözlükte şöyle anlamlara gelmektedir: 1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri olan kimselerin tümü; 3) Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü, 4) Halk ağzında: Eş, karı; 5) Aynı amaç üzerinde anlaşan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü ve 6) Temel özelliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya.[234]

Eski Türklerde evlenme ve yuva kurma devletin temeli, aile ise çekirdeğidir. Türklerde aile denilince, baba, ana ve çocuklar hatıra gelir. Evliliğin sembolü ise "eb" yani evdir. Evin bir başka anlamı da 'Ocak'tır. Anadolu'da evlenme 'ocak kurma'dır.[235] Ahıskalılarda aile kavramının yanı sıra ev, ocak gibi kavramları kullanırlar. Araştırma yaptığımız esnada kırk beş yaş üstü anlatılarda aile yerine ev ve ocak kelimelerini kullandıklarını saptanmıştır. Örneğin *"Bizim çocuklar daha yeni ocaktır."* (M.,E.54) *,"Biz yeni evlendirdik."*(N.,K., 60) *"Bizim ailenin soyunu oğlumun ocağı tüttürecek"* (K., E., 67), *"Bizim çocuklar daha yeni ailedirler*."(B.,K., 50) aile sözcüğünün ev, ocak gibi kavramsal ayrışma Türklerin Müslüman olmaları sonrasında Arapçadan dilimize aile olarak geçmiştir. Ev ve ocak kavramlarının birden çok anlamlarından dolayı aile kavramı hızlıca benimsenmiştir. Yeni kuşaklarda artık Aile sözcüğü kullanılmaktadır.

Ahıskalılarda aile yapılarına gelince. Aile kavramı Ahıskalı fertler için hayati önem taşımaktadır. Her bir Ahıskalı hayatlarını aile kurmak için kurgularlar. Buradaki amaç cinsler arası yasal ilişkilerin başlaması bir diğer önemli etken nesillerinin devamını sağlamak için aile kurarlar.

---

[232] Canatan, a.g.e., s.21.
[233] Doğan, a.g.e., 75.
[234] Canatan, a.g.e., 54.
[235] Canatan,a.g.e.,55.

"Aile bizim için her şeydir her Ahıskalı hayatlarını ilerinde bir aile kurmak için yaşar."(Cevat, E, 56)

5. Ahıskalılarda Geniş Aile

Büyük aile bunlar dede, nine, ebeveynler, çocuklar, torunlar gibi ikiden fazla kuşağı bir arada tutan aile tipidir. Geniş ailedeki fonksiyon dikey ve yatay düzlemdeki yakınları içine alma özelliği taşımaktadır. Dikey büyük baba büyük anne, çocuklar, torunlar ve onların eşleri gibi. Yatay pozisyonda amca, hala, dayı, teyze yakınları[236] bazen kan bağı taşımayan Ahıskalılarda olduğu gibi aynı köyden olanları dahi geniş aile geniş aile kapsamına almaktalar. Bu aile tipinde evin en yaşlı olanı otoriter bir kimlik taşımaktadır.

Geniş aile akraba çizgisinde baba soyunu taşır. Şahısların ailede özel mülkiyet alanına sahip değillerdir. Aile içericisinde rollere göre dağılım gözlemlenir. Ailede birden çok kardeş, karı koca aileden oluşur. Burada tabii yaş ve cinsiyetler önem taşımaktadır. Otoriter kısmı ailenin en yaşlı erkeğine verilir. Hiyerarşik dağılıma önem verilmektedir.[237]

Ahıskaların aile yapıları bulundukları yerlerde ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Bursa'ya göç etmeden önce ağırlıklı olarak kırsal kesimlerde yaşam sürmelerinden dolayı. Geniş aile yapılarına sahiptirler. Ahıskalılarda geniş aile bir kaç boyuttan oluşmaktadır. Geniş aile özelliklerini sürdürmelerinde sürgünün vermiş olduğu zorlu şatları da ihmal edemeyiz. Bir diğer etken Ahıskalılarda yakın akrabaların yansıra Ahıska'dan sürülmeden önceki yerleşim yerlerinde beraber yaşayanlar sürgün sonrasında da köylülük ilişkilerini sürdürmüş olmalarıdır. Örneğin: "Sen hangi köydensin sloganını çok sık kullanırlar." Köylülük ilişkisi akrabalık kadar yakınlık gösterir Ahıskalılarda.

"Biz Ahısıhada hep kövlerde yaşarduh. Sürgün edilduhtan sora Özbekistanda köv köv bizi lagerlere(kamplara) bırahtiler. Kövliler birbirine sarıldi bahtiler. Çünki orada yetimolanda varidi, öksüz olanda varidi. Yaşli olanlar varidi onlara kövlilrin bir birine yardımlariyle ayahta turduh. Bunların hepsi bir aile olmamız"(Bilor, K, 81)

---

236 Antony Giddens, Sosyoloji, (Haz: Cemal Güzel), Kırmızı Yay. İstanbul, 2008, 247
237 Ahmet Gökçen, Sistematik Aile Sosyolojisi, Ed. Mustafa Aydın, Çizgi Yay. Konya, 2013, s.114

Bilor'un anlatılarında Ahıska'da köylerde yaşam sürmeleri köylülük ilişkilerini ileri taşıyarak aile özellikleri çerçevesinde yaklaşımların oluşması, buna sürgün sonrasında çok daha ihtiyaç duymaları. Birbirlerine daha geniş boyutta kenetlenmelerine sebep olmuştur. Sürgün esnasında kamplara köy halinde bırakılmaları içlerinde yaşlı, yetim, öksüz gibi ihtiyaç sahibi ailelere akrabaların yansıra köylülerinde sahip çıkmaları geniş aile özelliklerini taşımışlardır.

*"Biz özbekistanda iken babamgillerin kardaşların evleri yanyana düzülmişti bir tek giriş kapısı vardı. Yiyecahlarımız, giyacahlarımız ortahti. Kazançları dedem sonra nenem toplardi. Lazımolan şeylere aile büyüklerinden grüşlerini aldıktan sora yaparduh. Harcamalari onlar kendisi karar verürdiler. Bizde harcamaları böyüklerden izin alarah ortah kasadan kullanurduh."(*Ahmet, E,59)

Ahmet'in verileri bize sürgünde bulundukları yerlerde akrabalar yan yana yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Evlerine tek kapıdan giriş sağlamaktalar. Kazançlarını aile büyüklerine vermeleri, onlarda biriktirmeleri aile büyüklerinin otoritesinin önemi vurgulanmaktadır. Bunların hepsi geleneksel geniş aile özelliklidir. Kazanılan mallarını çok fazla taksim etmemekteler.

Geleneksel aile tipide geniş aile özelliklerini taşımaktadır. Burada da maddi olarak kazançlar tek elde toplanır. Oradan taksim edilir. Bunu ailenin en yaşlı erkek olanı yapar. Ekonomik iş bölümü ve iş birliği vardır. Aile üyeleri toplumdaki statülerini aileden alırlar. Aile üyelerin her türlü eğitiminden sorumludurlar. Aile üyelerine her türlü maddi manevi destekleyicisidir. Aile üyelerin dinsel eğitiminden sorumludur, ibadetlerini denetler. Çocuk yapma aile bağlarının korunması, sevgi saygı gibi kavramlar geleneksel ailenin en önemli işlevleridir.[238]

"Biz kövümüzde birluhta işlrduh kazancımızı bir yere toplarduh oradan hepimiz harcarduh. Böyüklerimiz başımızdaydi onlari dinlerduh, deduhlarını yapmaya çalışurduh. Aile kurmada evlenmede aile böyüklerin kararlarına bharduh, çocuhlarımız aile böyüklerimiz böyütürlerdi. Biz ahşama kadar işteyduh. Çocuklarımıza adlarini gene aile böyükleri koyardi." (Kamal, E, 65)

[238] Ahmet Gökçen, a.g.e., s.106

Kamal'ın aktarımında Ahıskalılarda geniş aile özelliklerine değinilmiştir. Orada aile büyüklerin değeri ve otoritesinden bahsedilmiştir. Aile ve çocuklarının üzerindeki etkilerine değinilmiştir.

Göçmen Ahıskalılarda geleneksel geni ailelerde Bursa'ya göçten sonrada kendilerine özgü özelliklerle devam ettirilmeye çalışılmakta olduğu gözlemlenmekte. Türkiye'ye (Bursa'ya) göçlerde, Ahıskalı aile üyelerinin bir kısmı göç ettiği kavranmıştır. Geldikleri yerlerde aile büyükleri ve ailenin diğer fertleri yaşamaya devam etmekteler. Türkiye'deki aile fentlerini kendi başlarına bırakmadıkları gözlemlenmiştir. Otoritelerini canlı tutmaları, geleneksel aile yapılarını devam ettirmeye çalışmaları ve buradaki dirençleri, etkilerini sürdürmekteler. Bunları güncel sosyal iletişim ağıyla sağlamaktalar.

"Ben kendi ailemi getirdim buraya, anam, babam ve ailenin diğer kısımları memlekette yaşıyorlar. Hemen hemen her gün WhatsApp'inen söylüyorum, onlar çocuhlara hasretleniyerler. Buradada bişey yapmadan önce aileme danışırım onların görüşlerini aldıktan sonra yaparım. Aile büyüklerimiz bize karışırlar. Mesela kardaşlar beraber olun, kazancızı beraber toplayın gibi diyebilirim." (Aziz, E, 33)

"Aile büyüklerimizinen bağımız hiç kopmadı ki Kayınpederim, kayınvalidem WhatsApp'la görüntülü her gün arar sorarlar. Ne yapıyez ne ediyersiz. Akşamki yemekleri ne yaptın. Çocuhlari bele bah. Açıkçası burada biz kendi başımıza değiliz. Bele karışılmaya razımıyım hayır asla. Burada biz kendimiz olmah istiyeruh kendi kararımızi kendimiz verah mesela. Buradaki yerli halka bah her şeyi kendileri yapar aile büyüklerini karuştrmaz." (Emine, K, 29)

Aziz göçten sonrada aile büyükleriyle ve ailenin diğer fertleriyle iletişimlerini kesmediklerini bildirmiş. Güncel iletişim ağlarıyla nasıl iletişim kurdukları vurgulamakta. Göçten sonrada ile büyüklerinin otoritesinden bahsetmekte. Aile fertlerini bir arada tutmak, kazanlarını birleştirmeleri hakkında değinilmiştir.

Emine aile büyüklerinkiyle nasıl iletişim kurduklarını, kayınpeder ve kayınvalidenin ailelerine nasıl müdahalede bulunduklarına değinmiştir. Burada emine geleneksel aile yaşam kurallarını artık kabul etmek itemediklerini vurgulamış. Yerel halktan örnekler vererek kendisinin de onlara imrenmekte olması. Göçten sonra Ahıskalılarda geleneksel aile otoritesinde bir kırılmanın etkisi gözlemlenmekte.

"Bursa'ya gelmeden önce bizim ailede her şey ortaktı. Kazancımızda, yiyeceğimizde ortak topladık. Kazancımızı annemize verirdik. Yani hazine ondaydı… (gülümsüyor) ihtiyaç duyduğumuz sürece odan alırdık. Büyüklerimiz bizi evlendirir, sonra çocuklarımız olanda onlara bakar hatta çalışırlar çocuklara dini bilgileri öğretmeye çalışırlardı aile büyüklerimiz bize huzur veriyorlardı. Bursa'ya geldik bu düzenimiz bozuldu şimdi herkes kendi başına hareket ediyor. Kendi kararlarına uyması başkalarini hanesine müsaade ettirmemesi. Çünkü buradaki halka bakarak."(Cevat, E, 56)

Cevat Bursa'ya göç etmeden önceki aile yaşamlarını değinen Cevat oradaki yaşamlarında paylaşım, kazançlarının tek bir otoritede toplanılması, herkesin iş bölümünün olması, aile bireylerini evlendirmek, çocuklara eğitim vermek ve ailede huzuru sağlamak gibi özellikler geleneksel aile tiplerinin özelliğidir.

Bursa'ya göç ettikten sonra ailedeki birlikteliğin parçalandığı artık herkesin kendi hanesinin olduğu, kendi geliri harcama yetkisine ulaşması, sadece kendisinin aldığı kararları uygulaması, başkalarını müdahile ettirememesi gibi kendi kararlarıyla hareket etmeleri gözlemlenmiştir Cevat'ın aktarımından.

6. Ahıskalılarda Çekirdek Aile

Çekirdek aile, sanayi toplumlarının özelliklerin karakterize eden anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan aileye aile yapısıdır. Bu küçük aile tipi batının sanayi devrimi sonrası ortaya çıkmıştır. Günümüzde kent toplumunun aile özelliklerini taşımaktadır. Geleneksel aileye göre işlevlerinde daralmıştır.

Çocuk yapma ve psikolojik doyum çekirdek ailenin en önemli özellikleridir.

Akrabalık ilişkileri genelde zayıflamıştır. Anne baba özellikleri toplumsal değişimlerden etkilemektedir. Kazançlar ayrılmıştır artık bağımsız hareket edilmekte. Sorumluluklar atmıştır çekirdek ailede. Ayrılma oranlarında artma vardır. Evlenme yaşlarında ve tercihlerinde farklılıklar gözlemlenmektedir.

Burada çiftleri bir araya getiren karşılıklı kişisel tercihlerdir. Aileler kendi içlerinde demokratikleşmekteler.[239]

[239] İsmail Doğan, Sosyoloji (kavramlar ve sorunlar) Pegem Akademi Yay. B.8, Ekim,2009, s.183

“Biz Bursa’ya gelene kadar bizim aile kalabalık aileydik, kardaşlar, ana, baba bir arada yaşardık kazancımız bir idi. Bursa’ya ben önce geldim sonra ailemi getirdim. He burada ben eşim çocuklarım küçük bir aileyuh. İlk başta zor olsa da artık alıştık.”(Telman, E, 36)

“Benim arkadaş burada çalışıyordu beni işe çağırmasını istemiştim. Sora çağırdi sağolsun ben Azerbaycan’da ailemi bırahtım kendim geldim. Daha sonra eşimi kızımı getirdim buraya. Şimdi biz kendimiz ele rahat yaşıyerim ki Azerbaycan’da yaşarken ana baban yanında rahat hareket edemiyorsun. Yeduğun içtuğun belli.” (S.,E,38)

*“Buraya gelmeden önce biz kadınlar oralarda ancah ev işleri, tarla işlerinde çalışırdık. Buraya geldikten sonra artık fabrikalarda çalışıyoruz. Orada evden dışarıya kendi başımıza çıhmazduh. Burada artık dışarı çıkmamayı bırak kendi gelirimiz var. Para kazanarah ailemize yardım ediyeruh.”(*M., K,31)

Telman Bursa’ya gelmeden önceki aile yaşamlarının kalabalık olduğuna vurgu yapmakta, dar aile yaşamında ilk zamanlar zorlandığını vurgulamaktadır.

Diğer katılımcı ise Bursa’ya nasıl geldiğini vurgulamaktadır. Azerbaycan’dan geldiklerini aile büyüklerini orada bırakarak çekirdek ailesiyle Bursa’da yaşamakta bu yaşamın onlar için daha rahat olduğunu aile büyükleri yanında rahat edemediklerini hakkında beyanda bulunmaktadır.

Bursa’ya göç etmeden önceki yaşamlarında kadınların keyfi olarak dışarıya çıkma özelliklerinin olmadığı geleneksel yaşamlarında kadınların ev işleriyle ve çocuklarına bakmakla görevliyken. Bursa’da artık aile yaşamlarında karakteristik özelliklerin değiştiğini vurgulamakta burada çalışma hayatı ev dışına taşınmakta sanayi ortamında iş fırsatı yakaladığını aktarmakta. Fabrikada çalışarak aile bütçesine katkıda bulunması, bunun dışında artık kendi kazancının olduğunu vurgulamakta. Hayatındaki bu değişim onun yaşamına farklı bir format kazandırmaktadır.

*“ Biz memlekette köylerde yaşardık. Kendi evimiz geniş ortamlarda yaşarduh. Buraya geldik buralar hep şehir buranın alani dar. Edet enenesi başka, her taraf bina. Bizde buraya ayah uydurmaya çalışıyeruh.”(*Zülfiya.,K, 38)

Zülfiya'ya göre ise gedikleri yerlerin kırsal bölgelerden oluştuğunu, sınırlarının geniş oldukları. Kent ortamının sınırları daha dar olduğu, farklı olarak binaların olması katılımcı şehir ortamına adapte olmaya çalıştığını vurgulamaktadır.

7. Ahıskalı Ailede Babanın Yeri ve İşlevsel Konumu

Ahıska ailelerde babanın konumu ve işlevleri çok önemlidir. Baba ailesinin reisidir. Ailede baba kazanç kapısı olarak görülmektedir. Türk boylarında genelde baba dışarıda çalışır, kazancını ailesine harcar. Ailede ağırlıklı olarak babanın dediği olur. Baba bir şeye karar verdiyse onu yapar. Babanın baskınlığı ailede hissedilir. İlkel topluluk izlenimi verir. Ahıskalılarda babanın konumu tamamen böyledir diyemeyiz. Baba aile hukukuna dikkat eder, bir şey yapmadan önce aile fertlerini durumdan haberdar eder. Ailede annenin ağırlığı vardır. Onun kararlarını genelde dikkate alınır.

Baba geniş ailede yaşıyorsa burada artık otoriter durumda olan dededir. Dedenin olmadığı durumlarda ninenin ailede ağırlığı olur. Baba yine dışardan yine kazancını aileyle paylaşır. Kazançlarını genelde nine muhafaza eder. Maddi kaynaklar onda birikir. Ailede bir şey yapılmadan önce aile büyükleriyle danışılır sonradan karar verilir. Aile büyüklerinin onayı alınması önemlidir.

Bursa bağlamında Ahıskalı ailede babanın otoritesinde bir kırılma olduğu gözlemlenmiştir. Baba aile büyüklük kısmını devam ettirse de, ailede artık annenin ve çocuklarında kararları devreye girmektedir. Bir şey yapılacağı zaman ailede ortak karardan sonra yapılır.

"Bizim zamanımızda babamız ne dediyse o olurdu. Aileden kimse onun sözünün üstüe bir şey diyamazdi. He kazanduğuni ailesine verürüdi, bizlere geyim keçim ne vas oni alurdi. Yiyacahtan kesmezdi, bizleri yedürür içürürdi değildi her şeyi alurdi ederdi. Bizler ailde ençoh babamızdan korharduh." (Kamal, E, 65)

Kamal'ın aktarımına baktığımızda Ahıskalı ailede babanın konumu ataerkil bir baba faktörüyle karşılaşmaktayız. Ailede baskın karakter kısımda babayı görüyoruz. Ailenin geçim kaynağı kısmını baba yüklenmektedir.

"Bizde baba her şeydür. Hem ondan çoh korharduh hemde çoh severduh. Bizim sevgimiz şimdiki çocuhlar kimi degül, biz ele sarılamazduh, öpemezduh. Babamız sarılır öperdi. He sora parayı o, kazanurdi bize harcardi. Ailede tek onun

sözü geçerliydi. Bize elçi gelürdi babam olmayanda anam bir şey diyamazdi. Bizim köçmemizde(evlenmek) ailede babamızın dduhlari olurdi. Bizden görüşümüzi alurdi. Anamıza soruşurdi kızım ne diyer diye onun verduği karara biz yoh demezduh. Hiçte pişman değilim” (Balkıya, K, 69)

Balkıyanın görüşlerinde Ahıskalı ailede babanın otoritesinin önemine değinilmiştir. Babalarını çok sevmelerine rağmen çokta korktuklarını vurgulamaktadır. Ailenin bakımını, kazancını babaları sağladığını beyan etmekte Balkıya. Babalarına sevgilerini gösterirken şimdiki kuşaktan farklı olarak sadece babaları onlara yaklaşır sarılır ve öptüğünü söylüyor. Evlenmelerinde yine babanın dediğiyle evlenmeleri, görüşleri alınsa da babanın dediğine razı olmaları bundan hiç pişman olmadıklarını iletiyor Balkıya, bu aktarımlar ataerkil aile özelliklerini taşımaktadır.

Bursa'daki babanın konumuna gelince:

“Ben şimdi bizim zamanımıza bahiyerim sora çocuhlarıma bahtığımda çok şey değişmiş hayatımızda. Bizim zamanımızda babamız bir şey dedimi ona kimse itiraz edemezdi. Şimdi ben bir şey yapmah istesem kariminen söyliyerim. Çocuhlarıma diyerim onlarda uygun görduhlarında oni yapiyerim. Gelduumuz yerde ben işliyerdim aile geçimimizi ele yaparduh. Şimdi burada karım işliyer, çocuhlar işliyerler. Kazançlar çoğaldi. Gelir bir kaç yerden geliyer. Zaman değişti hem çucuhlar buraya gelduhtan sora buranın milleti kimi olmaya başladiler artuh.” (Ahmet, E, 59)

Ahmet'in aktarımında Ahıskalı ailede babanın konumunda birçok kırılmanın olduğunu aktarmaktadır. Kendi babasıyla şimdiki durumunu kıyasladığında aile otoritesinde babanın konumunun ne kadar zayıfladığını aktarıyor. Ahmet buradaki değişimin sebeplerini buradaki yerel halktan etkilendiğini vurgulamakta bir diğer nedeni de ailesinin diğer fertlerinin de maddi güce ulaşması bu değişimin sebebi olarak görmektedir.

Ailedeki güç dağılımın tek merkezden bir kaç merkeze dağıldığını gözlemlenmekte. Ailede babanın konumunda artık otoriter bir babadan bahsedemeyiz. Burada baba birçok işlevinde pasifize edilerek otoriter özelliklerini kaybetmiştir. Artık ataerkil aile yaşamından söz edemeyiz. Baba aile hukukuna dikkat eder benmerkezci konumunu kaybetmesi, artık ailede biz olarak vurgulandığı

gözükmektedir. Karar almalarda artık ortak görüşler kabul edilmektedir. Buradaki durum babanın işlevsel konumuyla ilgilidir. Babaya karşı saygı ve sevgide eksiklikten bahsedemeyiz.

"Babamız başımızın tacıdır. Nasıl diyorlar "gölgesi bile yerer" bizim için. Allah başımızdan eksik etmesin. Aile büyüklerimize karşı sevgimiz saygımız sonsuzdur."(Bahar, K, 35)

Bahar babalarına olan duygularını şöyle aktarmıştır. Atasözünde olduğu gibi "gölgesi bile yeterlidir." Yine aile büyüklerine sevgi ve saygılarında bir eksiklik olmadığını onlara olan sevgi saygılarının sonsuz olduğunu aktarmaktadır.

8. Ahıskalı Ailede Annenin Yeri ve İşlevsel Konumu

Geleneksel Ahıskalı ailede kadının birçok işlevsel konumu vardır. Kayınvalide nezdinde gelin anne oluncaya kadar "elkızı", "evinin süpürgesi" gibi anlamlar verilse de anne olduktan sonra ailedeki konumu ve misyonu değişmekte, artık torunlarının annesi gözüyle bakılır. Ailede söz hakkına sahip olur. Bunun tüm Ahıskalı kayınvalidelere atfedemeyiz *"benim kayınvalidem beni kendi kızında ayırmadi bana kızım der hala. Beni sevdiğini görüyorum."* (Z., K, 36)

Eşinin nezdinde ise kadın değeri ayrıdır her ne olsa da hayatlarını sevgi ve saygı üzerine kurmaları, bir birlerine değerlerini artırmaktadır. Eşi için yuvalarının huzur kaynağı kadınıdır.

Geleneksel Ahıskalı ailede annenin konumu otoriter bir babanın yanında pasifize olarak görünse de, otoriter konumda baba kadar annenin de önemi vardır. Anne geleneksel ailede gizli otoriter konumdadır. Babanın aldığı birçok kararında annenin onayı alınmaktadır aslında.

*"Bizde ailelerde kadının yeri her zaman önemli olmuştur. Biz köçtuhtan sora aile böyüklerimize gelinluh ederuh. Görünüşte ailede hızmetçi kimi görünsah da aslında kocalarımız bizim görüşlerimizi aldıktan sora karar verürler."(*Roza, K, 45)

Roza geleneksel Ahıskalı ailelerde kadının önemine değinmekte kendilerinin gelin olmalarından dolayı aile büyüklerine saygı duyduklarını vurgulamakta bundan dolayı gelinlik yaptıkları için ailede sessiz kalmaktalar. Geleneksel ailede kadın aktif konumda olmasa da eşinin birçok kararında kendisinin görüşü olduğunu bildirmiştir.

Bursa’daki aile yaşamlarında farklılıkların ailedeki farklı misyonları vurgulanmakta burada ailelerde çoğunlukla çekirdek konumu devreye girmekte artık kadın da iş hayatına katılması. Zamanın belli kısmını iş ortamında geçirmesi ev ortamındaki iş bölümünü erkekle paylaşma zorunluluğuna gitmektedir. Burada artık kadın maddi güce ulaşmasından dolayı ailedeki işlevleri de değişmektedir. Harcamalarda güç sahibi olduğunu kendi kazancına kendisi hükmetmekte, maddi gücün etkisi geleneksel aile yaşamlarında tepki doğurmaktadır. Bazı geleneksel kuralları yapmak istememesi gibi özgürlüğünü ilan etmektedir. Şuan bunu tüm Ahıskalılara mal edemeyiz. Ahıskalı kadınlar nezdinde aile yapısında bazı kırılmaların olduğunu gözlemlemekteyiz.

“Ben artık kayınvalidem kayınpederler bir evde yaşamak istemiyorum. Onlar yakınızda farklı kiralarda yaşasa daha ey olacah, aileme o kadar karışmasını istemem.”(F.,K, 27)

“Biz Bursa’ya gelende aile büyüklerimizi de yanımızda getirdik memleketten sora burada bir daire yaşamak çok zor geldi bana, şimdi kaynımgile geçtiler. Artık öyle yaşamak istemiyorum. Onlar ayrı biz ayrı artık, ben kedi ailemle ilgileneceğim.”(H., K, 30)

Bu ailelerde kırılmanın bir göstergesi sayabiliriz artık aile büyükleriyle bir arada yaşamak istememeleri, Bir arada yaşamanın zorluklarında bahsetmeleri, kendi aile düzenlerinin olmasını istemeleri gibi nedenleri sayabiliriz. Göçmen Ahıskalı ailelerde bir dönüşüm gözlemlenmektedir.

9. Ahıskalı Ailelerde Çocuğun Yeri ve İşlevsel Konumu

Dilimizde çocuk genelde iki anlamda kullanılmaktadır. Bunlar ebeveynlerin soy bağına nispet edilen aile üyeleridir. Buna göre hangi yaşta olursa olsunlar bunlar ailenin çocuklarıdır. Toplumlar arasında çocukluk yaşlarda belli bir sınır olsa da bizim topluda bu ergenlik çağına kadar ki 12-14 yaşlardır. [240]

Çocuk kavramı karışıklığa giderek için kavramsal olarak çocuk yerine ebeveyniler evlat kavramıyla isimlendirmiştir. Evlat geniş anlamda çocuk ebeveyne nispet edilen hayatının her aşamasındaki insan tipini kapsamaktadır.

---

[240] Mustafa Aydın, Sistematik Aile Sosyolojisi, Ed. Mustafa Aydın, Çizgi Yay. Konya, 201, s.196

Çocuk aşamaları dilimizde şöyle nitelendirilmektedir: bebek bunlar 0-2 yaş grubu, çocuk 2-13 yaş, ergen 13-19 yaş arası, yetişkin ise 19 yaş sonrası evlattır.

Bunların yanında ebeveynlerin dışında aile yakınlarına göre çocuğa torun ve yeğen gibi kavramlarla isimlendirmektedir.

Aile sosyologlarına göre genel olarak aile içinde çocuğun işlevleri dört aşamada verilmektedir. Bunlar: 1. Ebeveynlere mutluluk vermesi, 2. Anne ve babaya toplumsal güvence sağlaması, 3. Aileye iş gücü oluşturması, 4. Aile için bir statü göstergesi olması.

Bu işlevler insanlık tarihi boyunca ailenin, geleneksel, modern aile tipinde her zaman var olagelmiştir.[241]

Ahıskalılarda çocuğun yeri çok önemlidir her bir Ahıskalı ailenin hayali evliliklerinde çocuk sahibi olmaktır. Yukarıda vurguladığımız gibi Ahıskalı ailelerde çocukların farklı işlevleri vardır.

Geleneksel ailelerde aile büyüklerine düşen görev çocuklara din eğitimini sağlamak, ahlaki kuralları öğretmektir. Her bir Ahıskalı aile büyükleri torunlarına kendi geleneklerini öğretmekle yükümlüdürler. Bu öğretiler kindi ağız yapıları ve bazı geleneksel kurallardır.

"Biz dede nene olarak torunlarımızı kendi geleneklerimize göre böyütüruh. Onlara dini bilileri öğretüruh."(Ali, E, 75)

Çocuklara ilk önce geleneklerini, dini bilgilerini öğretmeler ahıskalılarda geleneklere verilen değerin göstergesidir.

"Benim çocuklar burada dünyaya geldiler. Bizim burada dezavantajımız çocuklar aile büyüklerinden uzak büyümeleri. Kayınvalidem kayınpeder memelekette biz de karı koca olarak çalışıyoruz. Çocuhlar geleneklerimizden uzak büyüdüler. Zamanlarını komşu çcuklarıyla beraber geçirdiler. Şimdi çocuklarım kendi şivemizi bilmiyorlar. Öyleki dedeleriyle bir birlrinin söylediklerini anlamada zorluk çekiyorlar. Adetleri yapmaya yaklaşmıyorlar. Geleceklerinden endişeliyim"(L, K, 40)

"Biz buraya gelende çocuhlar küçüktü. Sora biraz büyüdüler bende işe çıhtım onlar birdiğin sokakta büyüdüler. Bahıyorem bzim şenliginen oturmah istemiyerler.

---

[241] Mustafa Aydıdın, a.g.e.,s.200

Onların artuh kendi dünyaları var. Kendi arhadaş çevreleri var zamanlarını onlarla geçiriyorlar. Bizim adetleri çoh az bir şeyler biliyerler. Şivemizi heç söylemiyerler."(M. K, 37)

"Ben Azerbaycan'dan yaşıyerim, çocuhlarım burada ben arada geliyerim. Torunlarıma hesretlenduğumda gelürüm. Asıl sıhınti ben torunlarınen dil bulamıyerim söyliyem. Onlar beni ağnamiyerler. Bizim diide söylemah istemiyerler *bedlerine geliyer diyasan. Burada bele getse her şeyi unutacah bu yeni nesil."*(Kerem, E, 64)

Çocukların geleneksel aile yapılarından uzak büyümeleri buda gelecekte birey olduklarında Ahıskalı aile geleneklerini uygulamayacaklarının bir kanıtıdır. Bu ketlerin gelenekleri yok etmesindeki en önemli faktörüdür. Aileler çalışmak zorunda olmaları çocuklarıyla sınırlı vakit geçirmeleri. Ancak akşam leyin buluşma fırsatı yakalasalar da bu sınırlı vakitlerde ki iletişim yeterli değildir. Bu zaman dilimde geleneksel olarak bir şey yapmadıklarından dolayı çocuklar geleneklerden mahrum kalmaktalar. Zamanlarının çoğunluğun akran gruplarıyla geçirmeleri akran gruplarının yerel halkın çocuklarıyla sağlamaları bununda doğal olarak geleneksel yaşamlarında uzak büyüyeceklerdir. Bursa'daki göçmen Ahıskalılarda yeni jenerasyonun geleneklerden uzak kalarak kültürel özelliklerini kaybetme eğilimini yaşayacaklalardır. Tabi bir önlem almadıkları takdirde.

10. Ahıskalı Ailede Boşanmalar

Boşanma ailede parçalanma, ailenin genel ve normal yapısındaki bir değişmeyi ifade eder. Ailede ki bu değişim, ölüm, anne veya babanın uzun seyahatleri, karı-kocanın birbirinden ayrı yaşamaları veya boşanmaları, çocukların aileden ayrılmaları gibi hallerdir[242] Bu tür durumlar genelde aile üyeleri tarafından istenmeyen durumlardır. Fakat yine de bazı zamanlarda bu durumlarla karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır. Bunun sonucunda da başta ailenin en küçük üyeleri olan çocuklar olmak üzere tüm aile üyeleri etkilenmektedir.

Boşanma, yaşamlarını birleştiren evli çiftlerin; duyguları, kişisel özellikleri, inanç kalıpları, sosyal ve kültürel değerleri, kişinin alışkanlıkları ile birbirlerine

[242] İbrahim Ethem Özgüven, Ailede İletişim ve Yaşam, Pdrem Yay., Ankara, 2001, s.300

uyum sağlayamadıkları durumda nikâh akdi ile birleştikleri evlilikleri bozma ve ayrılmış olma durumudur. Evli kaldıkları sürece bedenen ve ruhen, sosyal, kültürel, mesleki sorunların ortaya çıkma riskinin ortadan kaldırılması temeline dayanır. Bireylerin daha rahat ve huzurlu, sağlıklı bir yaşam sürmeleri amaçlanır.[243] Sanayi devrimiyle beraber kadınların özgürlük hakların ve refah durumun artması sonrasında evliliğin öneminin azaldığı görülmekte ve boşanmaların hızlı arttığı gözlemlememektedir.

Toplumsal bir kurum olan aile ve bu ailenin parçalanmasıyla meydana gelen boşanma olgusu, yüzyıllardır tüm toplum tiplerinde var olmuş, ancak ailenin toplumda temel oluşturmasından kaynaklı olarak genellikle yaygınlık göstermemiştir. Dini değerlerin önemini koruduğu ve sosyal yaşamı etkilediği yerlerde evlilik ve aile kutsal sayılacak derecede önemli görülmüş ve bu kurumların sürekliliğini koruması için özel bir çaba harcanmıştır.[244]

Boşanma, aile birliğinin tüketilmesi olarak da değerlendirilebilir. Çiftler, birlikteliği çekilmez duruma geldiği zaman birbirleri ile yollarını ayırmayı ve yeni bir yaşama adım atmayı tercih etmektedirler. Bu tercih ise bireyin yalnızca sosyoekonomik ve psikolojik yaşamını etki altına almakla kalmaz aynı zamanda boşanma konusunda toplumsal normların ve toplumsal değerlerin direnç seviyesinin düşmesine sebep olmaktadır. Yani boşanma, yalnızca bireyin bir tercihi olmaktan çıkarak sonuçları toplumsal yapının çözülmesine neden olacak gelişmeleri de içinde barındırmaktadır.[245]

Ahıskalı ailelerde boşanma durumları nadir durumlarda gerçekleşen olaylardır.

Çünkü Ahıskalılarda evlilik kutsal değerler üzerine bina edilir. İşin içerisinde Tanrı korkusunun olması evlilik zorunlu nedenler olmadığı sürece evlilikler sonlandırılamaz. Ahıskalılarda boşanmalar genelde namus üzerine olarak gerçekleşmektedir. Bir diğer boşanma şekli eşinin üzerine başka bir kadın getirmesiyle oluşan boşanmalardır. Bunun dışında sevgisizlik, geçimsizlik

---

[243] Yüksel Can, Nazlı Buket Aksu, Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* C.15, S.58, 2016, s.890

[244] Yüksel Can, Nazlı Buket Aksu, *a.g.d.*, s.889

[245] Şule Karadağ, (2015). Evlilik Uyumu İlişkisinde Aile İçi İletişimin Rolü, “Konya Örneği” *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Konya Selçuk Üniversitesi, Konya, 2015, s.44

nedenleriyle boşanan çok nadir görülen boşanmalardır. Yaptığımız mülakatlarda Bursa'da artık farklı boyutlarda birçok boşanma olayları gerçekleşmektedir.

"Boşanmalar bizde ancah ailede namusuzluh olduhtan sora olur. Başka boşanmalar bizde olmazdi. Bizim anamız bele diyardi kızım artık orası senin evin. Geri gelmek yohtur bizde."(Balkıya,K, 69)

"Bizim şenlikte burdakimi ufah tefek şeylerle boşanmazlardi. Bize böyüklerimiz ele tenbilerdiki artıh kafan sıhtığında gelmah yohtur."(Roza,K,45)

"Oğlum biz buraya buraya gelene kadar boşanma nedür bilmezduh, burada bizi kızlarada bir şeyler oldi. Köçmiş kızlar kaçar oldi. Begenmiyerim diye ayrılıyerler."(Bilor,K, 81)

Zorunlu haller dışında boşanmaların nadir olmasındaki sebeplerin başında Ahıskalı ailelerde evlenecek kızlarına olumlu yönde tembihte bulunmaları etkili olmaktadır. Buna örnek olarak Balkıya'nın kızına evlenirken vermiş olduğu nasihatleri gösterebiliriz. Balkıya kızına evleneceği zaman gideceği evin kendi evi olması gerektiğini, küçük problemlerle karşılaşacağı zaman o problemlerin orada çözülmesi gerektiğini, bundan sonra baba ocağına da sadece ziyaret amaçlı gelmesi gerektiğini tavsiyede bulunmuştur. Balkıya'nın kızı da bu nasihatleri dikkatle dinledikten sonra evlilik sonrası ona göre davranması gerektiğinin farkındadır.

Roza'nın aile büyükleri şartları aktarmışlardır. Roza her kafasının sıktığında geri dönme durumunun olmayacağı için roza artık ona göre yaşamını düzenleyecektir.

Bilor boşanmaların ne olduğunu Buraya geldikten sonra öğrendiğini. Burada Ahıskalı kızların eşlerini terk ederek başkalarına kaçmaları, artık sevmediği için eşlerinden ayrılmalar olduğunu aktarmaktadır.

Bursa'da Ahıskalı ailelerde aile bağlarında sarsılmaların olduğu gözlemlenmiş geldikleri yerlere göre burada artık en ufak ailesel sorunlarda boşanmalarla sonuçlanmaktadır.. Buda evliliklerde kutsal olanla bir zayıflama yaşadığı. Buda ileride boşanmalarda çoğalmaların olacağıdır. Evlilik sözleşmeleri ve aile bağlarında kırılmaların olduğunu söyleyebiliriz.

11. Boşanma Sonrası Evlilik

Ahıskalılarda dul olanların tekrardan aile kurmalarında. Burada erkek ve kadınlarda farklıklar olduğunu söyleyebiliriz. Boşanan erkeklerde tekrar evlilik yapmalarında ailesinden izin almadan ikinci kez evlenemez. Burada evlatların izinleri çok önemlidir. Kadınlarda boşandıktan sonra tekrar evlenmek artık çok zordur.

"*Bizde boşanan kadın evinde oturur çocuklarını böyütürler. Başka aile kurmaya yahlaşmaz."*(Elmira, K,47)

*"Ahıskalılrda boşanmalar çok az olduğu içün ikinci evliluh yapmah bizde çok azdur. Genede adamlar evlenür kadınlar evlenmezler."(*Kerem, E,64)

Elmira boşandıktan sonra ekinci kez evlilikler kadınlarda yok denecek kadar az olduğu. Genelde kadınlar hayatlarını çocuklarına adarlar onları büyümeye odaklanırlar.

Kereme göre ise boşanmaların çok nadir olduğundan tekrardan evlilik yapmazlar. Yapanlar genelde erkekler.

Ahıskalılarda boşanmalarda üvey evlatları benimseme durumuna gelince. Boşanmaların nadir olmasından dolayı bu durumlarla Bursa'da karşılaştıklarını iletiyorlar. Geldikleri yerlerde boşanmış kadınlar hemen hemen hiç evlenmezlerdi. Evlenenlere çocuklarını baba evinde bırakırlardı. Erkekler tekrardan evlenirken dul kadınla değil evde oturuş kızları tercih ederlerdi. Evlenememiş kadınlar böylece evlilik mutluluğuna ulaşmış olurlardı.

Bursa'da artık boşanmış çocuklu kadınlarda tekrardan evlilik yapmaktalar.

" Bizim bir bayan yakınımız boşanmıştı. Tekrardan yuva kurdu. Çocuklarınıda yanına aldılar. Burada bir orun olarak görmiyorum." (M.,K,37)

"Ben üvey babayı kabul etmem çok zor olurdu. Mecburen olsa da ona baba demezdim." (B.,E,25)

Boşanmış çocuklu ebeveynler tekrardan evlilik yapmakta bir sorun olarak göremiyorlar. Evlenmede çocuklarını da beraber götürme şartını arıyorlar. Boşanmış kadınlar artık çocuklarıyla evlilik yapmakta bir sakınca da görmüyorlar. Bu durum daha önce yoktu Bursa'da gerçekleşmektedir.

Çocuklar ebeveynlerinin tekrardan evlenmelerine temkinli yaklaşıyorlar. Kabul etmiyorlar zorunlu hallerde ise izin vermekteler. Evlendikleri takdirde karşı tarafa baba veyahut anne demeyeceklerini aktarmaktalar.

SONUÇ

Bu araştırma, Göçmen Ahıskalılarda Aile olarak Bursa ilinin merkez ilçelerinde Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl ilçesinde yapılan araştırmalarda genel bir değerlendirmede bulunmaktadır. Aile, bireysel ve toplumsal yaşamın en etkin ve en canlı kurumlarından biri olarak her zaman varlığını korumaktadır. Toplumların temelini oluşturan aile, evlilik kurumudur.

"Ahıska, çok eski bir Türk toprağıdır. O kadim belde barındırdığı toplumu yani Ahıskalıları tarihsel birikimlerini Ahıskalı Topluma aktarılmışladır. Ahıskalılara daha sonra Osmanlı Devletinin geçerek oradaki gelenek göreneklerle yaşantılarını zenginleştirmişledir. En önemli zenginlik ise İslam inancına girmeleri olmuştur. Daha sonra Rusların eline geçen Ahıska ve bölge halkı birçok trajik olaylar yaşamışlardır. Bunlardan en trajik olanı 1944'te Stalinizmin yapmış olduğu vahşet. Ahıska Türklerinin hepsi Orta Asya'ya sürgün edildi. O soğuk kış günlerinde hayvan vagonlarında bir-bir buçuk ay yol giden Ahıska Türkleri bu yolculuk süresince çok büyük sıkıntılar yaşadılar. Açlıktan, susuzluktan, soğuktan, tuvalet olmamasından 17 bin insan hayatını kaybetti, kimileri de sefil halde gidecekleri yerlere vardılar. Bu yolculuğun sonunda Ahıska Türkleri Özbekistan'a, Kazakistan'a, Kırgızistan'a vardılar. Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Özbekistan'a bırakıldı. Vagonlardaki insanların her biri başka yerlerde indirildiği için aileler farklı köylere, ilçelere düştüler." (Bilor,K,81)

"Biz Ahıska Türkleri gittikleri yerlerde zamanla düzen kurmaya başladı ama ilk gittikleri yerlerde de açlık çekip, kıt kanaat geçindiler. Açlıktan, ot yemekten ölenler de oldu. Özbekler önce önyargılı yaklaştılarsa da daha sonra Müslüman olduklarını öğrenince Ahıska Türklerine yardım etmeye başladılar. Ahıska Türkleri çok çalışkan bir millet oldukları için gittikleri yerleri de tarımsal anlamda kalkındırmayı başardılar. Kolhozda çalışıp, kendilerine verilen küçük tarlalarda çalışarak kazanç kapıları oluşturmuşturlar. 1989 yılına kadar Özbekistan halkı ile her şey yolunda giderken 1989 yılında Özbekistan'ın Fergana vadisinde Ahıska Türklerine zulüm etmeye başladılar. İnsanları öldürüp, evleri yakıp yıktılar. Bu

Fergana olayıyla Ahıska Türkleri ikinci bir sürgün yaşadı. Her şeylerini olduğu gibi bırakıp Rusya, Azerbaycan, Kazakistan ve Ukrayna gibi farklı ülkelere gitmek zorunda bırakıldılar."(Cevat, E,56)

Göçmen Ahıskalılar bugün dünyanın onlarca ülkesinde meskûn sürmekteler. Türkiye'ye gelmek için de birçok müracaat yaptılar ve en sonunda 1992 yılında Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Kanunun çıkmasıyla Ahıska Türkleri Azerbaycan, Rusya, Kazakistan, Ukrayna, Kırgızistan gibi ülkelerden önce iskânlı göç olarak, daha sonra da serbest göç şeklinde Türkiye'ye gelmeye başladılar. Bu kanundan haberdar olan Ahıska Türkleri Türkiye'ye kabul edilme sürecini televizyondan ve radyodan takip etmiş ve kendi anavatanları olduğu için Türkiye'ye gelmeyi tercih etmişlerdir. İskânlı göçten sonra Ahıskalılar günümüzde Türkiye'nin birçok şehrinde yaşamakta olan Ahıskalılar bunlardan en fazla Bursa, Antalya ve İstanbul'dur. Bizde araştırmamızı Bursa ilinde yapmamızın temel sebebimiz kalabalık olması araştırmamızda verilere rahat ulaşım sağlamak.

Bu çalışmada Bursa ilinin merkezi ilçelerinden Yıldırım, Kestel, Nilüfer ve İnegöl ilesinde yaşayan Göçmen Ahıska Türklerinin geleneksel aile yaşamlarında değişimin olup olmadığını ortaya çıkarmak için çalışma yapılmıştır. Toplam 35 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, katılımlı gözlem ve doküman analiziyle veriler toplanmıştır.

Bu araştırmanın temel problemi, *Bursa'nın Yıldırım, Kestel, İnegöl ve Nilüfer ilçelerinde bulunan Ahıska Türklerinin geleneksel aile, yaşamlarının dönüşüm göstergelerinde neler olduğudur.* Bu araştırmada temel problemden yola çıkılarak hazırlanan alt problemler bağlamında elde edilen bulgular şu şekildedir:

Bursa'da yaşayan Ahıska Türkleri Türk kimliğini aile yaşamlarını nasıl tanımlamaktadırlar?

Ahıska Türkleri Türk olduklarını vurgulayarak dile getirmektedirler. Ahıskalılar Türk kimliğine sahiptirler. Türkiye'de kendilerine yabancı gibi davranılmasını istememekte ve Türkiye'yi kendi vatanları olarak görmektedirler.

Kimlik değişebilir bir özelliğe sahiptir, ama Ahıska Türkleri kendi benliklerine sahip çıkıp asimile olmamışlardır. Nereye giderlerse gitsinler yönleri hep Türkiye özlemi olmuştur, Türk Bayrağını hep yanlarında taşımışlardır. Yaşadıkları yerlerin dillerini öğrenmişler, ama Türkçe konuşmayı bırakmamışlardır. Yeni nesillere de

bunu aktarmışlardır. Türk kültür ve geleneklerine uygun yaşamışlardır. Diğer kültürlerle etkileşime girmişler, ama kendi kültürlerinden ödün vermemişlerdir.

Ahıska Türkleri Gürcistan'ın Gürcü soyadlarını almalarını şart koştuğu için Ahıska'ya geri dönmek istememektedirler. Türkiye'de kalmayı tercih etmektedirler.

Ahıska Türkleri gelenek ve göreneklerini devam ettirmek için ellerinden geleni yapmaktalar. Kadın katılımcılar, Ahıska kültürünü erkek katılımcılara göre daha açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Ahıska Türklerinde hamile kadınlar hamileliği belli olmasın diye geniş kıyafetler giymiştir. Bugün yeni nesil gençler bunlara dikkat etmemektedir. Bebek dünyaya geldikten sonra kulağına ezan okunmakta ve ismi söylenmektedir. Bebek eskiden kundağa sarılırken günümüzde yapılmamaya başlanmıştır. Gelin bir zorunluluk olmadığı sürece kırkı çıkana kadar dışarı çıkmaz. Bebeğin kırkı çıkana kadar kötü şeyler gelmesin diye kapının önüne zincir koyulması gibi inançlar da vardır. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri arasında bu gibi inançlara inanıp devam ettirenler olduğu gibi her şeyin Allah'tan geldiğine inanıp bu tür inançlara itibar etmeyenler de bulunmaktadır. Gelinin annesigil ne zaman isterlerse bebeğe beşik, hediyeler alıp gelirler ve beşik düğünü yaparlar. Beşik düğününde gelin ve damat tarafından kadın akrabalar toplanırlar.

Ahıska Türklerinde evlilikler genelde görücü usulüyle yapılmaktadır. Bunun yanında birbirini severek evlenenler de vardır. Yaşadıkları yerlerde çocukları yabancı birisiyle evlenmesin diye kendi uygun gördükleri kişilerle evlendirmişlerdir. Ahıska Türklerinde kız istemeye erkekler gider. Evet, cevabı alıncaya kadar hiçbir şey ikram edilmez. İkram edilirse kızı verdik anlamına gelir. İlk iki gün giderler kız verilmez, üçüncü gün kız verilip şerbet içilir. Bu şerbete ihra şerbeti ya da küçük şerbet denir. Üç beş gün sonra büyük şerbet için konu komşu çağırılır. Düğün oluncaya kadar damat gelinin evine gitmez. Nişan kesimi yapılır. Nişan kesiminde erkek tarafı aldıkları hediyeleri bir valiz içinde kız tarafına götürür, kız tarafı da hazırladıkları valizi erkek tarafına verir. Nişan çalgılı, yemekli yapılır. Günümüzde bu yapılmamaktadır. Düğün kesimi olur. Düğünden bir gün önce kına gecesi yapılır. Kına gecesine kız düğünü derler. Düğün günü gelin katha leçek takar. Gelinin yengesi ve oğlanın yengesi gelini çıkartırlar. Gelin evden çıkarken erkek kardeşi belini bağlar. Gelin çıkartılırken kapı tutulur, para alınır. Gelin oğlan evine gidince tabak kırdırılıp kapıya bal sürdürülür, gelin tatlı olsun diye. Gelin her gelene temenni

alır. Temenni almak Ahıska Türklerinde bir saygı göstergesi olduğu için oldukça önemlidir. Temenni alma Ahıska Türklerinde önemli bir semboldür. Gelinin yüz açtısı yapılır.

Düğünde bol yemekler yapılır. Herkes durumuna göre her çeşitten yapmaya çalışır. Günümüzde düğünleri düğün salonlarında yaptıkları için bu tür yemekler yapılamamaktadır. Düğünün ertesi günü gelin hinkalı yapılır. Yine akrabalar toplanır. Bu tür gelenekler Ahıska Türkleri arasındaki bağları güçlü tutmaktadır. Daha sonraki zamanlarda gelin ayak dönmesine babasının evine gider.

Sonuç olarak Ahıskalı aileler bugüne kadar kendilerine özgü geleneksel yapılarını koruyarak gelmişlerdir. Ahıskalılar nesilden nesile aktarılarak gelenek geleneksel özellikler. Bursa'da yaptığımız araştırmada geleneksel yapılarında bir dönüşüm gözlemlenmiş. Bunun birçok etkenleri var tabii, bunlardan en sorun olarak gözüken geleneklerine karşı pasifize olmaları. Geleneksel uygulamaları yapmak zor gelse de geçmişinden aldıkları bu uygulamaları yarınlarına taşıma borçları olduklarını unutmamaları gerek. Çünkü ecdatları çok daha zor şartlarda bile geleneksel aile yapılarından hiçbir zaman taviz vermeden uygulaya gelmişlerdir.

Tavsiye kısmında ise Bursa'da artık geleneksel geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm yaşamaya başlanmıştır. Tabii kentsel yaşamın zorunlu dayatmasıdır çekirdek aile. Burada artık erkek kadın ev dışı çalışma ortamına girmekteler. Artık yaşamlarını buna göre ayarlamaları. En azından ev ortamlarında kendilerine özgü davranışları uygulamaları gerekmektedir. Çünkü yeni kuşağa örnek olmak için onlara zaman ayırmaları lazım. Burada Amerika'daki Ahıska derneklerin örnek verebiliriz. Ahıskalıların geleneklerini sonraki nesillerine aktarmasında sivil toplu kuruluşlarına büyük görevler düşmekte. Amerika'da ki sivil toplum kuruluşlarında bunu bir nebze görebiliriz. Amerika'daki Ahıska sivil toplum kuruluşlarını örnek alarak uygulanabilir.

Eğer sivil toplum kuruluşları dedelerle torunları bir ortamda bulundurursa geleneksel yaşamlarını devam ettirmedeki kopukluk ortadan kalkar.

KAYNAKÇA

"Ahıska Türkleri Yok Edilmek isteniyor", *Türkiye Gazetesi* 1 Nisan 1990.

"Uluslararası Göç Örgütü", *Göç Terimleri Sözlüğü,* (Çev.: Doç. Dr. Bülent Çiçekli), 2009.

24. 07. 1992 tarihli ve 383-18829 Sayılı Genelge.

AGARA, İ. (2002). *Ahıska Türkleri İnsanlık Dramı,* İzmir. ss. 21-22.

AKKAYA, T. (1979). *Göç ve Değişme,* İstanbul.

AKPINAR, Y. (1994). *Azeri Edebiyat Araştırmaları.* İstanbul: Dergah Yayını.

ASLAN, K. (1995). *Ahıska Türkleri,* Ankara, Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayın No: 1.

ATAR, F. (2007). *"Nikah",D.İ.A., T.D.V. Yayınları, (C. 33).*

AVSAR, Z. ve Tunçalp, Z. (1994). *S. Sürgünde 50 yıl. Ahıska Türkleri*. Ankara: TBMM kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayını, No:73.

AVŞAR, Z. (1997). *"Ahıska Türkleri", Yeni Forum Dergisi.*

AZİZOVA, N. (2001, Nisan). *"Etnik Kültür", Ahıska Dergisi (S. 1).* s. 14.

BADDALEY, J. F. (1995). *Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Şeyh Şamil, (*Çev. Sedat Özden), İstanbul. s. 202.

BAL, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekli*), İstanbul: Sentez Yay.

BAYRAKTAR, R. (2000). *Ahıska-Çıldır Beylerbeyliği*, İstanbul: Yaşayan Kitaplar Yayını.

BERDZENİŞİYLİ, N. (2000). S., *Canaşia, Gürcistan Tarihi, (*Çev. H. HAYRİOĞLU), İstanbul.

BOZKURT, H. (2007 Sonbahar). *"Anadolu'nun Bağrında Unutulmuş Ahıskalılar", Bizim Ahıska Dergisi, (S. 8).* ss. 29-30.

CAN, B. ve Kahriman, H. G. (2014, Bahar). *Ahıska Türklerinde Düğün Merasimi, Bizim Ahıska (S. 34).* s.30.

CANATAN, K., YILDIRIM, E., Aile Sosyolojisi: "Aile ve Evlilik Türleri, E. Yıldırım", Açılımkitap Yay., İstanbul, 2011.

CONGUEST, R. (1987). *“Kayıp bir Halk: Rusya Mesketyalıları”, Türk Dünyası Araştırmaları.*

CRESWELL, J.W., Nitel Araştırma Yöntemleri, Çev.: Mesut BÜTÜN ve Selçuk Beşir DEMİR, 3. Baskı, Siyasal Kitapevi, 2016, s. 90.

Der Spiegel, No. 24, 12 Haziran, 1989.

EKİZ, D. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (3. Baskı).* Ankara: Anı Yay.

ERKAL, M. E. (2009). Sosyoloji, Der Yay., İstanbul.

ERTEN, H. (2014). Diasporada Dini Yaşamak, Azerbaycan Ahıska Türkleri Örneği. Konya: Palit Yayınları.

GLESNE, C., Nitel Araştırmaya Giriş, Çeviri edit.: Ali ERSOY ve Pelin YALÇINOĞLU, 2. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013, s. 11.

GORDON, M. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, (Çev. Osman Akınbay-Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat yayınları.

GÖKÇE, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. (3.baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.

GÖKÇE, B. “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, Aile Yazıları 4 Evlilik Kurumu ve İlişkileri, (Derleyen: Beylü Dikeçliğil, Ahmet Çiğdem), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

GÖKDEMİR, A. E. (1989). *Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti*, Ankara. s.32.

GURBANOV, Ş. (1983). “*Azerbaycan’ın Görkemli Adamları”,* Monografi, Bakü. s. 188.

GURBANOV, Ş. (1988, Eylül 8). *“Mesheti Türkleri, Diderginler”, Trud Gazetesi.*

GURBANOV, Ş. (1989, 9 Mayıs). *“Mesheti Türkleri, Diderginler”, İzveztiya.*

GURBANOV, Ş. (1990). *Mesket Türkleri,* (Diderginler) Tarihi Kronolojik Yazı. Bakü: Gençlik Yayını.

GURBANOV, Ş. (1992). *Ömer Faik Numanzade Seçilmiş Eserleri,* Bakü. ss. 200-225.

Güler, A. ve Hacıoğlu, M. B. ve Taşğın, S. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma (2. Baskı). Anakara: Seçkin Yay.

GÜNEŞ, F. (2011).*“Aile, Evlilik, Akrabalık ve Hane*”, Aile Sosyolojisi. Eskişehir: A. O. F. Yayınları.

GÜRBÜZ, Ş. (2005, 8-11 Aralık). *"Kırdan Kente Zorunlu Göçün Nedenleri ve Sonuçları" Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*, s. 211.

HACILI, A. (1992). *Geribem Bu Vetende Ahıska Türklerinin Etnik Medeniyeti,* Bakü. s. 25.

HACILI, A. (2009). *Ahıska Türkleri Vatan Bilgisi, Ahıska Reklam Ajansı,* İstanbul, s.142.

HACILI, A. *Ahıska Türkleri Vatan Bilgisi*, s. 139.

http://www.Bizimahiska.com/haberler

KANBOLAT, H. (2000). *"Rusya Federasyonun, Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu", Stratejik Analiz Dergisi.*

KARABEKİR, K. (1959). *İstiklal Harbimiz.* İstanbul. s.883.

KELES, R. (1998). "Göç", *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: İmge Yayını.

KENDALL, D., Sociology in our Times. USA/ Belmont: Wadsworth Cengage Learning, 2011.

KIRZIOĞLU, F. (1992). *Kıpçaklar (Ahıska Çıldır Eya6leti Tarihinden),* Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

KIRZIOĞLU, F. (1992). *Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar,* Ankara.

KIRZIOĞLU, F. (1998). *Osmanlıların Kafkasya Ellerini Fethi,* Ankara.

KIZILÇELİK, S. ve ERJEM, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyal Terimler Sözlüğü,* Konya: Akkayan.

KONGAR, E. (2012). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği. (16. Basım).* İstanbul: Remzi Kitabevi.

KORKMAZ, A. (2011). *Göç ve Din (İsveç'teki Kululular Örneği).* Çizgi Kitapevi Yayını.

KÖNEZOĞLU, B., Aile ve Ailenin Korunması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

KRASTEV, N. (2005, Ekim). *"Krasnodar'dan Gelen Mesket Aileleri yeni Hayatlarına Alışıyor" www.rferl.org/featuresarticle.11*

KURAT, A. N. (1972). *18. Yüzyıllarda Türk Kavimleri ve Devletleri,* Ankara: TTK Yayını.

LAWRENCE, W. (2014). Neuman, Toplumsal Araştırma Yöntemleri ve Nitel Yaklaşımlar 1, Çev.: Sedef Özge (7. Basım). Ankara: Yayınodası Yay.

MARSHALL, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Çev: Osman Akınhay-Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayını.

MECİDOĞLU, İ. (1990, 2O Nisan). "Moskova'nın Orta Asya'daki Oyunları", *Düşünce*.

MERT, O. (2005). *Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan,* İstanbul.

MUHTAROĞLU, V. (1993 Aralık). *"Bir Türk Boyunun Yürekler Yakan Göç Destanı", Türk Yurdu Dergisi. (C. 13).* s. 86.

MURADOVA, E. (2011), *" Ahıska Türkleri ve Amerika", Bizim Ahıska Dergisi (S.13). Ankara.* s.12-13.

OSKAY, Ü. ve Şen, H. (2014). "*Çağdaş Sosyoloji Teorileri Yapısal İşlevselci-Sembolik Etkileşimci Ve Çatışmacı Teoriler*", içinde: Sosyolojiye Giriş, 2. Baskı, edit: Muammer TUNA, Ankara: Detay Yayını.

OZANKAYA, Ö., Toplumbilim. İstanbul: Cem Yay.,1991.

RAGİBOVA, E. (2008). Kırgızistan'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Konya, s. 121.

RİCHTER, R. (2012). Sosyolojik Paradigmalar, Çev.: Necmeddin Doğan. İstanbul: Küre Yayını.

RİTZER, G. ve STEPNİSKY,J. (2015) Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. Irmak Ertuna HOWİSON (2. Baskı). Ankara: De-Ki Yayını.

SARI, Ö. (2013). *Sistematik Aile Sosyolojisi*, Ed. Mustafa Aydın. Konya: Çizgi Yay.

SAYDAM, A. (1997). *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856 – 1876).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SAYYAR, A. (2007). *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri: (Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü).* İstanbul: Değişim Yayını.

SLATTERY, M. (2012). Sosyolojide Temel Fikirler, 5. Baskı, Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz. Ankara: Sentez Yayını.

ŞULUL, C., İbni Sina'nın Siyaset Felsefesi. İslami Araştırmalar Dergisi, 27 (2), 2016.

TALAS, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi, Çalışma Ekonomisi*.(7. Baskı). İstanbul: İmge Kitabevi.

TAŞDEMİR, T. (2005). *Türkiye'nin Kafkasya Politikasında Ahıska ve Sürgün Halkı Ahıskalılar*, İstanbul. s. 91.

TİMUR, S., Türkiye'de Aile Yapısı. Hacettepe Üniversitesi Yay., Ankara,1972.

TOGAN, A. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş,* İstanbul.

TOLAN, B., Sosyoloji,Gazi Kitabevi Yay., Ankara, 2005.

TUNÇALP, Z. (1993).“Ahıska Türkleri, Ülkemize Kabulleri ve İskânı ile İlgili Çalışmalar”, *T.C. Devlet Bakanlığı Raporu*.

TÜGAD, “2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar, Göç”, *TÜGAD,* S. 34, İstanbul, 1998, s. 3.

TÜRKSOY, S. (2014, Ağustos 15). “ ABD'deki Ahıska Türklerinin Başarısı”, http://www.haberkapadokya.com,

TÜRKSOY, S.(2014, Ağustos 14). *“Yörünge Programı kanal 7”.*

TÜRKYILMAZ, A. (1998). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göceden Ailelerin Sorunları. Ankara:* Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.

Usta, A. (1999. Ekim). *“13. Yüzyıldaki Moğol İstilasına Kadar Kıpçaklar'ın Kafkasya'daki Faaliyetleri”, Türk Dünyası Tarih Dergisi. (S. 154).* s. 42.

UZUNÇARŞILI, İ. H. (1989). *Osmanlı Tarihi* (C. 3). Ankara.

ÜNAL, H. “Sapma ve Suç”, içinde: Sosyolojiye Giriş, edit: Muammer Tuna, a.g.e., s. 337.

WALLACE, R. A. ve WOLF, A. Çağdaş Sosyoloji Kuramları, 3. Baskı, Doğu Batı Yay.,

WATERS, M. (2008). Modern Sosyoloji Kuramları, Çev.: Zafer Cirhinlioğlu vd., İstanbul: Gündoğan Yayını.

WİMBURS, S. E. ve WİXMAN, R. (1987 Ağustos). *“ Sovyet Orta Asyasında Yeni Bir Seda: Mesketiy Türkleri”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, çev. Eşref Özbilen, (S. 49).* s. 151-170.

www.*Ahiskalilar.Org*, Muradova, T. “ Ahıska Kültüründe Düğün”.

www.sabah.com.tr/2004/07/22, 3 Ekim, 2005.

www.tv8.com.tr/scripts/news, 3 Ekim, 2005.

YALÇIN, C. (2004). *Göç Sosyolojisi.* Ankara: Anı Yayını.

YUNUSOV, A. (2000). *Meskhetinskiye Turki: Dvajdı Deportirovannıy Narod,* Bakü. s. 66.

ZEYREK, Y. (2006). *Ahıska Araştırmaları*. Ankara: Kozan Ofset.

EKLER

Resim 1

Resim 2

Resim 3

